

Rodina a její současné sociálně-pedagogické problémy

Bc. Přemysl Zvonek

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Přemysl Zvonek**
Osobní číslo: **H11507**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Rodina a její současné sociálně pedagogické problémy**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti problematiky rodiny a jejích současných sociálně – pedagogických problémů.
Realizace kvantitativního výzkumu v souvislosti s řešenou problematikou.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BIANCHI, Suzanne M, Lynne M CASPER a Rosalind Berkowitz KING. Work, family, health, and well-being. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 2005. ISBN 08-058-5254-9.

BLOME, Agnes, Wolfgang KECK a Jens ALBER. Family and the welfare state in Europe: intergenerational relations in ageing societies. Northampton, MA: Edward Elgar, 2009. ISBN 18-484-4479-6.

HAMPLOVÁ, Dana, Eva MITCHELL a Miluše VÍTEČKOVÁ. Proměny rodinných a profesních startů. Editor Jana Chaloupková. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2010. ISBN 978-807-3301-859.

SEKERA, Ondřej. Rodina v nečase. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7368-877-6.

SEKERA, Ondřej. Hodnotová a sociální reprodukce v rodině: první výsledky z výzkumu dvou generací. Editor Michaela Šmídová, Martin Vávra. Praha: CESES FSV UK, 2010, Studie CESES, 1/2010. ISBN 978-809-0413-825.

WILLMOTT, Michael Young and Peter. Family and kinship in East London. London: Routledge. 1957. ISBN 978-041-5679-541.

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2012

Termín odevzdání diplomové práce:

26. dubna 2013

Ve Zlíně dne 14. února 2013

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 4.3.2013

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce si všímá přístupu sociálního pracovníka k řešení problematice optikou teoretických východisek a nových náhledů na rodinu jakožto stavební prvek společnosti. V teoretické části se autor zaměřuje na vymezení a ukotvení problematiky s cílem lehčího pochopení řešeného tématu. Přínosem této části je zmapování teorie v ucelené formě a vhodné zarámování získaných vědomostí jak nezainteresovaných čtenářů, tak i samotného autora, který problematiku zpracovává pro vlastní ucelený vhled do tohoto fenoménu s cílem lepší orientace v případech krizových situací, kterými rodina prochází a se kterými se autor setkává během své profese. Autor vybral pro dosažení cíle způsob permanentního studia dostupných analýz, jimiž disponuje český knižní trh a jež zhodnotil jako přínosné pro status quo české společnosti z hlediska sociologické interpretace. Ve finální empirické části se autor zaměřil na komparaci teoretických vědomostí s kvantitativním výzkumem a s kazuistikou rodin z autorova okolí. Takto získané poznatky bude autor aplikovat do své profese a konfrontovat je s praxí.

Klíčová slova:

Rodina, dysfunkce rodiny, domácí násilí, alkoholismus, rozvodovost, drogová scéna, krize

ABSTRACT

The thesis concentrates on an approach of a social worker to the matter of alcoholism, applying knowledge of its theoretical grounds and respecting new perspectives of a family as a main element of society. In the theoretical part the author focuses on definition and framing of the matter in order to provide a basic understanding of the topic. A merit of this section is to make a summary of the theoretical information with a goal to facilitate its usage in a daily practice and prospective critical situations, not only for the author during her work but also for potential readers. For this to achieve the author chose a method of a permanent study of all sources that are currently available in the Czech Republic and that she considers valid for sociological interpretation of the status quo of Czech society. In the final empirical section the author focuses on the comparison of the theoretical knowledge with case reports of families from the author's neighborhood. Final findings will then be used by author in her daily work and confronted with reality.

Keywords:

Family, family dysfunction, domestic violence, alcoholism, divorce rate, drug scene, crisis

Na tomto místě bych rád poděkoval panu doc. PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc., za možnost tuto práci psát, za jeho odborné vedení a za poskytnutí odborných znalostí z dané problematiky. Dále chci poděkovat všem dotázaným respondentům, kteří ochotně spolupracovali.

Celá práce je odpovědná mottu

„Oženit se, založit rodinu, přijmout všechny děti, jež přijdou, zachovat je na tomto nejistém světě, a dokonce, bude-li to možné, je trochu vést, to je podle mého přesvědčení nejvyšší meta, jíž může člověk dosáhnout...“¹

Franz Kafka

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická, nahraná do IS/STAG, jsou totožné.

¹ <http://citaty-slavných.cz/kategorie/o-rodine/2>

OBSAH

ÚVOD.....	4
METODIKA ZPRACOVÁNÍ.....	5
CÍL PRÁCE.....	7
I TEORETICKÁ ČÁST	8
1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM.....	9
1.1 MANŽELSTVÍ	13
1.2 RODINA	23
1.3 HISTORIE A SOUČASNOST	32
2 RODINA V OHROŽENÍ.....	36
2.1 VYMEZENÍ POJMŮ.....	36
2.2 RODINA SE ZNEUŽÍVANÝM, POPŘÍPADĚ TÝRANÝM DÍTĚTEM	39
2.3 RODINA SE ZNEUŽÍVANÝM, POPŘÍPADĚ TÝRANÝM DOSPĚLÝM.....	40
3 RODINA V OHROŽENÍ V SYSTÉMOVÝCH VZTAZÍCH - ROZVODY.....	53
3.1 ROZVOD	53
3.2 DYSFUNKČNÍ RODINA A DOPADY NA VÝCHOVU DÍTĚTE	58
3.3 KRIZOVÁ SITUACE A JEJÍ ŘEŠENÍ.....	65
II PRAKTICKÁ ČÁST	72
4 KVANTITATIVNÍ VÝZKUM.....	73
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	73
4.1.1 Stanovení výzkumného problému	73
4.1.2 Jaké je povědomí o fenoménu sociálně – pedagogických aspektech rodiny	73
4.1.3 Zjištění, zda dotazovaní respondenti měli někdy v minulosti tendence se k rozvodu uchýlit	74
4.1.4 Dotaz, zda respondenti znají případy rozvedených manželství ve svém okolí či ve své rodině	74
4.1.5 Celkový vhled do problematiky dle kazuistiky respondentů.....	74

4.2	DEFINOVÁNÍ PROMĚNNÝCH	74
4.3	POJETÍ VÝZKUMU	77
4.4	TECHNIKA VÝZKUMU	77
4.5	ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	77
4.6	OSLOVENÍ RESPONDENTI	78
4.7	POČTY DOTAZNÍKŮ	78
4.8	CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI	78
4.9	VYHODNOCENÍ OTÁZEK DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.....	79
4.10	ŘEŠENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	87
	Výzkumný problém č.1	87
4.11	ZHODNOCENÍ.....	88
5	POHLEDY NA RODINU ZE STRANY ŽEN A MATEK RŮZNÝCH TYPŮ RODINY ČI SPOLEČNOSTI	89
5.1	CÍL TÉTO KAPITOLY	90
5.2	METODIKA ZPRACOVÁNÍ	90
5.3	KAZUISTIKY ŽEN S RŮZNÝM ŽIVOTNÍM POSTAVENÍM A RŮZNÝM HODNOTOVÝM ŽEBŘÍČKEM	91
5.4	ZHODNOCENÍ KAPITOLY	105
	ZÁVĚR	106
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	107
	SEZNAM PŘÍLOH.....	115
	PŘÍLOHA P1: DOTAZNÍK	116
	PŘÍLOHA P2: ÚRYVEK Z DIVADELNÍ HRY	120
	PŘÍLOHA P3: TEST – DO CIZÍCH RUKOU?	121
	PŘÍLOHA P4: ROZVODOVOST.....	127
	PŘÍLOHA P5: OBYVATELSTVO PODLE VĚKU A RODINNÉHO STAVU.....	131
	PŘÍLOHA P6: SŇATEČNOST.....	137
	PŘÍLOHA P7: PORODNOST	149

ÚVOD

Rodina je základ každé společnosti, jedná se o první článek či základní kámen, nebo lépe silný pilíř, na němž je společnost vybudována...

Uvědomuji si, že na počátku každého dění stojí vždy rodina. Ať už v podobě katalogového příkladu pro společnost, nebo jako vzorek průměrnosti či degradace společnosti. Pokud budeme logicky uvažovat nad pojmem rodina, musíme si uvědomit, že žádné okolnosti, které jsou tématy pro společenské dění, by nebylo třeba řešit, pokud bychom zde neměli determinant všeho dění, který prochází vývojem a odpovídá na výzvy společnosti.

Rodinu tedy chápeme jako středobod veškerého dění, ostatní prvky, problémy, situace či mimořádné okolnosti se snaží do toho středobodu dění nabourat tak, aby byla společnost „zajímavá“, a ne černobílá. Právě rodinu bych ve vesmírné hantýrce označil jako „Slunce“ a ostatní podněty společnosti za „planety či asteroidy“ putující po společenské vlně, kterou můžeme přirovnat k „Mléčné dráze“.

Pokud budeme řešit otázku sociálně-pedagogických aspektů, které působí na rodinu, můžeme konstatovat, že je jich nepřehledné množství. Je to dáno zřejmě rozmachem společnosti a průhlednosti těchto problémů s cílem uzdravení rodiny do ideálního stavu. Dle mého názoru a také z pozice policisty nemůžu nezmínit patologické jevy v oblastech zneužívání alkoholu. Právě alkohol, hovorově nazýván jako „metla lidstva“, má monopolní postavení ve vyvolávání a vyhrocování situací. Z mého profesního postavení trůní na druhém místě v souvislosti s rodinou dozajista domácí násilí. Tento neopodstatněně přehlížený jev, vyskytující se napříč společenskými vrstvami, hlodá do základů rodiny do takové míry, že děti přicházejí násilným způsobem o zdravě hrdé rodiče, kteří se jim před očima mění na v páteři zlomenou osobu s podkopaným sebevědomím a neustálým sebeobviňováním. Ve výčtu aspektů působících na rodinu nemůžu opomenout rozvod jakožto jediný způsob ukončení manželství za života obou partnerů. Tento novodobý fenomén společnosti bere dětem „hrdiny“ a vytváří jim umělé, až laboratorní prostředí bez jednoho rodiče.

„Žádný úspěch ve veřejném životě nemůže kompenzovat selhání doma.“

Benjamin Disraeli

METODIKA ZPRACOVÁNÍ

Základem pro vytvoření této práce bylo pečlivé shromáždění, studium a analýza dostupných materiálů, jež hovoří o rodině a jejích současných sociálně-pedagogických aspektech. V teoretické části jsem vymezil základní pojmy související s řešenou problematikou a pro odbornost jsem tyto pojmy definoval především z literárních zdrojů se sociologickým zaměřením. Můj zájem byl soustředěn především na knihy autorů Oldřicha Matouška² a Iva Možného³, kde jsou čtenářsky velmi přijatelnou formou popisovány skutečnosti opředené kolem řešené problematiky. Takto získané informace jsem srovnával s internetovými zdroji, kde byly často uveřejněny nově získané informace z oblasti řešené problematiky. Zde můžu kupříkladu uvést webové stránky Bílého kruhu bezpečí (www.domacinasili.cz) nebo webové stránky Zdeňka Mlčocha (www.zdenekmlcoch.cz). Velkým přínosem mi byly praktické zkušenosti z mého okolí a z mé profese. Takto získané údaje jsem komparoval se svou dosavadní praxí a sledoval možné odchylky.

Pro odbornost této práce jsem ve značné míře vycházel ze své bakalářské práce,⁴ kterou dodnes považuji vzhledem ke své profesi policisty za přínosnou. Také v této diplomové práci vycházím z údajů, jež jsem uvedl ve své bakalářské práci, a z pramenů, které mi byly předlohou jak pro sepsání bakalářské práce, tak i pro sepsání diplomové práce.

² **Doc. PhDr. Oldřich Matoušek, CSc.**, se narodil 31. ledna 1947. Vystudoval psychologii na Filozofické fakultě UK a pracoval jako klinický psycholog, později vedoucí Denního psychiatrického sanatoria Horní Palata (1993-1996). Souběžně působil na dětské psychiatrii a v manželské poradně. V roce 1991 zakládal s Jiřinou Šiklovou a Igorem Tomešem katedru sociální práce FF UK, kterou dnes vede. Zabýval se výzkumem efektivity režimové léčby psychiatrických pacientů, metodikou návštěvy v rodinách, psychoterapií skupin, manželství a rodin. V roce 1996 se habilitoval na Filozofické fakultě UK prací *Rodina jako instituce a vztahová síť*. (zdroj: <http://socp.ff.cuni.cz/doc-phdr-oldrich-matousek-csc>)

³ **Prof. PhDr. Ivo Možný, CSc.** Narodil se 31. 08. 1932 v Prostějově. V letech 1956 až 1965 byl redaktorem Československého rozhlasu. V druhé polovině 60. let vyučoval sociologii na Masarykově univerzitě. Po roce 1968 byl ze školy vyhozen a za normalizace pracoval jako poradce v manželské a předmanželské poradně. Po revoluci se vrátil, v polovině 90. let – už v penzijním věku, zakládal Fakultu sociálních studií. V letech 1998 – 2004 byl jejím děkanem. Dodnes zde přednáší, působí na Institutu pro výzkum reprodukce a integrace společnosti. Mezi jeho nejznámější knihy patří sociologická analýza revoluce v roce 1989. (zdroj: <http://www.isea-cz.org/Osobnosti/IvoMo%C5%BEn%C3%BD/tabid/171/Default.aspx>)

⁴ ZVONEK, Přemysl. *Domáci násilí jako celospolečenský problém*. Zlín, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Vedoucí práce doc. PhDr. Lenka Haburajová Ilavská, Ph.D.

V práci cituji podle ČSN 690 (01 0197) a kontrolu citací jsem prováděl pomocí generátoru citací na internetové adrese (www.citace.com). Konečnou verzi diplomové práce jsem si nechal ověřit systémem (www.odevzdej.cz), který identifikuje možné shody s jinými pracemi.

CÍL PRÁCE

Jak vyplývá z úvodu, cílem mé práce je vtažení nezainteresované osoby do celospolečenského problému, snaha utříbit dostupné informace o rodině a jejích současných problémech, a zvláště mé osobní prohloubení znalostí v této problematice. Rodina, jakožto pilíř společnosti, je obklopována velkým množstvím aspektů, které podsekávají základní stavební kameny tohoto pomyslného pilíře. Utříbení těchto aspektů je dáno povědomím autora o problémech společnosti, potažmo rodiny.

Za cíl této práce si tedy stanovuji shromáždění podkladů pro vytyčení rodinných svazků, primárních sociálních skupin a po zakotvení těchto pojmů následné vytyčení aspektů bouřících posvátné zdi rodiny a snažících se rodinu rozvrátit již od jejích kořenů. Cílem je tedy zaměření svého vnímání a pozorování na rodinu optikou dostupných materiálů a kazuistik z autorova okolí. Všechny takto získané informace jsou následně zhodnoceny v kvantitativním šetření.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM

V této kapitole se bude autor zaměřovat na ukotvení teoretických východisek souvisejících s řešenou problematikou, bez kterých by předkládané téma nebylo možno zarámovat do uceleného obrazu.

Co je zamilovanost?

„Zamilovanost se projevuje tak, že si malujeme o milované osobě překrásné obrazy. Sníme o tom, jak s ní bylo fajn nebo jak by bylo bývalo mohlo být fajn. Všední vzpomínky filtrujeme a nevěnujeme jim pozornost. Když chceme, aby nás ten druhý víc přitahoval, zkusíme následující:

1) Vzpomínáme si na příjemné scény a obrazy, spojené s naším partnerem, asociovaně, tedy tak, jako kdybychom danou chvíli opět prožívali. Máme před sebou velký, barevný obraz, slyšíme zvuky okolo sebe jako tehdy, když se scéna odehrávala. Prožíváme tytéž pocity.

2) Nepříjemné scény si připomínejme disociovaně. Obraz – vzpomínka – by měl být malý, méně ostrý, radši černobílý. Měl by být dostatečně vzdálený, aby nám bylo jasné, že daný děj zrovna neprožíváme, že jde jen o vybledlou vzpomínku.“⁵

Co je to láska?

Manželství je pro mě také vzájemná láska, věrnost, porozumění a společný pohled do budoucnosti. V souvislosti s manželstvím, jakožto prvním krokem ke zdravé rodině, předkládám definici lásky, která je dle mého názoru velice specifická a vyvolává ve mně realistický pohled na to, co všichni hledáme a na co celoživotně čekáme... „Láska roste z předsvědčení, že váš partner uspokojil vaše zájmy. Je to sobecké hnutí mysli, vyplývající z mnoha okolností, které musí být nejprve splněny. Pokud splněny nejsou, láska odumírá, pomalu nebo rychle, podle toho, kolik zklamání přichází. Když přestanete někoho milovat, nemusíte z toho mít pocity viny. Obvykle to jednoduše znamená, že vaše potřeby a tužby

⁵ KUPKA, Ivan. *K sebedůvěře krok za krokem: příběhy ze života o objevování toho, co je a není důležité*. 2. dopl. vyd. Praha: Grada, 2010, 184 s. Psychologie pro každého. ISBN 978-802-4733-180. s. 124.

nebyly uspokojeny.⁶ „Říká se, že láska je emoce. Emoce ovšem většinou bývá jakési hnutí myslí, neklid, citová reakce, a to obvykle intenzivní. Láska tedy je citové hnutí zaměřené na někoho. Ale jako každá emoce je láska také energie v pohybu. Je tedy normální, že láska, kterou k němu pociťujeme, může mít své vrcholy i pády a že nás někdy může začít fyzicky i citově přitahovat někdo jiný. Láska a vášeň nejsou synonyma. Vášeň spočívá v ‚afektivních stavech či hnutích myslí natolik silných, že ovládnou svou intenzitou nebo neustálým přetrváváním duševní život člověka‘.⁷ „Vášeň má stejný účinek jako ty nejsilnější drogy, protože se může přeměnit ve skutečnou posedlost. Pravá láska je to, co přetrvává, když vášeň ze začátku vztahu ustoupí. Aby láska, toto citové ‚hnutí‘ směrem k partnerovi, mohla existovat a trvat, musí být splněny tři podmínky. Navíc musí být všechny tři splněny ve vztahu k této osobě a také vzájemně. První z těchto podmínek je obdiv. Mohu někoho milovat pouze tehdy, pokud ho obdivuji a pociťuji jeho obdiv ke mně. Obdiv je ‚pocit radosti a nadšení z něčeho, co považujeme za krásné nebo velkolepé‘. K lásce je potřeba druhého respektovat. Jakmile začneme na adresu druhého říkat nepěkné věci, vážně ohrožujeme lásku. Asi se vždycky neshodneme ve výchově dětí, nakládání s financemi (to bývají dvě nejčastější příčiny neshod), frekvenci sexuálních styků, volbě přátel, projevech něhy..., ale vždycky se musíme shodovat v tom, že ten druhý je jedinečná lidská bytost, hodná respektu, obdivu a lásky. Zmenšení obdivu je přímo úměrné zmenšení lásky. Ztráta obdivu je velmi vážný příznak, který ukazuje na přímé ohrožení partnerského vztahu. Druhou podmínkou je sen: Ti dva, kteří se milují, mají společné plány, společné sny; jsou to vlastně ‚spiklenci‘, kteří společně vytvářejí svou budoucnost: svatba, koupě prvního domu nebo auta, příchod prvního dítěte a těch dalších, kariéra jednoho či druhého, zapojení do společnosti, dovolené, důchod... Že každý z partnerů může mít své vlastní, osobní sny, které se od snů toho druhého liší, to není vůbec na překážku. Osobní sny se nemusí nutně podřizovat snům páru. Ale pokud začnou převládat nad společnými projekty nebo pokud se stane, že jeden z partnerů začne snít o někom jiném, pak se přiblíží konec společného snění. Každý pár je založen na dvou autonomních osobnostech, které mají své vlastní záměry. Milo-

⁶ HAUCK, Paul A. *Manželské mýty: (mýty a skutečnosti)*. 1. české vyd. Překlad Radana Syrovátková. Praha: Slovart, 1998, 93 s. Psychologie na každý den. ISBN 80-720-9063-1. s. 15.

⁷ Definice z francouzského slovníku Le Petit Robert.

vat se znamená snít spolu o věcech, které můžeme dosáhnout ve dvou. Když například muž věnuje veškerou svou energii a všechnen čas profesním úspěchům, když žena, jak tomu často bývá, žije jen pro své děti, vzniká mezi partnery určitý odstup, ztrácejí jeden druhého z dohledu; a když děti odejdou a nastane čas odchodu do důchodu, partneři zjistí, že jsou jako dva cizinci. Láska je pochopitelně založena na vzájemné fyzické a sexuální přitažlivosti – to je třetí podmínka. Vždyť dokonce pojem ‚milovat se‘ označuje sexuální vztahy. Milovat někoho znamená chtít mu být co nejbližší, dotýkat se ho, laskat ho, splynout spolu, proniknout do něj. Milovat někoho znamená být k němu fyzicky přitahován. Znamená to, že problémy v sexu nebo ztráta libida ukazují na ztrátu lásky? Někdy ano, ale ne vždy. Je to především příznak toho, že se v jenom nebo druhém z partnerů či ve vztahové dynamice něco děje, něco, čím by se měli partneři začít co nejdříve zabývat, aby jejich vztah vydržel. Vášně už ze své podstaty zabíjí touhu, stejně jako po dobrém jídle mizí hlad. Je také pochopitelné, že toužím po něčem, co nemohu mít. Aby přitažlivost nebo touha po druhém mohla přetrvat, každý pár musí najít ten správný odstup, díky němuž může touha dojít svého naplnění (musíme jíst, abychom přežili), ale také takový odstup, který umožňuje tu touhu udržovat (hlad je nejlepší kuchař). Hrát si na žárlivce nebo si být tím druhým příliš jistý, to jsou nejjistější způsoby, jak zabít veškerou fyzickou a sexuální přitažlivost. Láska se tedy skládá z obdivu, snění a sexu.“⁸ Lásku také můžeme vnímat jako „hodnotu v mezilidském vztahu, která je nejsilnějším pojátkem mezi ‚já‘ a ‚nejá‘, mezi jedincem a druhým člověkem a mezi individuem a společností.“⁹

Autoři moderní literatury zaměřující se na rady pro mladé nezadané jedince předkládají rady pro výběr vhodného partnera, jak pro muže, tak pro ženy:

⁸ DALLAIRE. *Láska a sexualita v trvalém vztahu*. 1. vyd. Překlad: Kateřina Bodnárová. Praha: Portál, 2009, 163 s. ISBN 978-807-3675-233. s. 23-25.

⁹ SAK, Petr. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000, 291 s. Psyché (Triton). ISBN 80-722-9042-8. s. 69.

Pro ženy

- „Buďte na pozoru, když muž hledá ‚ideální představu‘, a vězte, že se jí nikdy zcela nevyrovnáte.
- Buďte, kým jste. Neměňte se v někoho, kdo by se mu podle vašeho mínění mohl líbit. Muž pochopí, o co se snažíte, a opustí vás.
- Buďte vřelá a starostlivá. Něžně se jej dotýkejte. Neodmívejte jeho fantazie.
- Jde-li o muže, jenž potřebuje tělesnou dokonalost a krásu, a vám takové pojetí vyhovuje, dbejte o sebe zvýšenou měrou. Pečlivě se na chvíle s ním připravujte – včetně nejrůznějších pleťových mlék a dráždivých parfémů. Pokud budou jeho sny naplněny, učiní šťastnou i vás. Pokud si však připadáte pod tlakem nebo vás celý ten kráslíčí kolotoč obtěžuje, uvědomte si, že to není pravý muž pro vás.
- Jde-li o muže, který je silně ovlivňován přáteli a známými, zjistěte, jestli do jeho skupinové ‚image‘ zapadnete. Jestliže ne, rozlučte se s ním.
- Pro některé muže musí být dokonalá žena klidná a nepřiliš citová osoba. Zjistěte, jaký váš přítel skutečně je. Jestliže se do jeho představ nehodíte, rozejděte se s ním.
- Nezapomeňte, že pro každého tu někdo je. Je na vás, abyste si našla člověka, který je pro vás ten pravý.

Pro muže

- Uvědomte si, že vše se mění. To, co se vám zdá jeden den dokonalé, může mít druhý den nějaký kaz.
- Zaměřte se na to, jak o sobě smýšlíte, co vám podle vás schází nebo co vás neuspokojuje. Pracujte na sobě. Jiný člověk vám nemůže nikdy doplnit to, co vám chybí.
- Zjistěte, jestli vaše touha po dokonalosti není pouze způsob, jak se vyhnout zamilovanosti. Je vždycky snazší zaměřit se na chyby druhých než na jejich přednosti.
- Zvykněte si vědomě se zaměřovat na klady všech lidí, s nimiž se během dne setkáváte. Tímto způsobem získáte zcela nový náhled na povahu lidí i života.

- Přijměte vlastní nedostatky a nesud'te je. Čím více lásky a přijetí najdete pro sebe, tím blíž dokonalosti se vám budou druzí zdát.¹⁰

1.1 Manželství

Před vstupem do manželství se dozajista musíme zaobírat otázkou volby ideálního partnera. Odborná literatura uvádí množství pokusů o zjednodušení vysvětlení strategií volby partnera. „Mezi základní modely můžeme zahrnout 1) sociobiologický model; spočívající v genetickém naplnění odrážejícím se v budoucím otci a budoucí matce. 2) Fázový model formulace vztahů; spočívající v uspokojování maximálních potřeb mezi partnery. 3) Teorie směny; kterou chápeme jako honbu za ziskem, a to nejen v podobě financí, ale také v podobě porozumění, lásky a oddanosti. 4) Teorie sňatkového trhu; tato teorie poukazuje na sociální prostor každé společnosti, která nabízí možnosti setkávání se a seznamování se. 5) Teorie lidského či kulturního kapitálu; lidský kapitál je indikován vzděláním, kvalifikací a zkušenostmi. V souvislosti s volbou partnera je nejdůležitější z hlediska této teorie postavení a role rodiny, ze které konkrétní partner vychází.“¹¹ „Pár je tedy nejčastěji pokládán za zvláštní případ lidského seskupení, ne za skupinu ve vlastním smyslu.“¹²

Při zvolení vhodného partnera tedy můžeme uvažovat o manželství, které „chápeme jako právní a společenskou instituci, která tvoří jakýsi legislativní základ pro rodiny s dětmi ve smyslu jasného určení rolí rodiny. Tradice manželského obřadu, práva a povinnosti v manželství, způsob výběru partnera, počet a pohlaví partnerů i právo vstoupit do manželství se mohou lišit v závislosti na kultuře. Dlouhodobě je manželství ekonomicky, právně, nábožensky a sociálně uznáváno jako primární společenská instituce pro výchovu dětí.

¹⁰ SHOSHANNA, Brenda a Bill MOIR. *Proč muži opouštějí ženy: muži hovoří o tom, proč se rozhodli ukončit svůj partnerský vztah a co by bývalo mohlo změnit jejich rozhodnutí*. 1. vyd. Překlad Vanda Senko Ohnisková. Brno: JOTA, 2003, 335 s. Psyché (Grada Publishing). ISBN 80-721-7242-5. s. 194-195.

¹¹ Dle: DALLAIRE, Yvon. *Láska a sexualita v trvalém vztahu: sborník prezentací na Symposiu pořádaném ve dnech 15. - 17. října 2003 Fakultou Sociálních Studií Masarykovy Univerzity v Brně = Modernization and the Czech family*. 1. vyd. Překlad Kateřina Bodnárová. Brno: Nakl. Barrister, 2003, 163 s. ISBN 80-86598-61-6. s. 83-86.

¹² HAVLÍK, Radomír. *Úvod do sociologie: (přehled sociologických teorií)*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1992, 131 s. Psyché (Triton). ISBN 80-706-6615-3. s. 37.

V České republice je manželství dobrovolným, v zásadě trvalým soužitím dvou osob různého pohlaví, které je založeno zákonem stanoveným způsobem – sňatkem. Jeho hlavním účelem je dle zákona založení rodiny a řádná výchova dětí, tedy biologická a výchovná funkce. Jde o institut veřejného práva.¹³

Zákon o rodině vymezuje manželství v § 1 jako „trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem. Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí.“¹⁴

Formy manželství

- „monogamické – soužití 2 partnerů, obvykle 1 muže a 1 ženy,
- polygamické – soužití s více než jedním partnerem (tento termín se často používá i ve smyslu polygynie), bigamie. Soužití je buď paralelní (účastí jednoho člena v několika rodinách či domácnostech), nebo skupinové (jedna vícečlenná rodina či domácnost),
 - polygynické – soužití 1 muže a více žen, tj. jeden muž může mít zároveň účast ve více manželstvích,
 - polyandrické – soužití 1 ženy a více mužů,
 - pokud spolu žije větší počet mužů a žen, lze to nazvat například polygamií skupinové manželství,
- nově se můžeme setkat též s pojmem stejnopohlavní manželství.

Předpoklady vzniku platného manželství

Podle současného právního řádu České republiky¹⁵ musí být splněny předpoklady osobní, předpoklady sňatečního prohlášení a předpoklady formální – procedurální. V osobních předpokladech může být překážka absolutní (týkající se konkrétní osoby snoubence) či

¹³ Manželství. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2012 [cit. 2013-01-14]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Man%C5%BEelstv%C3%AD>.

¹⁴ Zákon č. 94/1963, o rodině, v pozdějších změnách a doplňcích. In: *Sbírka zákonů*. 1963.

¹⁵ Zákon č. 94/1963, o rodině, v pozdějších změnách a doplňcích. In: *Sbírka zákonů*. 1963.

relativní (týkající se vztahu mezi snoubenci). Mezi relativní překážky patří příbuzenství v přímé linii a u linie pobočné do 2. stupně. Mezi absolutní překážky patří:

- nezpůsobilost k právním úkonům,
- omezená způsobilost k právním úkonům (soud může povolit),
- duševní porucha, která by měla za následek omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům (soud může povolit),
- nezletilost (soud může z výjimečných důvodů povolit u osoby starší 16 let),
- manželství uzavře osoba, která již je manželem nebo registrovaným partnerem (viz polygamie),
- nedobrovolnost, nevědomost - jeden z manželů nebyl informován o rozhodných skutečnostech nebo bylo prohlášení učiněno pod fyzickým či psychickým nátlakem.

Způsoby uzavření manželství

- Občanský sňatek je prohlášením o uzavření manželství orgánem státu. Orgánem státu v tomto případě může být obecní úřad pověřený vést matriky; úřad, který plní jeho funkci (matriční úřad), případně i nematriční obecní úřad, pokud je jeden ze snoubenců přihlášen k trvalému pobytu v jeho správním obvodu. Manželství se uzavírá v místě určeném úřadem pro konání slavnostních obřadů. Uzavřít manželství na kterémkoli vhodném místě může povolit matriční úřad, do jehož správního obvodu toto místo spadá. Takovým místem může být i například stanice metra či dno rybníka. V případě manželství uzavíraného v cizině může být orgánem zastupitelský úřad České republiky. Pokud je život jednoho ze snoubenců přímo ohrožen, může prohlášení snoubenců přijmout i kapitán lodi plující pod vlajkou České republiky, kapitán letadla registrovaného v České republice a velitel vojenské jednotky České republiky v zahraničí.
- Církevní sňatek je prohlášením o uzavření manželství před orgánem registrované církve či náboženské společnosti. Manželství se uzavírá v místě určeném předpisem církve nebo náboženské společnosti pro náboženské obřady nebo náboženské úkony. Církevní orgán je povinen do tří pracovních dnů doručit protokol o uzavření manžel-

ství s uvedením skutečností dle matričního zákona příslušnému matričnímu úřadu, v jehož obvodu bylo uzavřeno.“¹⁶

Psychologie na každý den překládá jistý výčet skutečných důvodů sňatku, které jsou podle mého názoru pojaty velmi zajímavou formou, proto je do této subkapitoly také zahrnuji.

„Nikdy si nebereme toho druhého pouze z lásky. Ženíme se či vdáváme, protože se náš partner chová způsobem, jaký od něj očekáváme. A když naše očekávání splňuje, zamilujeme se do něj. Podívejme se tedy, jaké jsou motivy, pro které lidé vstupují do manželství. Některé jsou zdravé, některé ne. V každém případě je láska pouze cílovou prémie. Je to tak. Dokonce i lidé, kteří se berou z různých podivných důvodů, mohou své protějšky milovat právě pro podivnosti, které jim vztah s nimi dává, stejně jako zdraví lidé milují své partnery pro zdravé jednání, které jim dělá dobře.“¹⁷

Navzdory rodičům

S tímto fenoménem přicházejí zvláště lidé na prahu dospělosti, kterým rodiče v dobré víře zakážou se vdát/oženit. Rodiče tímto gestem „mávají rudým šátkem“. V dobré víře svým dětem zakážou jít na rande ze strachu seznámení se s nevhodným partnerem, a mladí utíkají oknem svého pokoje. Tomuto jednání můžeme říct také boj o moc. Rodiče v tomto případě tvrdí, že mají větší moc, děti přitom tvrdí opak. Kdo má tedy pravdu? V souvislosti se sňatkem jsou to zřejmě děti, které, za splnění všech zákonných podmínek, mohou uzavřít sňatek s protějškem. V tomto případě je naprosto nereálné děti ani přinutit, aby se chovaly rozumně. Svatba na vzdor rodičům je jakousi mocenskou hrou. Dle mého názoru je však lepší možnost, jak se „pomstít“ rodičům. Jak se ale mají cítit ženich nebo nevěsta, kteří do svazku manželského vstupovali z lásky v domnění šťastné budoucnosti?

Způsob jak překonat komplexy méněcennosti

Ona byla silnější, menší a ne moc hezká dívka, které se všichni smáli, přestože se dobře učila, cítila se méněcenná, protože byla často vystavována posměchu. Tato dívka potkala

¹⁶ Manželství. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2012 [cit. 2013-01-14]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Man%C5%BEelstv%C3%AD>.

¹⁷ HAUCK, Paul A. *Manželské mýty: (mýty a skutečnosti)*. 1. české vyd. Překlad Radana Syrovátková. Praha: Slovart, 1998, 93 s. Psychologie na každý den. ISBN 80-720-9063-1. s. 27.

chlapce, který byl společností oblíben, a tím, že s ním chodila, názory lidí na její osobu se změnily. Najednou se toto děvče cítí být jako v pohádce. Přesto si naše dívka byla vědoma důvodu, proč se na ni lidé dívají jinak. Když ji po roce chození požádal o ruku, nešlo odmítnout. Jistě mnoho lidí vešlo do kostela z podobného důvodu, tedy z důvodu zvýšení ega. Tento způsob je však zaručeně špatnou startovací dráhou.

Partnerovi nebo partnerce terapeutem

Jedná se o vztah, kde jeden partner dělá rodiče a ten druhý dítě. V tomto případě je láska vztah k němu, který je buď slabý, dětinský, nebo nemocný. V tomto případě musí být jeden z partnerů něčím „hendykepován“, aby prošel úzkým výběrem k možnému povýšení na manžela. Toto je také zřejmě důvod, proč si ženy velmi často berou muže alkoholiky.

Z pocitu, že se již nikdy nevzdám nebo neožením

Může se zdát, že některé mladé lidi žene do manželství strach, že si již žádného vhodného partnera do života nenajdou, pokud zavrhnou možnost, která je jim přinášena na stříbrném podnosu. Velmi často tento fenomén datujeme u čerstvých absolventů, kterým svatební zvony trhají starou partu a zároveň navozují pocit, že se musí i oni hned hnát před oltář. Do tohoto výčtu můžeme zahrnout také jedince, kteří jsou ke svatbě nabádáni a postrkováni rodiči. Rodiče v tomto smyslu sehrávají buď závody o zbavení se vlastního pocitu strachu, že se jejich dítě nikdy neožení nebo nevdá, nebo již rodiče nebaví stále se o dítě starat.

Strach z nezávislosti

Tento typ vstupu do manželství je datován zvláště u děvčat, která nechtějí zjišťovat, jaké to je být nezávislá. Raději se v 18 letech provdají, pořídí si dítě a při mateřské dovolené nastupují život „puťky domácí“.

Po rozchodu s někým jiným

Tento důvod je obzvláště smutný. Zde mapujeme dva důvody sňatku. Jeden z důvodů je, že vás právě opustil někdo, koho jste milovali, a tak se mu chcete pomstít, „aby viděl, o co přišel“. Druhý důvod je zjištění, že ještě stojíte za to, aby vás měl někdo rád. Pokud takovéto manželství funguje, jde spíše o šťastnou náhodu než ustálené pravidlo. Pokud nevěsta nebo ženich ještě při obřadu myslí na pomstu bývalému partneru, nejde o rozkvět začínající lásky, ale o zneužití druhého k vykonání šílené pomsty. Datujeme zde pohrávání si s druhým, který

vystupuje jako laciná koncovka vztahu minulého, a pokud by tento partner jen tušil, co se děje, jistě by byl nejméně zděšen.

Abyste druhému neublížili

Tento sňatek je z jistého pocitu, že „se vlastně chcete rozejít“. Do toho sňatku jdou partneři, kteří mají strach, že by rozchodem partnerovi ublížili. Známe ho ze zkušenostní převážně nevěst, které vypráví o „onemocnění partnera“ při hádce, o úzkostných pocitech nebo pláči protějšku. Často datujeme situaci, kdy si partner udělá jasno o tom, že se chce rozejít, a jeho protějšek ho požádá o ruku a k tomu ještě dodá: „Pokud si mě nevezmeš, tak se zabiju...“

Protože jste se zamilovali nebo jste spolu spali

Lidová moudrost někdy vede k lidové blbosti. Někteří lidé se domnívají, že pokud vibruje v srdečních chlopních, jedná se o „toho pravého/tu pravou“.

Útěk z domova

Pokud na adolescenta stále rodiče křičí, matka byla potvora, otec alkoholik, není dle některých lidí lepší východisko než se vdát a odstěhovat se nejbližší na konec světa. Chlapci v takovém případě nejčastěji vstupují do armády a děvčata se vdávají do jiného okresu. Lidé uzavírající manželství z tohoto důvodu si přejí jen jediné, aby se odstěhovali od nesnesitelného způsobu života a od šílené rodiny.

Přátelství

Pokud člověk chce mít manželství trvalé, měl by si vzít někoho, koho bere jako kamaráda. Protože s odstupem času zanikne krása, zanikne vášeň, ale komunikace a pochopení nepomíjejí. Vzájemní partneři, kteří jsou si zároveň přáteli, mají společné zájmy, společné pohledy, a tedy mají na život podobný pohled. V tomto vztahu mě zaujalo heslo: „Manželství je jako firma, čím více zaměstnanců má stejný záměr, tím lépe spolu vycházejí.“

Bezpečný a pohodlný sexuální život

Musíme si přiznat, že muž a žena se berou také proto, že si v „posteli sednou“. V dnešní společnosti již však není nutné, aby člověk vedl sexuální život a byl přitom ženatý. Zvláštností však je pohodlnost partnera „mít sex“. Zatímco v manželství stačí se k partneru přítulit, čímž vlastně začíná sexuální předehra, svobodní lidé nežijící s partnerem musí vyvinout snahu, čas a také mnohdy peníze, aby naplnili svoji sexuální tužbu.

Manželství je stejně nejlepší instituce pro výchovu dětí

Většina párů chce být obdařena potomstvem a chtějí svým dětem zajistit klidnou a milující rodinu, kterou mnohdy partneři také měli. Často se setkáváme se sňatky, kde je nevěsta trošičku „kulatější“, tyto sňatky bývají z opodstatněných důvodů plánovány v kratší době, a to proto, aby nevěsta nevypadala jak „reklama na šťastnou rodinu“. S tímto typem vstupu do manželství jsme se dle mého názoru setkávali již v minulosti a setkávat se s ním zajisté budeme i v budoucnu.

Získat určitý styl života

Naše společnost stojí na straně vdaných a ženatých, ať už v oblasti úlevy na daních ze strany státu, nebo pozvánky na večeri od přátel, kteří vás spíše pozvou s partnerem než „single“. Pokud se tedy někdo chce zapojit do společenského života, musí být v páru.

Zánik manželství

Manželství zaniká těmito způsoby:

- „smrtí jednoho z manželů,
- prohlášením manžela za mrtvého,
- rozvodem,
- anulací, zneplatněním manželství.“¹⁸

Proč se manželství přestává dařit? Touto otázkou se jistě zaobírají vědci, sociologové, kněží i my všichni. Zde předkládám jistý výčet příčin, proč manželství troskotá.

Vztek a dominance

Ženy si převážně stěžují, že je manžel dominantní a ony musí být podřízeny. Hlavním důvodem zřejmě je, že se muž cítí dominantním právě proto, že je muž. Po staletí je to totiž tomu učilo okolí. Dalším důvodem zřejmě také je, že v moderní době již toto ženy nehodlají tolerovat a brání se. Ženy tedy začínají projevovat svoje právo na emancipaci a muži se s tím těžce smiřují.

Odmítání

Druhá nejčastější příčina nespokojenosti v manželství souvisí s láskou, žárlivostí, starými láskami a pocity odmítání. Patří sem bezpochyby také chuť na nevěru. Mnozí partneři si začínají uvědomovat, že se vdali/oženili dříve, než vyzkoušeli jiné vztahy, a hodlají tento nedostatek napravit. Takto často dopadají manželství velmi mladých lidí.

Pasivita a závislost

Na pasivitu a závislost si nejvíce stěžují ženy v roli manželky. Některé ženy rády pečují o své manžely, dává jim to pocit potřebnosti a možná i moci. Muži samozřejmě tento postoj manželky akceptují a kvitují. Situace, kdy žena chce po muži, aby vynesl koš, a on to odkládá, koš přetéká, ženu donutí, aby jej vynesla sama. Jedná se zdánlivě o maličkost, která v tisícím případě již funguje „jako poslední kapka v poháru“. Žena často balí kufry a odchází od ignoranta.

Sex

Se sexem je spojena celá řada problémů – nedostatek sexu, nevěra, odmítání, frigidita, impotence. V některých případech, ve kterých uvádějí jako důvod rozpadu manželství partneři právě sex, mají partneři od sebe velký věkový rozdíl. V takovém případě jde často o zámožné muže, kteří se domnívají, že sexuální stránku své mladé ženy uspokojí „zlatou kreditní kartou“. Zpočátku to tak možná je, postupem času však neuspokojení v oblasti sexuality vede k rozpadu manželství. Problémem je také skutečnost, že muži nechápou postoj ženy k sexu. Místo toho, aby muži dosáhli skutečnosti, že je žena bude více milovat a promění se ve žhavou sexbombu, stagnují a jsou rozzlobeni, protože žena momentálně nemá chuť na sex. Postupem času muž snahy o sex vzdává a hledá milenkou.

Odborná literatura (a zvláště autorky z vlastních zkušeností) vymezuje jakési sféry, jak poznat, že je vám muž nevěrný. Autorky předkládají řešení a zprůhlednění této situace v otázkách: „Říká vám intuice, že se něco děje? Chová se v poslední době jinak než dřív? Změnil své zvyky? Cítíte úzkost? Vypadá jinak než dřív? Změnil se váš sexuální život? Našli jste něco hmatatelného? Mívá podivné telefonáty? Povzbuzuje vás poslední dobou, abyste jezdila sama na dovolenou? Nacházíte známky toho, že u vás někdo byl? Máte pode-

¹⁸ Zákon č. 94/1963, o rodině, v pozdějších změnách a doplňcích. In: *Sbírka zákonů*. 1963.

zření, že žena, kterou k vám zve, je víc než přítelkyně? Mají ostatní nějaké podezření? Uklouzne vašemu partnerovi něco nebo se nějak prořekne?“¹⁹ Autorka uvádí, že pokud si ženy odpověděly na většinu těchto otázek „ano“, je zde vysoká pravděpodobnost, že je jim partner nevěrný.

Společný čas

„On moc pracuje a trávíme spolu málo času!“ Tato věta zaznívá u mnoha párů, kde se muž snaží finančně zabezpečit rodinu, a vůbec si nevšimá, že jeho žena ochabuje v lásce k němu a hledá něhu a porozumění někde jinde. Typickým příkladem je, že se mladá dvojice rozhodne, že manžel odjíždí na nějakou dobu do zahraničí vydělat peníze a mladá žena zůstává s dětmi doma. Ze začátku tuto situaci zvládá, postupně však zapomíná a platí zde pravidlo „Sejde z očí, sejde z mysli“.

Rodina

V této oblasti se skrývají rozdílné názory na výchovu dětí, konflikty s rodiči partnera, nespokojenost na mateřské, zanedbávání dítěte jednoho z partnerů. Názory na výchovu dítěte jsou dlouhodobou záležitostí, která může podkopávat sebevědomí a autoritu jednoho z rodičů. Tátovi nevadí, že kluci neuklidí pokoj, máma to vidí jinak. Matka nadává, že vypadá před dětmi jak „blbec“, a on jí nadává, že z těch kluků chce vychovat holky.

Neurotické pocity

Mnoho rozpadajících se manželství uvádí jako příčinu krachu neurotické chování partnera. Celkově je ve společnosti zakořeněn mýtus, že na všechno musí být dva a na krachu manželství má také každý svůj díl viny. V souvislosti s tímto důvodem krachu manželství se však domnívám, že mýtus není na místě. Pokud jeden z partnerů upadá do neurotických pocitů, má druhý partner velmi těžkou pozici a často rozpad vztahu nezapříčinil.

Autor František Pávek se zabírá otázkou, jak má dle žen a mužů vypadat jejich dokonalý protějšek.

¹⁹ BOTWINOVÁ, Carol. *Proč jsou muži nevěrní: Jak posbírat střepy, když vám partner rozbil srdce na kusy*. New York: Copyright, 1988, 223 s. s. 29-44.

Dle žen se vyznačuje dokonalý manžel věrností, smyslem pro rodinu, pracovitostí, inteligencí, abstinencí, smyslem pro práci v domácnosti, ohleduplností, upřímností a smyslem pro péči o rodinu.

Dle muže musí být jeho dokonalý protějšek věrný, se smyslem pro rodinu, hýřící pracovitostí, upřímností, smyslem pro práci v domácnosti, inteligencí, smyslem pro péči o rodinu, skromností a zároveň s mileneckým předpokladem a vášní.²⁰

Autor Oldřich Matoušek jde u představ o ideálním protějšku ještě více dopodrobna. Uvádí, že žena čeká od ideálního partnera, aby si s ní poseděl a popovídal na témata všedních starostí, o každodenních problémech... Ženy, dle Matouška, žádají od ideálního partnera duševní porozumění, které je chápáno jako sdílení interních pocitů bez ironie. Žena také od partnera vyžaduje jakési vycítění, co v danou chvíli potřebuje nebo žádá, i v sexuálním životě. V neposlední řadě žena také očekává, že jí muž bude projevovat lásku dlouhodobě, a ne jen na začátku vztahu.

Matoušek se ve své publikaci²¹ také zaměřuje na „stvoření“ ideální partnerky či manželky, která přesně zapadá do mužského profilu. Tato „superhrdinka“ musí být jak dokonalá v sexu, tak úžasná hospodyňka, která umí navařit, vyprat, vyžehlit, starat se o děti, zároveň muže neobtěžovat s detaily a stále jej jenom obdivovat.

Jak se od sebe citově liší muž a žena? „Ženské emoce ovlivňují tři výlučně ženské reprodukční funkce. Je to menstruace, laktace a těhotenství. Z orgánů lidského těla ovlivňuje emoce také hypotalamus. Je umístěn ve spodině lebeční a nazývá se též „sídlo emocí“. Hypotalamus řídí složité činnosti, přijímá citové vzruchy a šoky a převádí je do pohybu neuronů a hormonů, jimiž informuje podvěsek mozkový nebo-li hypofýzu. Ta často reaguje tím, že v těle ženy způsobí změnu biochemie. Může například dojít k přerušení normálního menstruačního cyklu po dobu měsíců nebo i déle. Fyziologie ženy je jemně laděný nástroj, složitější než u muže. Proč některé ženy tento fakt uráží, je pro mne dodnes záhadou.“²²

²⁰ PÁVEK, František. *Manželství na zkoušku?* Praha: Mladá fronta, 1987, 256 s. ISBN 23-082-87. s. 16-17.

²¹ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, 144 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 3. ISBN 80-858-5024-9.

²² DOBSON, James. *Manželství a sexualita*. Brno: Nová naděje Brno, 1993. s. 89.

1.2 Rodina

„Pořídít si děťátko je jako vydat se na cestu dlouhým tunelem. Nevíme, co bude na konci, a jsme zvědaví, do čeho jsme se to dostali. Z tunelu se vynoříme o pět let později a máme ze sebou putování, které nás sice stálo trochu spánku, ale máme pocit, že to koneckonců nebylo tak strašné. Na všechny ty hrozné dny si už sotva vzpomeneme.“²³

Rodina „je obecně původní a nejdůležitější společenská skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou a jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, respektive socializace potomstva, ale i přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje.“²⁴

„Přestože je obecně považována za základní jednotku sociální organizace, lze jen s velkými obtížemi podat výstižný výklad, který by v obecné rovině zaznamenal všechny typické znaky, které sociální jev, nazývaný v různých sociálních soustavách rodinou, má. Tak například v některých etických skupinách se nezná fyziologická souvislost mezi funkcí mužského plození a zrozením dítěte, takže neexistuje ani biologický ani sociální vztah otec – dítě, v jiných skupinách je fyziologická souvislost známa, ale nepřikládá se jí sociální význam, v dalších není rodina založena na faktoru narození dítěte, ale na samostatném sociálním žití (např. přijetí dítěte jako člena rodiny, adopce). Proto je možné s určitou nadsázkou možno považovat rodinu za institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, z něhož část členů je vzájemně spojována pokrevní linií nebo adoptivním, sociálním vztahem rodiče a dítěte. Vedle tohoto vymezení, jež se snaží zachytit v obecné rovině jisté možnosti, existuje celá řada jiných výměrů či ukazatelů, které definují rodinu. Někteří autoři například považují rodinu za ‚skupinu vlastní povahy‘, která vzájemně spojuje své členy intimním citem, kooperací a vzájemnou pomocí a má charakter intimity a pospolitosti, skupina se sama ‚reprodukuje‘ a jedná se o primární skupinu.

²³ LANSKY, Vicki. *Ahoj mamí, ahoj tati: příběhy ze života o objevování toho, co je a není důležité*. 1. vyd. Překlad Kateřina Orlová. Frýdek-Místek: Alpress, 2000, 207 s. Psychologie pro každého. ISBN 80-721-8349-4. s. 1.

²⁴ *Velký sociologický slovník: II. svazek P-Z*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, s.749-1627. ISBN 80-718-4310-5.

Struktura rodiny je dána otcem (otci), matkou (matkami) a nejméně jedním dítětem, v takovém případě hovoříme o rodině úplné. Tento typ rodiny převládá v naší industriální společnosti. Někteří autoři nepovažují rodinu s jedním dítětem za rodinu v pravém slova smyslu, považují tento typ rodiny za „manželství s dítětem“. Chybí-li jeden ze skupiny rodičů, jedná se o neúplnou rodinu.²⁵

Rodinu je možné definovat také jako instituci, která je „založena na určitém normativním řádu, který chápeme jako soubor formálních předpisů a neformálních očekávání vztahujících se na lidské chování.“²⁶

V současné době však naše společnost zaměřila svoji pozornost i na nový typ rodiny, a to na rodinu homosexuálů, tedy takovou rodinu, kde partneři stejného pohlaví adoptují dítě, které následně vychovávají. Tento typ rodiny je uzákoněn v některých zemích USA. Takto vzniklé rodiny se od sebe odlišují „příchodem“ dětí. Datujeme jak homosexuální rodiny, které si děti adoptovaly, tak velmi často homosexuální rodiny, kam si partneři „přinášejí“ děti z rozpadlých heterosexuálních vztahů.

Rodina jakožto prvotní stavební prvek společnosti zajímá mnoho vědních oborů, následně tedy tento multidisciplinární pojem předkládám z pohledu věd.

Pedagogika

„Náhled pedagogiky na rodinu zohledňuje především výchovnou a formativní funkci pro dítě. Chápe rodinu jako prostor primární socializace dítěte. V rodině hledá prostředí pro vznik pevné vazby mezi matkou a dítětem, klíčové pro další rozvoj osobnosti dítěte. Rodina je v tomto pohledu prvním, vztažným systémem, se kterým člověk přichází do styku. Odtud se učí přejímáním vzorů nebo nápodobou neintenciální formou modely chování, základní dovednosti i postoje k hodnotám.“²⁷

²⁵ GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1992, 647 s. ISBN 80-856-0528-7. s. 344 – 345.

²⁶ MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální deviace: (přehled sociologických teorií)*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004, 134 s. Psyché (Triton). ISBN 80-246-0279-2. s. 9.

²⁷ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V.: *Člověk-prostředí-výchova, K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: PAIDO, 2001. ISBN 80-7315-004-2. s. 81.

Psychologie

Psychologie chápe rodinu, jako „prvotní společnost“, do které se jedinec v průběhu svého života začlení a ze které přijímá nastavený hodnotový systém zvláště v oblasti formování charakteru a faktoru učení jedince.

„Hlubinná psychologie přikládá velký význam raným zážitkům z dětství. Studuje a analyzuje vztahy dítěte k rodičům. Rozkrývá detailně mimovědomou rovinu vztahů uprostřed rodinné komunity. Zkoumá a popisuje faktory ovlivňující volbu konkrétního partnera, vhodného k založení rodiny.“²⁸

Sociologie

„Sociologie nahlíží na rodinu jako na zdroj nevyčerpaných informací pro vědní obor“²⁹. Dle mého názoru sleduje sociologie jedince od jeho narození po jeho smrt, a tedy proces, kdy jedinec vstupuje do rodiny jako „nepopsaná deska“, která se v procesu socializace stává „deskou popsanou“, chápu jako nejvíce zajímavý právě pro tento vědní obor.

Ekonomie

„Ekonomie vidí v rodině především spotřební a v minulosti i produkční jednotku. Tu vřazuje do celkového systému ekonomických vazeb a vztahů společnosti. Neméně závažné však jsou i různé ekonomické vztahy mezi jednotlivými členy rodiny. Dnešní pohled na rodinu z rychle uhánějícího vlaku tržní ekonomiky, který jak se zdá, v současnosti vjel na poněkud podmáčenou trať ekonomické krize, připomíná spíše pohled do zcela neznámé krajiny. V rámci rodinných systémů i mimorodinných vazeb rozhodně, v případě rodiny ekonomie nemůže vystačit s tvrzením o všemocnosti trhu. Právě v těchto malých skupi-

²⁸ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti: historicko-antropologická esej*. 2.vyd. Překlad Petra Diestlerová. Praha: Academia, 1998, 336 s. Utváření Evropy, sv. 10. ISBN 80-200-0628-1. s. 8.

²⁹ Dle: BIANCHI, Suzanne M, Lynne M CASPER a Rosalind Berkowitz KING. *Work, family, health, and well-being*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 2005. ISBN 08-058-5254-9.

nách, jako je rodina, provázaných vazbami na často spíše emoční bázi než na tržních mechanismech, často přestávají ekonomická pravidla platit.“³⁰

Právo

„Přesto, že právní věda byla první, která už v době vzniku prvních právních systémů vydělila a vyspecifikovala rodinu z ostatní společnosti a velmi výrazně se podílela na pochopení vztahů mezi členy rodinného systému, nemá rodina v právním řádu ČR jednoznačnou definici. Rodina je v tomto pojetí chápána především jako instituce založená manželstvím.“³¹

V souvislosti s ochranou rodiny zaznamenáváme v právním řádu České republiky množství zákonů, judikátů, názorů týkajících se právě nastavení a organizace rodiny a její ochrany. V profesi policisty však za velký přínos považují jednotlivé interní akty řízení související s ochranou rodiny před jednotlivými druhy násilí páchaného v nejužším kruhu rodiny. Toto nastavení a fenomén „řádné ochrany“ rodiny je dle mého názoru prvořadým problémem, který nelze přehlížet.

Lékařství

Lékařství chápe rodinu jako „genetickou informaci“ předávanou z pokolení na pokolení. „Převážná většina lékařů se svého pacienta při vyšetření ptá na nemoci, které jsou v rodině, s podotknutím, že se tyto nemoci mohou objevit i u něho“³². Rodinu tedy můžeme chápat také jako přenos nebo „opodstatněný shluk“ fyziologických, ale také psychických charakteristik odpovědných rodové linii.

Teologie

³⁰ KELLER, Jan. *Dvanáct omylů sociologie: historicko-antropologická esej*. 1. vyd. Překlad Petra Diestlerová. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, 167 s. Utváření Evropy, sv. 10. ISBN 80-858-5009-5. s. 56.

³¹ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V.: *Člověk-prostředí-výchova, K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: PAIDO, 2001. ISBN 80-7315-004-2. s. 78.

³² Dle: BLOME, Agnes, Wolfgang KECK a Jens ALBER. *Family and the welfare state in Europe: intergenerational relations in ageing societies*. Northampton, MA: Edward Elgar, 2009. ISBN 18-484-4479-6.

„Co Bůh spojil, ať člověk nerozlučuje.“³³ Přesně takto církevní hodnostář spojuje před Bohem dva snoubence, kteří při vyřčení této věty vstupují do manželství a zároveň slibují, že povedou řádný křesťanský život a s pokorou přijmou potomstvo dané jim Bohem. Takto křesťané chápou počátek manželství jako první krok, „jak se stát šťastnou rodinou“. Církev tedy rodině dává jakousi dimenzi stálosti a trvalosti i s určitým transcendentálním přesahem. Teologie dává rodině i jakýsi předobraz či způsoby, jak své děti vychovat a zároveň je vést ke zdravé rodině. Otázkou jakéhosi „uzdravování rodiny“ z pohledu teologie se zabývá dr. James Dobson,³⁴ který lidem teologicky zodpovídá jejich otázky týkající se rodiny.³⁵

„Moje žena a já jsme se nedávno stali křesťany a uvědomili jsme si, že jsme se při výchově našich dětí drželi špatných zásad. Dnes jsou už děti dospělé, ale minulost nás stále trápí a je nám velmi líto chyb, kterých jsem se jako rodiče dopustili.“³⁶

Sociální práce

Tento vědní obor se nejčastěji dostává do terénu a vidí rodinu přesně tak, jaká doopravdy je, bez „masky“ a „vytyčení rolí“, které zastává ve společnosti před lidmi a známými. Vzhledem ke svému, především praktickému, zaměření má k problematice rodiny sociální práce velmi blízko. Je však třeba zdůraznit, že v dnešní praxi sociální pracovníky spíše zajímá rodina patologická, ta, která se odklání od normálu. Proto je nereálné přenášet poznatky sociální práce na celou populaci nebo je příliš zevšeobecňovat. Sociální práce může ale přinést řadu nových informací dokumentujících rozvoj sociálně patologických jevů v rodinách i mechanismů vzniku dysfunkčnosti rodiny, a tím přispět k určitému druhu prevence proti tomuto nevhodnému stavu rodiny.

³³ Věta pronesena knězem při uzavírání manželství, která signalizuje okamžik vstupu do manželství.

³⁴ Dr. James Dobson má široké spektrum působnosti. Čtrnáct let byl profesorem pediatrie na lékařské fakultě univerzity v Jižní Kalifornii a zároveň pracuje v dětské nemocnici v Los Angeles na oddělení genetiky. V současné době je prezidentem neziskové organizace „Zaměřeno na rodinu“, která se orientuje na pomoc rozpadajícím se rodinám. Od roku 1980 působí i ve vládních aktivitách, jako třeba ve vládní komisi pro boj s pornografií.

³⁵ Z ukázky otázek, na které dr. James Dobson odpovídá.

³⁶ DOBSON, James C. *Zdravá rodina*. 1. vyd. Brno: Nová naděje, c1984, 111 s. ISBN 80-901-7260-1.

Sociální pedagogika

„Když pojmem rodinu a vztahovou síť v ní jako jeden z předmětů výzkumu sociální pedagogiky, musíme si především vymezit makrosociální hledisko pohledu a hledisko vnitřních, intimních jevů a dějů uvnitř rodiny. Je nutné rodinu chápat jako systém. Změna kterékoliv složky systému ovlivní jeho další fungování ve všech dalších částech.“³⁷

„Dále je třeba zdůraznit značnou provázanost a prostupnost sociálního a ekonomického mikrosystému rodiny s makrosystémy stojícími vně rodiny. Tato prostupnost je hlavně v případě makroprostředí státu spíše dostředná směrem dovnitř rodiny. V případě mezisystému, jako okolí, bydliště, jsou možnosti vzájemného ovlivňování vcelku vyvážené.“³⁸

Biologie

Rodina a rodičovství jako takové z pohledu biologie zajímalo již I. P. Pavlova,³⁹ který dle chování zvířat posuzoval a srovnával chování lidí. Známostí I. P. Pavlova je, že chování muže i ženy jsou výsledkem učení. „Nikdo, kdo uvažuje o rodině, nebo s ní dokonce pracuje, by neměl přehlížet biologickou zakotvenost rodičovského i partnerského chování. Civilizační trendy mohou naši biologickou podstatu potlačovat, mohou ji i mrzačit, ale tato podstata se přesto bude prosazovat v poruchách zdraví jednotlivců i v dysfunkcích rodiny. Biologická rozdílnost mužů a žen je podmínkou dobrého fungování rodiny. Měli bychom alespoň tušit, kde je mez, za níž ani jednotlivci, ani rodiny jít nemohou.“⁴⁰

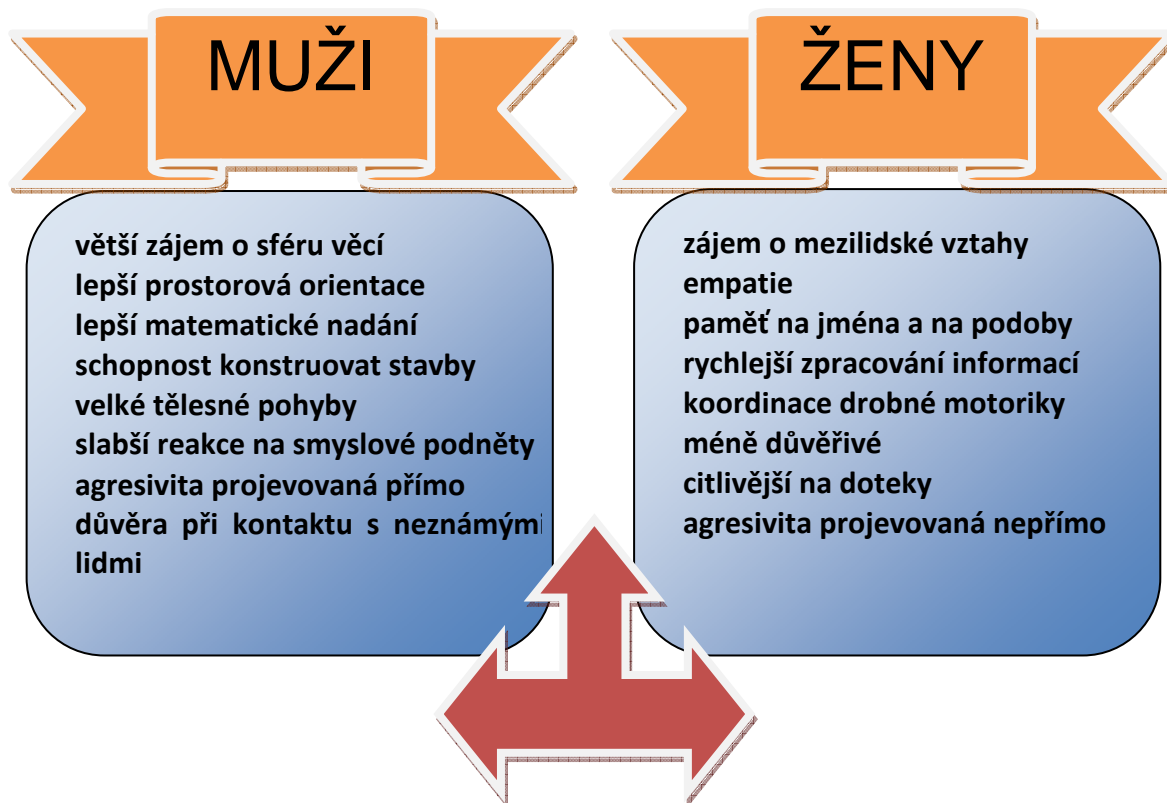
Biologie vymezuje rozdíly mezi muži a ženami, a to zvláště v těchto sférách:

³⁷ MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství: historicko-antropologická esej*. 1. vyd. Překlad Petra Diestlerová. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 175 s. Knižnice psychologické literatury, sv. 10. ISBN 80-042-5236-2. s. 29.

³⁸ MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny: historicko-antropologická esej*. 1. vyd. Překlad Petra Diestlerová. Praha: Sociologické nakl., 1999, 251 s. Knižnice psychologické literatury, sv. 10. ISBN 80-858-5075-3. s. 124.

³⁹ Ivan Petrovič Pavlov (14. září 1849, Rjazaň – 27. února 1936, Leningrad) byl ruský fyziolog, psycholog a lékař, který se zabýval studiem trávicích procesů a s nimi spojených reflexů. V roce 1904 obdržel za své výzkumy Nobelovu cenu za fyziologii a medicínu.

⁴⁰ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, 144 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 3. ISBN 80-858-5024-9. s. 13.

„Pokud se zeptáte mužů, co ženě nesmí chybět, řeknou většinou, že fyzická krása. Americká studie, která přes 50 let sledovala preference mužů a žen při hledání partnera, zjistila, že muži považují pěkný vzhled u potenciální partnerky za žádoucí a je pro ně důležitější než pro ženy v případě jejich partnerů. Studie inzerátů osamocených lidí ukázaly to samé: muži chtějí krásu, ženy finanční jistoty. Mužům se tedy doporučuje podnikat a ženám pracovat na svém vzhledu. Supermuž potřebuje výstavní manželku a plastičtí chirurgové bohatnou tím, jak se ženy snaží této vize ze všech sil dosáhnout.“⁴¹

Etologie

Etiologie prohlašuje, že „rodičovské chování je původnější než chování partnerské. Podle etologů se zasnubní rituály zvířat vyvinuly z poskytování ochrany a výživy mláďatům

⁴¹ MOIR, Anne a Bill MOIR. *Proč muži nežehlí: čtení o mužích a ženách*. 1. vyd. Překlad Jaroslava Kohoutová, Hana Dudová. Praha: Grada, 2000, 210 s. Psyché (Grada Publishing). ISBN 80-716-9945-4. s. 153.

a prvky rodičovského chování jsou v nich patrné stále. Tato teorie vychází z předurčenosti zvířat ke skutečnosti, že jeden z partnerů ‚poskytuje péči‘ a druhý ‚přijímá péči‘.⁴²

Sexuologie

Sexuologii můžeme chápat jako ‚poradnu pro manželské povinnosti‘, ze kterých neomylně vznikají potomci. Sexuologii ze svého pohledu vnímám jako poradnu pro páry, které si v oblasti sexuality nevědí rady. Ivo Možný popisuje sex ‚jako nástroj moci‘⁴³, který ve člověku vzbuzuje fyzickou rozkoš a člověk pro dosažení fyzického uspokojení udělá cokoliv a čehokoliv se vzdá, jen aby ho dosáhl. Sex můžeme vnímat také jako potřebu. ‚Potřeby představují soubory vrozených či získaných požadavků organismu, které u daného jedince, skupiny či společnosti jako celku vyvolávají pocity jistého nedostatku a motivují je tím k cílenému jednání, k nutnosti něco získat, nebo se něčeho zbavit.‘⁴⁴

Podstata rodiny

‚Je spatřována v institucionalizovaném svazku muže a ženy, s cílem řádně vychovat děti, předat jim své zkušenosti a vést je na cestě životem až do dospělosti, kde se předpokládá, že děti převzali vzorec chování a jednání od nich, a povedou tak svůj život ku prospěchu společnosti.‘⁴⁵

Mateřství a otcovství

Mateřství

Od samotného početí až k porodu musí každé dítě urazit dlouhou cestu. Od vlastního oplodnění vajíčka až na porodní sál. Tím vším si prochází matka tak nějak blíže než otec. Otec

⁴² MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, 144 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 3. ISBN 80-858-5024-9.

⁴³ MOŽNÝ, Ivo. *Moderní rodina: (mýty a skutečnosti)*. 1. vyd. Brno: Blok, 1990, 184 s. ISBN 80-702-9018-8.

⁴⁴ URBAN, Lukáš. *Sociologie trochu jinak: (mýty a skutečnosti)*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, 208 s. Sociologie (Grada). ISBN 978-802-4724-935. s. 111.

⁴⁵ Dle: PROVAZNÍK, Dušan a Jarmila SINGEROVÁ-NEČESOVÁ. *Aktuálne problémy sociológie rodiny: ve výchovné spolupráci*. 1. vyd. Bratislava: Veda, 1989, 358 s. ISBN 80-224-0050-5. s. 54.

u těhotné ženy může vyvolávat pocit spíše jen „nosiče“ genetické informace, který se do procesu výchovy dítěte a blízkého vztahu k němu dostává až po porodu.

Otcovství

„Pro vašeho syna je zvláště důležité, aby vás viděl, jak zastáváte aktivní roli v rodinných záležitostech a v interakci otec-matka. Zainteresoovaný otec prohlíží domácí úkoly svého dítěte – neptá se, zda jsou udělány. Nepracuje příliš přesčas či nesedí u televize, zatímco jeho manželka vyřizuje všechna každodenní rozhodnutí týkající se rodiny. Ptá se na to, co děti dělaly, a vypráví jim o svých činnostech. Zve je, aby dělaly věci společně s ním, a stejně se podílí i na dětských záležitostech. Pomáhá plánovat rodinná jídla, vycházky či výlety a projekty. Spolurozhoduje o tom, kdy se děti mají vrátit domů nebo kdo má uklidit. Dá dětem najevo, že se zajímá o každý aspekt jejich života, školou počínaje, prací a hrou konče. Je doma po dobu dostačující pro to, aby se buď dětských aktivit přímo zúčastnil, nebo na mnohé z nich dohlédl. Bude-li soustavně zainteresoován, pak ukáže svému synovi, jak být přiměřeně asertivní, nezávislý a kompetentní.

Pro vaši dceru je otec zvláště důležitý, je to otec, nikoliv matka, kdo má největší vliv na její schopnost vycházet s muži. V rámci takového blízkého vztahu jí dáváte možnost, aby srovnala svoji feminitu s vaší maskulinitou a aby byla za svoji feminitu odměna mužem, který má v jejím životě zvláštní místo. Způsob, jakým reagujete na sexualitu a feminitu vaší dcery, může mít trvalý vliv na způsob, jak bude s muži jednat. U děvčete, které je ve svých interakcích s otcem stále frustrováno, se může vytvořit negativní postoj k mužům. Ženy, které jsou úspěšné ve své profesní kariéře, stejně jako jsou i úspěšnými manželkami a matkami, pocházejí velmi pravděpodobně z rodin, v nichž oba rodiče byli pozitivně angažováni. Avšak kvalita vztahu otec-dcera je klíčová, má-li být žena úspěšná jak ve svých vztazích k mužům, tak i ve svém tvořivém a profesionálním životě. Většina takových žen měla otce, kteří měli dostatek osobnostní jistoty, byli vitální a orientovaní na dosažení úspěchu.“⁴⁶

⁴⁶ BAKALÁŘ, Eduard a Bill MOIR. *Průvodce otcovstvím aneb Bez otce se nedá (dobře) žít: sedm rysů mateřství dobrých matek*. 1. vyd. Překlad Vanda Senko Ohnisková. V Praze: Vyšehrad, 2002, 215 s. Psyché (Grada Publishing). ISBN 80-702-1605-0. s. 129.

1.3 Historie a současnost

V souvislosti s řešením historie rodiny jsem čerpal z překladu Jacka Goodyho,⁴⁷ který se ve své publikaci zaměřuje na tuto otázku dopodrobna, pro odbornost této diplomové práce jeho poznatky a studie uvádím v následující subkapitole.

„Minulost evropské rodiny má vliv na její současnost, jak v tom, co přetrvává, tak v tom, co se změnilo. Dnes se hodně hovoří o zániku rodiny, nebo, pokud jde o dobu nedávno minulou, o objevení dětství či vzniku ‚citové rodiny‘ (což vše naznačuje představu radikální změny oproti dřívějšímu). Jádrem tohoto pojednání je teze, že rodina nemůže zaniknout, neboť nějaký druh sexuálního styku a péče o potomstvo je nezbytný pro převážnou většinu lidstva. Bezdětné rodiny jsou dnes sice běžnější než v minulosti, ale v Evropě i jinde stále tvoří menšinu. A je stěží pravděpodobné, že by nové metody rozmnožování nahradily u většiny lidí rozkoše sexu.

V průběhu času sice došlo ke změnám ve struktuře rodiny, ale pochybuji, že je nejvhodnější popisovat je termíny jako vznik nukleární či citové rodiny, případně rodičovské či manželské lásky. Rodina prodělala důležité změny, ale některé stejně významné rysy z minulosti stejně přetrvávají, byť jen proto, že společenská reprodukce stále vyžaduje nějaký typ malé rodinné struktury a silnou vazbu uvnitř generací a mezi nimi. Výlučnost moderní rodiny, zejména západoevropské, se zdůrazňuje někdy až příliš, neboť některé její rysy existují už z konce doby římské a vyskytují se rovněž v některých částech světa.

Nejstarší kořeny evropské rodiny leží v klasických středomořských civilizacích Řecka a Říma a také v germánských a keltských kmenových společnostech, které ovládaly většinu severu a západu světadílu, zatímco řecká a římská civilizace vzkvétaly na jihu. Oběma vlivům se přičítá odpovědnost za důležité rysy rodiny v pozdější Evropě; Římu zejména za rodinné právo a germánským kmenům za prvky jako bilaterální odvozování příbuzenství a důraz na „individualismus“. Klasické právní texty však není vždy snadné interpretovat z behaviorálního hlediska a u raných Germánů jsme zase závislí na záznamech cizinců,

⁴⁷ GOODY, Jack. *Proměny rodiny v evropské historii: historicko-antropologická esej*. 1. vyd. Překlad Petra Diestlerová. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, 229 s. Utváření Evropy, sv. 10. ISBN 80-7106-396-7.

neboť oni sami písmo neznali. Přestože je nutné některé jednotlivé závěry opravit, romanisté i germanisté, klasicisté i tribalisté mají rozhodně pravdu, když se zmiňují o vlivu na pozdější rodinné struktury. Avšak některé z těchto rysů, například obvinění žen při sňatku, nejsou vlastní jen pouze evropské kultuře. A navíc nevýznamnější roli sehrál nástup křesťanství, které původně přišlo z Blízkého východu, neboť církvev při obrácení pohanů na víru zavedla množství změn, které přetvořily dřívější modely rodinného života.⁴⁸

Odkaz Řecka a Říma

Z historie rodiny můžeme uvést, že v Řecku neexistovalo věno, pokud žena neměla bratra, stávala se dědičkou. Ženy dostávaly podíl z manželského fondu svých rodičů, což je očitě důvod, proč se uzavíraly sňatky mezi blízkými příbuznými. Běžnou součástí byly vdavky žen za syna otceva bratra, tedy za bratrance, tak aby finance zůstaly v rodině. Z tohoto důvodu je také zřejmé, že případný rozvod nebyl namístě.

Odkaz křesťanství

Další érou v dějinách lidstva je křesťanství, které uznávalo hodnoty převážně ve vztahu rodina – Bůh. V porovnání s odkazem Řecka a Říma datujeme v tomto historickém mezníku radikální změnu. Církvev především zavedla nové podmínky v souvislosti s rodinou a manželstvím, důležitou změnou byl zákaz sňatku blízkých příbuzných. Už v této době datujeme pro neplodné páry novou možnost – adopci, která byla chápána jako logický posun

pro potencionální dědice. V otázce rozvodů má křesťanství jasný postoj, rozvod ano, ale následné soužití s jiným protějškem – ne.⁴⁹

Pokud se budeme snažit shrnout historii vývoje manželství a rodiny, můžeme konstatovat, že „v dějinách lidstva rozlišujeme na počátku matriarchát jako sdružení, kde převládá autorita a moc ženy (matky). Příslušnost zde byla odvozována podle matky, protože jediné

⁴⁸ GOODY, Jack. *Proměny rodiny v evropské historii: historicko-antropologická esej*. 1. vyd. Překlad Petra Diestlerová. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, 229 s. Utváření Evropy, sv. 10. ISBN 80-7106-396-7.

⁴⁹ GOODY, Jack. *Proměny rodiny v evropské historii: historicko-antropologická esej*. 1. vyd. Překlad Petra Diestlerová. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, 229 s. Utváření Evropy, sv. 10. ISBN 80-7106-396-7. s. 11-12.

matka byla vždy jistá, otec nikoliv. Opakem tohoto sdružení je patriarchát s převládající autoritou a mocí muže. Polopatriarchát vznikl s křesťanstvím, které udělalo z manželství svátost. Absolutní moc muže byla omezena vzhledem k blahu a důstojnosti ostatních členů rodiny demokratické, založené na principu psychickém, právním, mravním a rovnocennosti muže, ženy a dětí. Dále lze rodinu dělit na polygamii – mnohoženství, polyandrii – mnohomužství. Tyto typy spatřujeme především v jiných kulturách Dálného východu. Typ monogamie je odpovědný evropskému nastavení společnosti.⁵⁰

„Stěžejním prostředím, ve kterém probíhá proces socializace,⁵¹ je právě rodina. Jedná se o nejvýznamnější skupinu, kterou můžeme charakterizovat jako malou, primární, neformální či členskou a nedobrovolnou. Instituce rodiny je předmětem zájmu mnoha společenských věd, sociologie zvláště. Ze sociologického hlediska se jedná o skupinu založenou na manželském svazku a příbuzenských vztazích (vztah rodiče a dítěte). Mezi trvalé hlavní znaky rodiny patří:

- jedná se o společensky schválenou formu stálého soužití,
- skládá se z osob navzájem spojených pokrevně, manželstvím nebo adopcí,
- členové obvykle bydlí pod jednou střechou,
- členové spolupracují v rámci společensky uznané dělby rolí, přičemž nejdůležitější je výchova a výživa dětí.

Kromě toho spočívá význam rodiny pro člověka i v oblasti psychologické, protože rodina je pro člověka významná z hlediska interakce všech členů rodiny i z hlediska vztahu skupiny a širšího společenství. Z tohoto hlediska rodina funguje jako systém relativně trvalých

⁵⁰ GOODY, Jack. *Proměny rodiny v evropské historii: historicko-antropologická esej*. 1 vyd. Překlad Petra Diestlerová. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, 229 s. Utváření Evropy, sv. 10. ISBN 80-7106-396-7. s. 11-12.

⁵¹ **Socializace** (lat. *socialis* = společný) je sociologický, sociálně psychologický a pedagogický pojem, který označuje proces, během kterého se jedinec začleňuje do společnosti. Probíhá-li socializace úspěšně, individuum má v sobě zakotveny sociální normy, hodnoty, vystupování, ale také sociální role svého společenského a kulturního okolí.

intimních vztahů, které se však dynamicky mění a v jejichž rámci jsou uspokojovány biologické i psychické potřeby všech jejích členů.“⁵²

Kulturní odlišnosti rodin v Česku

„Životní styly českých rodin se odlišují podle vzdělání, příjmů, tradic a hodnot. Odlišnosti takových rodin nebývají zásadní, lze je zařadit mezi majoritní rodiny. Kulturní a etnické menšiny však vytvářejí odlišné životní styly; od roku 1989 se naše společnost začíná kulturně a etnicky diverzifikovat, i když zatím hlavně ve velkých městech. Vedle Romů, kteří tvořili tradičně nejpočetnější a značně různorodou menšinu, začaly zde žít v průběhu 90. let 20. století skupiny cizinců; rodiny nebo jednotlivci se dočasně nebo natrvalo přistěhovali ze zemí východní Evropy a Asie, méně z bývalého západního světa, někteří chtějí rychle splynout s většinovou společností, jiní ne. Praxe poměřování odlišných rodin vůči naší majoritní normě, což mělo zejména vůči Romům často podobu diskriminace, se mění pomalu. Je možné, že budou mít některé menšiny v budoucnu k dispozici terapeuty stejného etnika, kteří dobře znají jejich kulturu. Zatím je pro terapeuty z většinové společnosti, kteří se setkají s menšinovými klienty, namísto postoj zdvořilých nevědoucích cizinců. Je třeba se dozvědět o kultuře a hodnotách rodiny a pak spolu s ní hledat způsoby, jak být terapeuticky užiteční.“⁵³

⁵² EXNEROVÁ, Hana. *Základy sociologie: (přehled sociologických teorií)*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 1995, 67 s. Psyché (Triton). ISBN 80-901-9238-6. s. 42.

⁵³ GJURIČOVÁ, Šárka a Jiří KUBIČKA. *Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003, 182 s. Psyché (Grada Publishing). ISBN 80-247-0415-3. s. 84.

2 RODINA V OHROŽENÍ

V této subkapitole vymezují pojmosloví související s rodinou v ohrožení. Dle mého názoru by nezařazení této subkapitoly znamenalo nelehké pochopení následující problematiky.

2.1 Vymezení pojmů

Agrese

„Agrese (z lat. *ad-gredior* – přistoupit blízko, napadnout) se většinou definuje jako psychologická (emočně motivační) mohutnost, jež má za cíl poškodit přírodu, věci, lidi nebo sebe samého. Z psychologického hlediska je chápána coby vrozená vlastnost či reaktivní připravenost, jež je člověku vlastní a tudíž eticky neutrální, sloužící k adaptaci, udržení života, např. získání obživy, sebeprosazení či obraně.“⁵⁴ „Agrese primitivní a krátkodobá se projevuje bouřlivým odreagováním afektu, přičemž chybí schopnost náležitě si ujasnit rozsah, cíl a motivační souvislosti vlastní agrese.“⁵⁵ Agresi lze rozdělit na „destruktivní – která vede k ničení, poškození, destrukci něčeho nebo někoho. Naopak agrese konstruktivní – je prospěšná, výživná pro člověka jako jedince i pro společnost jako celek.“⁵⁶

Násilí

„Násilím obecně rozumíme zlé nakládání, tělesné útoky, pohrůžky obdobným násilím nebo jednáním, které působí újmu na fyzickém, sexuálním nebo psychickém zdraví. Jde o agresi jedné osoby proti druhé (nebo jejich většímu počtu), jejímž cílem je ublížit, poškodit, poranit nebo zabít.“⁵⁷

⁵⁴ PONĚŠICKÝ, Jan. *Agrese, násilí a psychologie moci*. Praha: TRITON, 2004. s. 22. ISBN 80-7254-593-0.

⁵⁵ SPURNÝ, Joža. *Psychologie násilí*. Praha: Eurounion, s. r. o., 1996. s. 17. ISBN 80-85858-30-4.

⁵⁶ BREČKA, Tibor A. *Psychologie katastrof: vybrané kapitoly*. 1 vyd. Praha: Triton, 2009, 119 s. Psyché (Triton). ISBN 978-80-7387-330-1. s. 31.

⁵⁷ VOŇKOVÁ, Jiřina a Markéta HUŇKOVÁ. *Domácí násilí: v českém právu z pohledu žen*. Praha: ProFem, 2004. s. 11. ISBN 80-239-2106-1.

Deviace

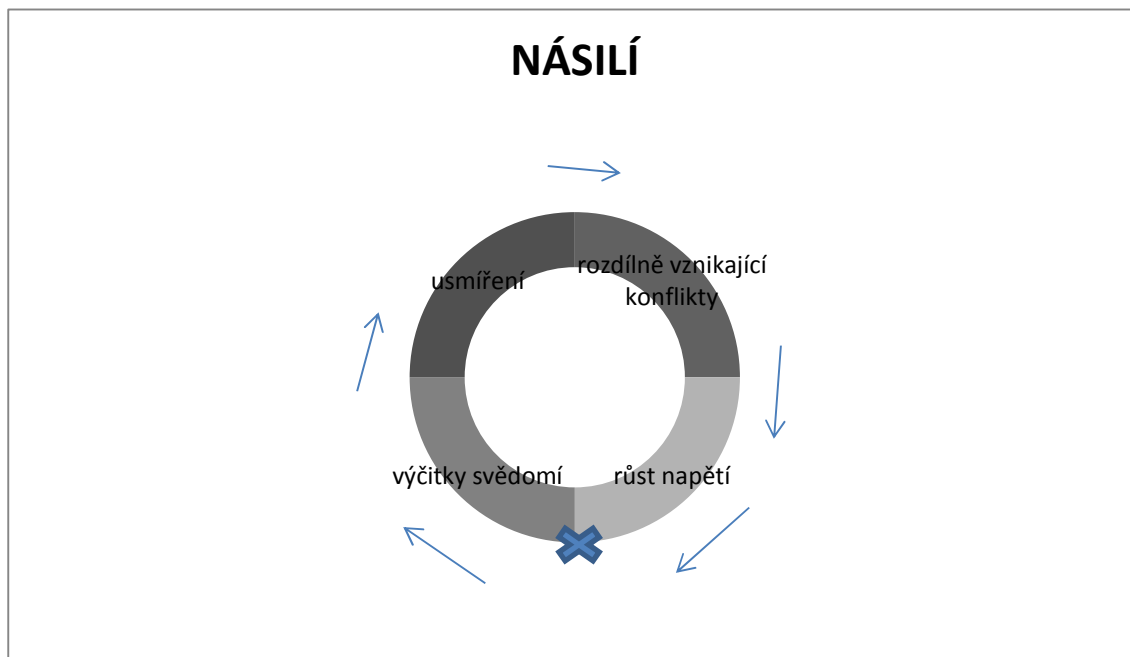
„Z latinského slova deviatio – odchylka, úchylka, je v obecném pojetí chápána jako jakákoli odchylka od normální struktury či funkce a může se vyskytovat u kteréhokoli jevu v přírodě nebo společnosti.“⁵⁸ Deviace má univerzální charakter, „můžeme ji chápat jako množinu stavů, jevů či forem, které se vyznačují určitou společnou vlastností, kterou se liší od nedeviací.“⁵⁹ S deviací se setkáváme ve všech společnostech, „v každé společnosti se vyskytují deviaci a skupiny, jejichž chování může být považováno za deviantní nebo je pro ně charakteristické.“⁶⁰ Při shrnutí tedy můžeme říct, že se jedná o „skutečný nebo jen domnělý odklon od průměrného nebo porušení převažujících vzorců chování či morálních postojů společnosti.“⁶¹

⁵⁸ DANICS, Štefan. *Základy sociologie a politologie: (přehled sociologických teorií)*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2006, 159 s. Psyché (Triton). ISBN 80-7251-215-3. s. 81.

⁵⁹ DUBSKÝ, Josef a Lukáš URBAN. *Sociální deviace: (přehled sociologických teorií)*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2005, 159 s. Psyché (Triton). ISBN 80-725-1202-1. s. 38.

⁶⁰ URBAN, Lukáš. *Sociologie aplikovaná v bezpečnostně právní praxi: (přehled sociologických teorií)*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2004, 192 s. Psyché (Triton). ISBN 80-725-1150-5. s. 154.

⁶¹ URBAN, Lukáš a Josef DUBSKÝ. *Sociální patologie: (přehled sociologických teorií)*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2011, 133 s. Psyché (Triton). ISBN 978-80-7251-361-1.

Obrázek 1 – Publikováno v brožuře Násilí v rodině, vydáno Bílým kruhem bezpečí⁶²

Agresor

Agresorem nazýváme osobu, jež pro svoje uspokojení, jak v oblasti psychické, tak i fyzické, napadá jinou osobu. K napadení používá různé způsoby a je k němu různě motivován.

Oběť

Obětí nazýváme tu osobu, proti níž je útok ze strany agresora veden.

Domácí násilí

„Víte, je těžké pochopit, že ty ruce, které vás hladily, vás dnes bijí.“⁶³

„Násilí v rodině neboli též domácí násilí je tematizováno jako relativně novodobý fenomén. Je však třeba zdůraznit, že násilí existovalo v rodinách od nepaměti, měnily se však nejen jeho formy a četnost, ale především se měnil náš způsob nazírání na něj. Některé formy násilí totiž nebyly považovány za násilný akt. Vzpomeňme na ustálený názor, že je dobré řídit se heslem: ‚Co se doma uvaří, to se doma sní‘. Tento slogan byl běžně vyšíván

⁶² Bílý kruh bezpečí poskytuje odbornou, bezplatnou a diskrétní pomoc obětem a svědkům trestných činů, včetně morální a emocionální podpory.

⁶³ Pozn.: Úryvek z rozhovoru s obětí domácího násilí.

mladými děvčaty (v rámci výuky předmětu domácí práce) na tzv. kuchařky. Domácí násilí tedy nebylo vnímáno jako problém a my jsme dnes překvapeni, že existuje, a to dokonce ve značné míře.“⁶⁴

Rozchody

„Co je nejpádňější důvod k rozvodu?“ Odpověď zní „Manželství.“⁶⁵

„Zrušení manželského svazku za života manželů rozhodnutím soudu; zpravidla tři stadia: manželský nesoulad s neschopností rozpravy řešit vzájemnými kompromisy; manželský rozvrat, většinou dlouhodobý; právní ukončení manželského vztahu rozvodem; nejčastější příčiny: rozdílnost povah, alkoholismus, nevěra, nezáměr o rodinu, sexuální neshody, finanční neshody.“⁶⁶

Následně budu již vymezovat jednotlivé oblasti řešené problematiky.

2.2 Rodina se zneužívaným, popřípadě týraným dítětem

Týrání dítěte z odborné literatury chápeme jako nepřiměřené fyzické trestání dítěte, přičemž zanedbáním výchovy je myšlena laxnost rodičů ve vztahu k potřebám dítěte. Ze statistik je patrné, že zanedbané děti prosperují hůře než děti týrané. Agresivní rodič je schopen dítěti způsobit těžkou újmu na zdraví, až smrt, ale pořád ještě na dítě reaguje, tyto děti jsou pak vůči svým vrstevníkům ustrašenější a mnohdy i agresivnější, ale stále mohou se svými vrstevníky držet krok v souvislosti s vývojem. Zanedbané děti jsou pro své rodiče „vzduch“. U takových dětí můžeme použít pojem „vězeň na samotce“. Toto dítě nemá dostatek možností, aby se zpříma postavilo požadavkům společnosti a rozvíjet svůj intelekt. Vůči okolí projevují tyto děti málo zájmu a špatně navazují kontakt s cizími lidmi. U těchto dětí dost často mapujeme apatii. Mnohdy se jedná o děti z dětských domovů, které se na „trhu práce“ stávají obětními beránky.

⁶⁴ HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Manuálek o násilí*. Brno: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů v Brně, 2004. s. 40. ISBN 80-7013-397-X.

⁶⁵ WILLERTON, Julia. *Psychologie mezilidských vztahů*. 1. vyd. Překlad Dagmar Břejlová. Grada, 2012, 155 s. Z pohledu psychologie. ISBN 978-80-247-3924-3.

⁶⁶ HARTL, Pavel a Jiří KUBIČKA. *Stručný psychologický slovník: systemické a narativní přístupy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 311 s. Psyché (Grada Publishing). ISBN 80-717-8803-1. s. 232.

Rodiny týrající a zanedbávající děti mají společné rysy. Toto rodičovské chování je chápáno jako jakýsi druh interakce s dětmi. Společným rysem těchto rodin je necitlivost vůči potřebám dítěte. Tato skutečnost bývá spojována s osobnostními rysy rodičů, datujeme také agresivní chování, stálou kritiku okolí, snadný úpadek chování zvláště v afektech.

Existují hypotézy, že týrání a zanedbávání dětí je předáváno dalším pokolením rodičů, kteří vyrostli v podobných podmínkách. Takto se děje v souvislosti s faktorem učení a přebírání naučených vzorců od rodičů. Nejčastějším psychologickým důsledkem týrání dítěte je tzv. desorganizovaná vazba mezi dítětem a rodičem. Tento termín vychází z teorie Bowlbyho,⁶⁷ podle níž dítě primárně hledá a potřebuje ve vztahu k rodiči bezpečí, jistotu. Dítě se v přítomnosti týrajícího rodiče chová chaoticky, protože rodič pro něj představuje jak zdroj jistoty a bezpečí, tak zdroj ohrožení.

Tato problematika je již v západoevropských zemích řešena a velmi často se objevuje pojem emočně zanedbané dítě. Tento pojem je definován jako trvalý nepřátelský postoj rodiče vůči dítěti.

2.3 Rodina se zneužívaným, popřípadě týraným dospělým

Kromě dětí jsou v rodinách velmi často týrány také ženy či jiní členové rodiny. Jevu, kdy je jeden člen nebo více členů rodiny týraných ze strany jiného člena, říkáme domácí násilí.

„O domácím násilí jako o teoretickém a praktickém problému se hovoří zhruba 40 let. V době vzniku problému, tj. na konci 70. let 20. století, bylo vnímáno jako násilí projevující se v rodině nebo v intimních vztazích, kterého se dopouštějí partneři (muži) na ženách.“⁶⁸

⁶⁷ **John Bowlby** (26. února 1907 – 2. září 1990) byl anglický psychoanalytik, který svým konceptem přimknutí (attachment) silně ovlivnil i jiné psychologické školy. Bowlby vyšel z darwinismu a freudismu. Od Freuda převzal důraz, že dítě je bytostí se silnými pudy, tyto pudy však vidí jinak než Freud, více darwinisticky: jako přizpůsobené miliony let přirozeného výběru k přežití. Pudové jednání dle Bowlbyho zvyšuje šance dítěte na přežití a tím základním je přimknutí k matce, které se projevuje pěti instinktivními reakcemi: krmením, úsměvem, mazlením, pláčem a následováním.

⁶⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: Domácí násilí, stalking, predikce násilí*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2008. s. 15. ISBN 978-80-247-2207-8.

Klíčový pojem domácí násilí zastřešuje širokou škálu možného pochopení. Ani samotní autoři zabývající se danou problematikou se neshodují na všeobecně uznávané definici. Pro vysvětlení pojmu jsem si vybral definici Bílého kruhu bezpečí.

„Domácí násilí je fyzické, psychické anebo sexuální násilí mezi blízkými osobami, ke kterému dochází opakovaně v jejich soukromí, a tím skrytě, mimo kontrolu veřejnosti, intenzita násilných incidentů se stupňuje a vede ke ztrátě schopnosti včas tyto incidenty zastavit a efektivně vyřešit narušený vztah.“⁶⁹ K domácímu násilí dochází nejčastěji ve vztahu manžel/manželka, druh/družka, mezi partnery, rozvedenými manželi, vnuk/prarodiče, děti/rodiče. Vystává však otázka, jak je možno mezi sebou rozeznat běžné hádky či italské domácnosti od skutečného domácího násilí. S tímto problémem nám pomohou následující znaky, jež hlubinně definují podstatu pojmu:

- Opakování a dlouhodobost násilí

O domácím násilí se všeobecně tvrdí, že se jedná o násilí na pokračování. To znamená, že domácí násilí není pouze jednorázový incident. První nepřijemný incident není okamžitě domácím násilím, nevylučuje se však, že může jít o úvodní dějství celé „hry“.

- Eskalace, tendence ke stupňování intenzity a četnosti násilí

Nejčastěji začíná domácí násilí psychickým násilím, nejprve jsou útoky vedeny proti lidské důstojnosti, později proti zdraví a mohou vyústit v útoky proti lidskému životu. Cílem útoků proti lidské důstojnosti je snaha o sociální izolaci oběti a snaha o narušení sebevědomí a sebeúcty oběti. O pravidlech vedení domácnosti se osoba agresora nedomlouvá, ale rozdává rozkazy. Velmi často je celý proces spojen s chorobnou žárlivostí na osobu oběti.

- Vymezení jasných a nezaměnitelných rolí aktérů

Jedná se o klíčový znak při posouzení domácího násilí. Vždy musí být jasné, kdo je obětí a kdo agresorem.

- Místo, kde k násilí dochází, je společná domácnost – privát

⁶⁹ *Bílý kruh bezpečí* [online]. 2007 [cit. 2013-12-11]. Domácí násilí - Domácí násilí. Dostupné z WWW: <<http://www.domacinasili.cz/cz/redakce/domaci-nasili/r69>>.

Tendence páchat domácí násilí je téměř vždy spojena se snahou skrýt toto násilí před společenskou kontrolou. Zde vyplouvá na povrch jeden z hlavních problémů: často právě z tohoto důvodu chybí svědci a důkazy, že dochází k domácímu násilí. Brutalita celého činu je tímto ještě umocněna.

V této kapitole jsme se snažili vymezit základní pojmosloví, jež je dle mého názoru neodmyslitelnou součástí. Právě pochopení základních pojmů vede k vniknutí do struktury celé problematiky. Jsem si vědom, že s domácím násilím souvisí široká škála dalších pojmů, já se však budu odrážet od výše vysvětlených.⁷⁰

Druhy domácího násilí

- „Fyzické – strkání, fackování, bití pěstmi, tahání za vlasy, kopání, ohrožování zbraní, přivazování, tlačení do kouta...

„Na manžela jsem kvůli otřesu mozku podala trestní oznámení. Musela jsem podstoupit rekonstrukci trestného činu. Souhlasila jsem s ní, protože jsem měla pocit, že to zvládnou a že rekonstrukce přispěje k tomu, aby se skutečně prokázalo, jak celé napadení proběhlo. Bylo tam asi pět lidí, včetně manžela a jeho milenky. Nejhorší ale bylo, že podle soudní zástupkyně nedošlo vůbec k ublížení na zdraví, protože ne každá porucha zdraví ve smyslu trestního zákona je ublížením na zdraví,“ vypráví Eva. Je jí osmadvacet, tudíž by se mohlo zdát, že „nakládačce“ od manžela unikne.“⁷¹

- Psychické – slovní týrání, ponižování, zesměšňování, permanentní kontrola chodu dne, výslechy, zásahy na sebevědomí oběti, shazování práce...

„Pat opustila svého manžela před třemi roky. Odešla od něj kvůli psychickému i fyzickému násilí a nepoctivosti. Podle práva ale zůstali svoji. Manžel za ní chodil do jejího nového domova, vyhrožoval jí nebo ji týral. Když si našla nového partnera a on na to přišel, situace se horšila. Začal ji tajně sledovat, choval se agresivně na veřejnosti i doma

⁷⁰ ZVONEK, Přemysl. *Domácí násilí jako celospolečenský problém*. Zlín, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Vedoucí práce doc. PhDr. Lenka Haburajová Ilavská, Ph.D.

⁷¹ MLČOCH, Zbyněk. *MUDr. Zbyněk Mlčoch* [online]. 2008 [cit. 2013-12-12]. Domácí násilí a fyzické týrání mezi partnery, kde hledat pomoc? Dostupné z WWW: <http://www.zbynekmlcoch.cz/info/krize_rozvod/domaci_nasili_a_fyzicke_tyran_i_mezi_partnery_kde_hledat_pomoc_.html>.

a tvrdil, že na to má ‚právo‘ – je přece jeho ženou. Když jí zlomil zápěstí, vyhledala právní pomoc. Říkala: ‚Bojím se jít ven, mám strach, že mě spatří. Dokonce i když jsem jela sem autobusem, měla jsem dojem, že jsem zahlédla jeho auto, a to mě vyděsilo. Celý den musím mít zatažené závěsy, aby neviděl, co dělám uvnitř domu. Když mí přátelé klepají na dveře – zní to hloupě, ale je to tak – používají zvláštní kód, abych věděla, že jim mohu otevřít. Kéž bych zase mohla chodit ven.‘⁷²

- Sexuální – znásilňování, veškeré sexuální praktiky, jež jsou na oběti vynucovány a jež si oběť nepřeje...

„Paní Jana se po letech svěřila své přítelkyni s tím, že z manželství, z kterého vzešlo sedm dětí, nezná nic z toho, co v médiích publikují jako láska v oblasti sexuální. Sama byla dlouhé roky pravidelně znásilňována svým manželem, jenž velmi často holdoval alkoholu. Po větě: ‚Proč jsem si tě asi vzal, na nic jiného nejsi,‘ zažívala chvíle naprosté bezmoci. Přesto je po náhlé smrti svého manžela truchlící vdovou, která se již teď k násilí odehrávajícímu za dveřmi jejich společného domu nevyjadřuje a po tyranovi je jí smutno.“⁷³

- Ekonomické – zamezení oběti disponovat s financemi, ať už s financemi vlastními nebo společnými

„Shirley začala s Davidem sdílet společnou domácnost. Dave očekával, že se Shirley bude starat o rodinné finance a vezme si na starost placení účtů. Zpočátku jí to nijak nevadilo – vedení domácnosti ji bavilo, a protože nepracovala, bylo pro oba jednodušší, když se o placení v bance nebo na poště starala ona. Jenže za nějaký čas jí Dave přestával dávat celou výplatu. Část výplaty si nechal pro sebe, a někdy i celou. Účty byly vystaveny na jeho jméno; Shirley tedy nemohla otvírat jeho poštu. Dave před ní někdy účty schovával, takže zmeškala dobu splatnosti. Nevyhnutelně tak docházelo k tomu, že účty nezaplatila včas, a to Dave začal používat jako důvod k hádce a nakonec k násilí. Říkal jí, že by měla plánovat dopředu a nespolehat na jeho týdenní výplatu. Nechtěl, aby pracovala, ale zároveň jí řekl, že vzhledem k tomu, že on je ten, kdo pracuje, má nárok na část své mzdy. Shirley

⁷² VOŇKOVÁ, Jiřina a Markéta HUŇKOVÁ. *Domácí násilí: v českém právu z pohledu žen*. Praha: ProFem, 2004. s. 24. ISBN 80-239-2106-1.

⁷³ Pozn.: Příběh známé, která si nepřeje být jmenována (proto bylo použito krycí jméno Jana).

*ve skutečnosti zacházela s penězi velmi rozumně, a teprve když se přistihla, že uvažuje o půjčce od lichváře, uvědomila si, že tu situaci už nemůže déle snášet.*⁷⁴

Formy násilného jednání

- **Sociální izolace** – vyjadřuje absolutní uzavření rodiny, zákaz styku s příbuzenstvem a širokým okolím, zákaz telefonování, zákaz rozhodování o tom, co je či není vhodné, kontrola chodu dne, dohled nad činností vykonávanou obětí, omezení nebo zákaz jakýchkoliv zájmů.
- **Zastrašování** – demonstrace síly, použití křiku, gesta, vyvolání strachu, ničení majetku, vyhrožování, výhrůžky ublížení dětem, výhrůžky vlastní sebevraždy, prohlašování partnera za blázna, odnětí dětí.
- **Vyčerpávání** – přikazování nesmyslných úkolů či práce, odpírání spánku, tekutin, odpočinku, potravin.
- **Citové týrání** – permanentní nadávky, sekýrování, vyvolávání pocitu viny, odpírání pozornosti.
- **Ekonomické týrání** – zákaz návštěvy zaměstnání, přidělování kapesného, každodenní kontrola nákupů, neposkytnutí finančních prostředků, nedostatek peněz na potraviny, hygienu, neplacení účtů, popírání potřeb dětí.
- **Vydírání** – nástrojem se často stávají děti nebo jiné osoby, k nimž má oběť vztah, navádění dětí proti oběti, pohrůžky, že v případě odchodu oběť děti už neuvidí.
- **Zneužívání práv** – zacházení s obětí jako se sluhou, nadřazené a povýšené chování, získání si práva o všem rozhodovat, tyran je tím, kdo rozděluje úkoly a role v rodině.

Rizikové faktory a příčiny domácího násilí

Za rizikové faktory domácího násilí se nejčastěji uvádí nerovnost pohlaví, mladší věk, chudoba, odluka, kriminální kariéra, nezaměstnanost, etnická otázka, nízké vzdělání, drogy, špatný zdravotní stav...

⁷⁴ VOŇKOVÁ, Jiřina a Markéta HUŇKOVÁ. *Domácí násilí: v českém právu z pohledu žen*. Praha: ProFem, 2004. s. 152. ISBN 80-239-2106-1.

Jak uvádějí Martinková a Macháčková ve své publikaci, za příčiny domácího násilí jsou považovány: „agresivita útočnicka v důsledku požití alkoholu, majetkové spory zúčastněných stran, žárlivost, konfliktní osobnost původce násilí, spory o děti, finanční závislost napadené osoby na útočnickovi, reakce útočnicka na agresivitu napadené osoby, vydírání ze strany osoby, která se později stala obětí, agresivita útočnicka v důsledku požití drog.“⁷⁵

Mýty o domácím násilí

Dále jsem se ve svém studiu zaměřil na popis mýtů, jež jsou opředeny kolem domácího násilí. Dle mého názoru je jejich vytyčení a uvedení na správnou míru jakousi nevyhnutelnou součástí mé práce.

- **„Domácí násilí se týká jen sociálně slabších vrstev**

Domácí násilí se vyskytuje ve všech společenských skupinách, nezávisle na vzdělání či ekonomické situaci pachatele či oběti.

- **Domácí násilí není běžné, týká se jen několika málo rodin**

Podle reprezentativního výzkumu provedeného v roce 2003 v České republice Sociologickým ústavem AV ČR a Filozofické fakulty UK zažije některou z forem domácího násilí za svůj život 38 % žen.

- **Domácí násilí jsou spíš hádky, „italská manželství“**

K domácímu násilí dochází záměrně a opakovaně. Je třeba odlišit běžný manželský či partnerský konflikt, při němž proti sobě stojí dva jedinci ve stejné pozici, a domácí násilí – kde to je vystrašená oběť a násilník. Domácí násilí navíc není jen hádkou – kromě psychického teroru (vyhrožování, ponižování, odpírání potravy či spánku) často dochází k surovému fyzickému napadání, které končí vážným zraněním s celoživotními následky, či dokonce smrtí.

- **Příčinou domácího násilí je především alkoholismus partnera**

Příčinou domácího násilí je snaha získat kontrolu nad partnerem. Alkohol může sloužit jako „spouštěcí prvek“ nebo jako výmluva, není ale příčinou násilí.

- **Za domácí násilí si mohou ženy samy, muže totiž provokují**

⁷⁵ MARTINKOVÁ, Milada a Radka MACHÁČKOVÁ. *Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001. s. 121. ISBN 80-86008-98-3.

Řada pachatelů není ochotna převzít zodpovědnost za násilí, takže z něj obviňují oběť. Násilní partneři se na ‚vyprovokování‘ k násilí vymlouvají často – důvodem k násilí podle nich může být cokoliv, co není podle jejich představ. Ovšem i kdyby je někdo ‚provokoval‘, těžko by např. napadli kolegu či kolegyni v práci, spolucestujícího apod. K násilí se v rodině uchýlí proto, že mají pocit, že si to mohou dovolit, a proto, že chtějí získat nad partnerkou absolutní moc a kontrolu. Omluvou pro fyzické napadení či psychický teror ale nemůže být žádné jednání ani fakt, že se jedná o partnerku či manželku. Za násilí má vždy odpovědnost ten, kdo se ho dopouští. Pouze on má možnost rozhodnout, jak se bude chovat, zda použije násilí či nikoliv. Domácí násilí nebývá nezvládnutím konfliktu, ale chováním, které má vést k získání kontroly a moci nad partnerkou (popř. partnerem) a jejím udržením.

- **Ženy mají násilí ve vztahu rády**

Druhý nejčastěji rozšířený mýtus, často podporovaný porno průmyslem. Prakticky žádná žena však netouží po soužití, v němž by byla tlučena, ponižována, psychicky deptána.

- **Situace asi není tak strašná, jinak by partnerka od násilníka odešla**

Ženy neodcházejí od násilného partnera z řady důvodů – chtějí zachovat dětem úplnou rodinu, mají k partnerovi stále citový vztah, omlouvají jeho jednání a hledají chyby především v sobě. Mezi důvody, proč oběť neodejde, ale patří i strach z fyzického napadení, zastrasování a vydírání ze strany partnera, pocit bezmoci a beznaděje, ekonomická závislost. Samotný odchod navíc domácí násilí nevyřeší – řada pachatelů se násilí dopouští i nadále a snaží se získat ztracenou kontrolu nad obětí.

- **Oběť a pachatele domácího násilí lze snadno rozpoznat**

Domácí násilí může být skryto za zdmi domova po velmi dlouhou dobu, a to i před příbuznými oběti. Ta se totiž za násilí stydí nebo se obává reakce pachatele, a tak svá zranění maskuje, případně je vysvětluje jinými příčinami. Naopak násilní partneři se svému okolí jeví jako příjemní a sympatičtí lidé, kteří se ke své partnerce a dětem chovají dobře – násilí se totiž dopouštějí pouze vůči své partnerce a v soukromí.⁷⁶

⁷⁶ R O S A občanské sdružení nabízející komplexní pomoc ženám [online]. 2003 [cit. 2013-12-12]. Mýty o domácím násilí. Dostupné z WWW: <<http://www.rosa-os.cz/domaci-nasili/myty-o-domacim-nasili/>>.

- **„Mýtus černobílého vnímání aktérů domácího násilí**

Je velmi rozšířený stereotyp o negativní osobnosti pachatele a o čisté vzorové oběti, která se vyznačuje především svými ctnostmi. Pravdou však je, že oběť i pachatel jsou živými lidmi se vším všudy.

- **Mýtus o fatálnosti (nevyhnutelnosti) domácího násilí**

Představuje velmi silně zakořeněný stereotyp. Pravdou však je, že často osoby, které v dětství zažily mezi svými rodiči domácí násilí, se často k tomuto fenoménu budou uchýlovat samy. Ti, co inklinovali k oběti, budou pravděpodobně zastávat roli oběti a naopak. Není však nutně dáno, že se z tohoto koloběhu nedá vyčlenit. Stačí jen píle, chuť a pomoc druhého.

- **Mýtus o typickém pachateli**

V laické společnosti je zakořeněna představa, že pachatel je nevzdělaný buran, impulzivní, se sklony k útoku a násilí. A na první pohled se od ‚normálního‘ člověka liší. Opak je však pravdou: na pohled slušný člověk, oblíbený v práci a v kolektivu. Pachatel domácího násilí často disponuje dvojí identitou. Ve společnosti je solidární a seriózní, a násilným je pouze ke svému partneru.

- **Mýtus o typické oběti**

Laická veřejnost věří v nesamostatnou ‚puťku‘, která je odkázána na pomoc okolí. Pravdou však je, že neexistuje typická oběť domácího násilí, v takovém případě můžeme hovořit vždy jen o společných znacích či vlastnostech, jež se projevily u různých žen v různých případech.

- **Mýtus o vině oběti**

Tento mýtus předpokládá, že každé domácí násilí musí mít svou jasnou instrumentální příčinu zejména v chybné komunikaci mezi partnery. U tohoto stereotypu se předpokládá provokace oběti.⁷⁷

- **„Škoda rány, která padne vedle**

Tímto příslovím zdůrazňuje většina dospělých neúměrné a časté fyzické trestání dětí. Výzkum prokázal, že pouhá 4 % našich dětí nebyla trestána. Každé čtvrté dítě

⁷⁷ *Zařízení sociální intervence Kladno* [online]. 2011 [cit. 2013-04-27]. Domácí násilí. Dostupné z WWW: <<http://www.zsi-kladno.cz/index.php?nid=4162&lid=CZ&oid=1766306>>.

je naopak trestáno často, a to alespoň jednou týdně – výpraskem, kopáním, fackováním. V každé dvanácté rodině jsou tresty na hranici únosného rizika, které hraničí s týráním.⁷⁸

- **„Muž je silnější, proto nemůže být fyzicky napaden ženou**

Jenže jednak muži nejsou vždy fyzicky silnější a zdatnější než jejich partnerky, a zároveň agresivita nemá přímou souvislost s fyzickou stavbou těla. Pro část mužů může být nepřijatelné pouštět se do fyzického střetu se ženou (třeba i v sebeobraně, může jít o jakési nové moderní tabu).

- **Ženy se dopouštějí násilí pouze v sebeobraně**

Tento stereotyp znemožňuje mužům vyhledat odbornou pomoc či přivolat policii, protože dotyčný může být vnímán jako agresor.

- **Jen úplný slaboch zažívá násilí ve vztahu**

Lidé, kteří žijí v násilném vztahu, vyvíjejí každodenně mnoho úsilí a řadu strategií, aby ve vztahu vydrželi a aby vztah mohl fungovat.⁷⁹

Jak už jsem se na úvod této subkapitoly zmiňoval, vymezení mýtů o domácím násilí je značně prorostlý fenomén dnešní moderní společnosti.

Rodina a duševní nemoc

Při řešení tohoto tématu je jasně dáno pravidlo, že čím náhleji postižení u člena rodiny přišlo, tím je obtížnější se s touto nově vzniklou situací smířit. Silným nechvalným faktorem, který zaútočí na rodinu, je jistě stres a obava o konkrétního člena rodiny.

Alkoholismus

„Alkoholismus (nověji alkoholová závislost) je běžně chápán jako nadměrné či pravidelné pití alkoholu spojené s nebezpečím získání návykového chování. Termín alkoholismus je

⁷⁸ KOUBOVÁ, E. a VITOUŠOVÁ, P. *Násilí v rodině: Informace pro oběti násilí, sociální pracovníky, policisty a veřejnost*. Praha: Bílý kruh bezpečí za podpory Ministerstva zdravotnictví, 1995. s. 5.

⁷⁹ BURIÁNEK, Jiří; KOVAŘÍK, Jiří a ZIMMELOVÁ, Petra. *Domácí násilí: násilí na mužích a seniorech*. Praha: Triton, 2006. s. 32. ISBN 80-7254-914-6.

připisován švédskému lékaři Magnusu Hussovi,⁸⁰ který jej poprvé použil v roce 1849 ve svém díle *Alkoholismus chronici* (Chronické alkoholové onemocnění). Alkoholismus byl Hussem nově vytvořený pojem. Ve vědecké terminologii se názvy s koncovkou –ismus často používaly k označení mnoha nemocí, zvláště intoxikačních. Ve své knize označuje Huss alkoholismus jako intoxikaci a řadí jej mezi tento druh nemocí. Teprve o sto let později (v roce 1951, díky WHO/Světové zdravotnické organizaci) začal být alkoholismus oficiálně považován za medicínský problém. Alkoholismus jako druh sociální deviace, resp. jako sociálně patologický jev, má velmi nepříznivý dopad na jedince, rodinu a celou společnost.⁸¹

„Alkoholismus je běžně chápán jako nadměrná či pravidelná konzumace alkoholických nápojů spojená s nebezpečím návykového chování, jako druh sociální deviace, resp. sociálně patologický jev s negativním dopadem na jedince, rodinu i společnost.“⁸²

V poslední době se pohledy na alkoholismus vykristalizovaly na tři základní:⁸³

- Morální pohled – tento pohled alkoholismus hodnotí jako hřích. Terapie je chápána jako převýchova nebo trestání jedinců, kteří alkoholu podlehli. Alkohol je v tomto pojetí chápán jako zlo (příklad: prohibice, militantní abstinence).
- Alkoholismus jako nemoc – chápáno jako „pomocná ruka“ pro postižené alkoholismem. Důraz kladen především na léčbu závislosti, preventivní stránka věci pomíjena.
- Veřejné zdravotnické hledisko – posun od medicínského pojetí k pojetí sociálně preventivnímu a k systémové orientaci (obnovuje se zájem o alkohol jako potenci-

⁸⁰ Magnus Huss - narozen 22. října 1807, zemřel 22. dubna 1890 ve Stockholmu, byl švédský lékař a profesor. V roce 1835 se stal odborným asistentem v oboru lékařství a chirurgie na Karolinska Institutet. Následně pobýval v Německu, Rakousku a ve Francii, v roce 1839 byl osloven, aby asistoval lékaři na Serafimerlasarettet a od tohoto roku datujeme 1. lékařskou ordinaci ve Švédsku. Na této klinice byla zavedena fyzikální vyšetřovací metoda ve spojení s podrobnou studií patologické anatomie.

⁸¹ DUBSKÝ, Josef a Lukáš URBAN. *Sociální deviace*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2005, 90 s. ISBN 80-725-1202-1. s. 80.

⁸² KOLEKTIV AUTORŮ SÚ AV ČR. *Sociální deviace, sociologie nemoci a medicíny*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. s. 63.

⁸³ Dle: DUBSKÝ, Josef a Lukáš URBAN. *Sociální deviace*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2005, 90 s. ISBN 80-725-1202-1. s. 81.

álně rizikovou látku). Změna paradigmatu je ztělesněná v koncepci „alcoholrelated problems“ (problémy související s alkoholem), prosazované Světovou zdravotnickou organizací od konce 70. let dvacátého století. Podle tohoto přístupu není alkoholismus pouze problémem jedince, ale jedná se o širší problém společnosti.

Alkoholismus se rodí na pozadí normálního, tj. sociálně a kulturně akceptovaného pití alkoholu. S růstem spotřeby alkoholu roste i objem problémů poškozujících celou populaci.

Závislost na alkoholu probíhá v několika vymezených fázích. Odborná literatura většinou uvádí čtyři až pět fází závislosti na alkoholu. Pro potřeby diplomové práce vycházím z publikace Alkohol a jiné (psychotropní) drogy: abuzus a závislost od doc. MUDr. Jaroslava Skály, CSc.⁸⁴

Počáteční stadium - stav, kde se jedinec napije alkoholu a pití mu přináší pozitivní náladu. Jedinec velice rychle zjistí pozitiva alkoholu a pití začíná opakovat. Zpočátku stačí malé množství, ale postupně k dosažení dobré nálady musí toto množství zvyšovat. Nedochozí ale k intoxikaci. Tyto příznaky spadají do první fáze alkoholismu.

Varovné stadium - stav kdy jedinec pije čím dál tím častěji a často se dostává do stavu podnapilosti a alkoholové intoxikace. Tolerance na alkohol stále stoupá, a proto zvyšuje své dávky alkoholu. Jedinec si často začíná uvědomovat, že něco není v pořádku, začíná mít pocit viny a je odhodlán se s alkoholem vyrovnat. Jedinec však zůstává v bludném kruhu a neví jak z něj ven.

Rozhodné stadium - pro toto stadium jsou typická tzv. „alkoholová okénka“. V tomto stadiu alkohol jedince již zcela ovládá, i když on sám si myslí, že pití zvládá a je schopen kdykoliv přestat. Alkohol se stal již jeho každodenním přítelem. V tomto stadiu je jedinci již jedno, co pije, jakou značku či druh alkoholu, ale hlavní je, že „něco“ pije. Jedinec zkouší přestat, a když se mu to na pár dní podaří, myslí si, že má vše pod kontrolou a začne opět pít. V tomto stadiu již dochází k vážným zdravotním problémům. Varovným signálem v tomto stadiu je, že jedinec pije klidně i sám.

⁸⁴ SKÁLA, J. *Alkohol a jiné (psychotropní) drogy: abuzus a závislost*. 1. vyd. Praha: AVICENUM, 1986. s. 12-13.

Konečné stadium - dochází ke změně tolerance k pití alkoholu, kdy ke stavu opilosti jedinec potřebuje menší množství alkoholu než dříve. Stává se, že pije dokonce několik dní v kuse (v cyklech). V tomto stadiu se objevují i alkoholové psychózy. Jedinec je psychicky i fyzicky závislý na alkoholu. Typické je selhávání určitých orgánů a následná celková devastace organismu, jak fyzická, tak psychická.

„Váš manžel pije. Možná pije vaše dítě. Vaše matka. Váš bratr. Váš rodinný život vinou alkoholu stále víc připomíná peklo. Jak se zbavit utrpení, strachu a nekonečných konfliktů? Je ještě vůbec možné rodinu zachránit?“⁸⁵ To jsou slova předmluvy pro čtenáře odborné knihy radící členům rodiny, jak se zachovat a jak řešit skutečnost, že jejich milovaná osoba nemiluje jenom je, ale ještě skleničku čehokoliv, co má v sobě „grády“.

„Doma pije s mírou, ale ve společnosti se mu občas stane, že to přežene. Po požití alkoholu se dostává do nálady. Zpočátku vám to přišlo zábavné. Teď váháte, jestli s ním vůbec jít mezi lidi, bojíte se, že by se na veřejnosti zesměšnil nebo si na vás vybil svou mrzutost, kdybyste ho požádali, aby se v pití krotil. Když jste s ním mluvili o tom, jakou si děláte starost, odpověděl vám: ‚Piju jako všichni.‘ ,Občas si nějakou skleničku dám, ale to neznamena, že jsem alkoholik.‘ Jistě že ne. Jenomže když se příležitostná opilost opakuje stále častěji a trvá déle, je zde reálné nebezpečí, že si člověk na pití vytvoří návyk.“⁸⁶ Ano, je to bohužel tak, že v mnoha domácnostech v naší společnosti převažuje nad rodinnou pohodou potřeba alkoholu. Smutné však je, že tento novodobý fenomén stále častěji mapujeme u mladých, rádo by perspektivních rodin, které na veřejnosti platí za stoprocentní, fungující rodiny.

Kazuistika

„Nejdřív jsem si myslela, že má Jakub milenku, vypráví Klára. To by vysvětlovalo změnu v jeho chování a skutečnost, že utrácel víc peněz než dříve. Prohledala jsem mu jeho věci, ale nic zvláštního jsem nenašla. Dělal jsem mu scény. Zapíral. Ani na okamžik jsem ne-

⁸⁵ UEHLINGER, Claude a Marlyse TSCHUI. *Když někdo blízký pije: rady pro rodiny osob závislých na alkoholu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009, 140 s. ISBN 978-807-3676-100. s. 11.

⁸⁶ Tamtéž; str. 15.

pomyslela na alkohol. Myslím si, že doma nepil víc než obvykle. Jednou večer jsme šli s partou přátel do restaurace. A právě jeden z nich mi nasadil brouka do hlavy: ‚Všimla sis, že vypil úplně sám dvě flašky? Nechápu jak to může vydržet.‘ I já mám ráda dobré víno, ale nikdy mě nenapadlo kontrolovat, kolik toho můj muž vypije. Toho pověstného večera si manžel po návratu ještě nalil velkou sklenku koňaku. Nazítří měl migrénu. Řekla jsem mu, že to na večírku možná přehnal s pitím. To ho rozčílilo: ‚Ještě řekni, že jsem alkoholik!‘ zvolal rozhořčeně. To, že použil slovo alkoholik, mě překvapilo. Rozesmála jsem se: ‚Ale ne, samozřejmě že ne, miláčku!‘ Oba jsme odešli do práce. Ale já jsem měla myšlenky jinde. Celý den jsem nepřestala myslet na poznámku našeho přítele z předchozího večera a na manželovu reakci. Do mysli se mi vkradla pochybnost. Alkohol by vysvětloval tolik věcí.“⁸⁷

Alkohol chápu jako rozvraceč rodiny, který dokáže udělat z lidí „lůzu“ neschopnou zabezpečit rodinu, účastnit se po finanční stránce, vychovávat děti, být dobrým partnerem, a hlavně dodávat rodině lásku. V souvislosti s alkoholem datujeme další fenomén dnešní doby, což jsou rozvody mezi partnery, z nichž např. jeden holduje alkoholu.

⁸⁷ UEHLINGER, Claude a Marlyse TSCHUI. *Když někdo blízký pije: rady pro rodiny osob závislých na alkoholu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009, 140 s. ISBN 978-807-3676-100. s. 28.

3 RODINA V OHROŽENÍ V SYSTÉMOVÝCH VZTAZÍCH - ROZVODY

„Životní styl příliš nepodporuje úzké a trvalé kontakty mezi partnery. Prakticky každý má mezi svými blízkými příbuznými či dobrými známými někoho, kdo je rozvedený. Přesto všechno a přes nedostatek protirozvodových bariér lidem na manželství záleží. Ne vždy to ovšem dávají dostatečně najevo.“⁸⁸

„Fenomén rodičovství mimo manželství může nabývat různých forem a je přitom pravděpodobné, že se postoje k jednotlivým formám mimomanželského rodičovství odlišují. V zásadě můžeme odlišit dvě formy: jednak děti narozené do nesezdaného soužití rodičů a za druhé děti osamělých neprovdaných matek, které nežijí s otcem dítěte. Mínění veřejnosti o různých formách rodičovství může záviset i na tom, jaké důvody vedly ženy k tomu, že měly dítě jako neprovdané. Může se například lišit postoj k ženám, které záměrně plánují vychovávat dítě samy, a k těm, které se staly osamělými matkami důsledkem neplánovaného těhotenství a nebo nefunkčního vztahu s otcem dítěte.“⁸⁹

3.1 Rozvod

Rozvod se stal v současné evropské civilizaci velmi běžným jevem. Skutečnost, že má rozvodovost výrazně stoupající tendenci, si jistě všichni uvědomujeme. Od roku 1950, kdy se rozvedlo 12 % uzavřených manželství, rozvodovost dostoupala svého vrcholu v roce 1998, kdy se v ČR rozvedlo cca 43 % uzavřených manželství. Trend nárůstu rozvodovosti pokračuje. Dnes můžeme tvrdit, že každé druhé manželství prochází krizí, jež vyústí v rozvod. V současné době se dají v České republice vysledovat některé tendence v souvislosti s rozvodovostí. Rozvodem jsou manželství ohrožena především ve svém počátku, a to zejména manželství mladých lidí. „Ze sta vdaných žen ve věku 20 – 24 let se ročně rozve-

⁸⁸ NOVÁK, Tomáš a Bohumila PRŮCHOVÁ. *Předrozvodové a rozvodové poradenství: jak povzbudit u dětí chuť k poznávání a učení od nejtělejšího věku*. 1. vyd. Překlad Marie Adamová. Praha: Grada, 2007, 158 s. Psyche (Grada). ISBN 978-802-4714-493. s. 8.

⁸⁹ *Děti na psi knížku?: mimomanželská plodnost v ČR*. 1. vyd. Editor Dana Hamplová. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2007, 155 s. ISBN 978-807-3301-286. s. 29.

dou tři, ve věku 30 – 34 let jen dvě a ve věku 40 – 44 let už jen o něco víc než jedna.“⁹⁰ Rozvody se však také týkají manželství trvajících delší dobu. „Deset procent rozvodů v r. 2001 postihlo manželství trvajících minimálně dvacet až dvacet pět let. Do hry o udržení rodiny pak vstupuje z osobnostních faktorů partnerů především nezralost v případě mladých manželství, ale i pocit ztráty smyslu trvání manželství v případě starších manželů s již odrostlými dětmi.“⁹¹ „Dále je pak nezanedbatelnou komponentou stability rodiny vzdělání. Statistiky uvádějí, že ze sta sňatků snoubenců se základním a středním vzděláním bez maturity se rozvede sedmdesát pět, u vysokoškolsky vzdělaných snoubenců je to již jen třicet sedm.“⁹² Rozvodovost je také do značné míry závislá na velikosti sídla. Platí úměra, že čím menší sídlo, tím méně rozvodů. „Vesnice do pěti set obyvatel mají v ČR 35 rozvodů na sto sňatků.“⁹³ Tento fakt lze přisoudit vlivu setrvačnosti působení klasické rodiny, vyšší míře sociální kontroly v malém sídle a také vyšší míře nábožensky smýšlejících osob.

Zajímavostí také je, že jsou to právě ženy, kdo podává návrh na rozvod manželství. V roce 1999 činily návrhy podané ženami 68 % všech návrhů na rozvod. Můžeme tedy dedukovat, že ženy mají větší tendenci ukončit nefunkční vztah a řešit situaci svou nebo svých dětí. „Naopak na straně mužů pak stojí vědomí, že v případě rozvodu téměř jistě přijdou o běžný každodenní kontakt s dětmi a v převážné většině budou muset odejít ze svého současného bydliště.“⁹⁴ Žena je naproti tomu ve zdánlivé výhodě. Rodina se z jejího pohledu vlastně nerozpadá. Pouze z ní byl vyjmut jeden nefunkční element, který chce žena brzy nahradit dílkem do skládky, který bude plně zapojen do funkčnosti společnosti a od kterého se bude odvíjet další dění. Navíc ve prospěch žen hraje také to, že společnost má tendence brát rozvedené ženy spíše jako oběti vyžadující ochranu a je k nim mnohem vstřícnější než v případě mužů.

⁹⁰ MOŽNÝ, I.: Česká společnost. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-624-1.

⁹¹ Dle: SOBOTKOVÁ, I.: Psychologie rodiny. Praha: Portál, 2007. ISBN 80-7367-250-2.

⁹² MOŽNÝ, I.: Česká společnost. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-624-1.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ BAKALÁŘ, E.: Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-605-0.

Druhá manželství

S narůstající rozvodovostí přibývá také počet následných manželství rozvedených partnerů, kterým obecně říkáme druhá manželství (samozřejmostí je, že u některých párů můžeme hovořit i o manželství třetím nebo čtvrtém). Tento jev můžeme vnímat jako komplikovanou sociální síť vztahů různé kvality mezi příslušníky širší rodiny, zvláště pak nejstarší generace. „Tím je často výrazně oslabeno jak výchovné působení prarodičů na děti, ale doznávají poklesu i citové vazby na širší rodinu. Vždyť rozvodem neztrácí dítě pouze jednoho z rodičů, ale i celou část sítě svých rodinných příslušníků a blízkých osob. Přinejmenším je působení této sítě ze strany dítěti zůstavšímu rodiči a jeho nového partnera silně omezováno. Naopak pouze výjimečně dítě získá nové příbuzenství v nové rodině, do níž biologicky nepatří ve stejné kvalitě.“⁹⁵

„Potíže ve vztazích v rámci následného manželství nastávají i uvnitř nově vzniklé rodiny. V naprosté většině případů přichází mužský partner do rodiny ženy, kde již je nějaké dítě. Vezmeme-li v úvahu, že v případě klasické rodinné konstelace s biologickými rodiči má každý z rodičů morální právo vychovávat svoje dítě v poměru 50 na 50 % vůči druhému rodiči, v tomto případě to neplatí. Dítě přece patří matce a ta právě ve vyhraněných výchovných situacích bude argumentovat tím, že je to její krev a ona nejlépe ví, co je pro její dítě nejvhodnější. Do hry o výchovu dítěte navíc vstupuje jeho biologický otec. Toho dítě jistě má nebo přinejmenším mělo, než se matce podařilo jeho osobu z dětské mysli vytěsnit, rádo. Biologický otec byl nahrazen někým novým. Nebyly však substituovány všechny aspekty související s rolí otce (viz omezení rozhodovacích pravomocí při výchově). Rodina ráda a ochotně přijímá vše, co jí nový otec nabízí až do okamžiku konfliktu. V tomto okamžiku se projeví omezené možnosti nového partnera. On to byl, kdo byl přijat do rodiny se zaběhlým systémem a režimem, navíc velmi často i do bytu. Jeho pozice je velmi vratká. A velmi často je z rodiny, stejně jako jeho předchůdce, vytěsněn.“⁹⁶ „Statistiky dokládají že druhá manželství rozvedených bývají ještě méně stabilní než první a s přibývajícím počtem

⁹⁵ Dle: MOŽNÝ, I.: *Sociologie rodiny*. Praha: SLON, 1999. ISBN 80-85850-75-3.

⁹⁶ BAKALÁŘ, E.: *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-605-0.

vztahů se stabilita rapidně zmenšuje. To je pouze logickým vyústěním upevnění naučeného narcistního chování v takovémto vztahu. Obdobně, dojde-li k rozpadu rodiny v důsledku určitých patologií osobnosti některého z partnerů, je téměř jisté, že se tyto projeví v následujících manželstvích daného jedince znovu a opět povedou k rozpadu rodiny.“⁹⁷

„Vraťme se však k prvnímu případu domácnosti rozvedené ženy s dítětem. V případě, že je tímto dítětem dívka, vytváří se u ní zcela patologický vztah k jejímu budoucímu mužskému protějšku. Nemá šanci se naučit normální vyváženou párovou komunikaci a dovednosti řešit problémy. Je nasnadě, že si tento model chování přenesení do své prokreční rodiny, která se s vysokou pravděpodobností rozpadne taktéž.

Je-li dítětem v rodině chlapec, není situace o nic jednodušší. Zastihne-li jej příchod nového partnera do rodiny v citlivém období puberty, je jeho přijetí vážně ohroženo. Jak uvádí Matějček: Děti ještě pět let po rozvodu dávaly v testu rodinných vztahů Benové-Antonyho v průměru více pozitivních voleb vlastnímu otci, který s rodinou nežil, než novému otci, který do rodiny dodatečně přišel.

Praxe pedagogicko-psychologických poraden také jasně ukazuje, že matky mají tendenci spíše idealizovat vztah svého nového partnera s dítětem, zatím co realita je výrazně odlišná. Ukazuje se, že čím nižší věk dítěte, tím lépe změnu v rodině přijímá.“⁹⁸

Rozvodovost

Pokud se znovu vrátíme k rozvodovosti, můžeme ze statistických údajů uvést, že „každých 20 minut se v ČR rozvede jedno manželství. Z 50 tisíc oddaných párů je to 30 tisíc ročně. Výsledkem je půl milionu dětí žijících v neúplné rodině. Podle Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj je Česko zemí s druhou největší rozvodovostí mezi třicítkou sledovaných zemí.

Tyto rozvodové statistiky jsou však pouze vrcholem ledovce. Jestliže se polovina našich spoluobčanů rozhodla přistoupit k nepopulárnímu rozvodu, rozdělení dětí a majetku, co se

⁹⁷ MOŽNÝ, I.: *Česká společnost*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-624-1.

⁹⁸ Dle: MATĚJČEK, Z.: *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1999. ISBN 80-04-25236-2.

asi děje ve vztazích ostatních párů? Odhadujeme další tisíce vztahů lidí na pokraji zhroutení, kteří o svých trápeních raději nikomu neříkají. Bojí se společenské ostudy, názoru rodičů a známých, odsouzení církve anebo se snaží potápějící se loď udržet nad hladinou kvůli finančním závazkům.

Jaké děti asi z těchto vztahů vstoupí do naší společnosti? Komu budeme předávat budoucnost našeho národa? Jaké typy rodin budou tyto děti vytvářet pro své děti? To samé, co viděly doma, u svých rodičů.

Vláda se sice stále snaží podporovat porodnost a zakládání rodin peněžními dotacemi, ale již nikdo neřeší, jaké rodiny se v našem státě množí a do jakých podmínek mladí Češi přijdou.

Špatné vztahy mají velký vliv i na stále rostoucí prodej antidepressiv. Nefunkční vztah se velkou mírou podílí na růstu a přetrvávání deprese.

Řešení vztahového problému by přineslo celkové ozdravení společenského klimatu. Když se lidé budou cítit dobře doma, budou se dobře cítit i ve společnosti. Budou lépe a s chutí pracovat a starat se o své zdraví.⁹⁹

Jak rozvod působí na děti?

„Rozvod se stal běžným, ale jaký dopad má na děti? Problematikou rozvodovosti se v sedmdesátých letech dvacátého století začala zabývat řada vědců. O dětech a rozvodech získali mnoho poznatků. Zjistili, že je třeba rozlišovat prvotní čili krátkodobou reakci dítěte na rozpad manželství a dlouhodobou adaptaci. Dlouhodobou adaptací je především množství konfliktů mezi rodiči probíhajících za přítomnosti dítěte a kvalita rodičovství a výchovné kompetence. Mezi krátkodobé reakce jistě patří vyvedení z rovnováhy. Děti obvykle nerozumějí tomu, co se děje, přestože třeba i znají jiné děti, které toutéž situací již prošly. Děti vnímají odchod rodiče velmi tíživě, třebaže se rodičům zdá, že to tak není a jejich dítě se neprojevuje jako ublížené. Vždy však záleží na věku dítěte, které je do takové situace postaveno. Děti ve školním věku (3 – 6 let) obvykle na rozvod svých rodičů

⁹⁹ www.mujuvztah.cz: ...vše o mém životě a životním partnerovi. *Rozvod a rozchod – proč je jich stále více?* [online]. 2011 [cit. 2012-11-30]. Dostupné z: <http://www.mujuvztah.cz/rozvod-a-rozchod-proc-je-jich-stale-vice/>.

reagují hněvem a smutkem. Příkladem může být, že si děti méně hrají se svými kamarády a více sedí samy. V mladším školním věku (6 – 8 let) obtížněji rozvod rodičů nesou chlapci. Primární reakcí těchto dětí je smutek a obava z neznámé situace. Obvykle děti touží po rodiči, který odešel. Můžeme vnímat i snížení sebeúcty, depresi a nezřídka i prudké zhoršení školního prospěchu. U staršího školního věku (9 – 12let) datujeme především u dětí hněv a vztek. Děti tohoto věku bývají na oba rodiče rozzlobené a především se zlobí na toho, kdo dal k rozvodu podnět. Častým jevem je situace, že děti odmítají pozornost otce, který od rodiny odešel a zapříčinil rozvod. U dětí dospívajících (12 – 15let) mapujeme jakýsi fenomén, že se s rozvodem děti vyrovnávají lépe v tomto věku než ve věku mladším. Častým jevem v tomto věku je skutečnost, že se děti od svých rodičů distancují a upínají se na své přátele, party či lásky.¹⁰⁰

3.2 Dysfunkční rodina a dopady na výchovu dítěte

„Jen máloco dokáže v průměrném člověku vyvolat silnější pocity než záležitosti, které se týkají dětí. Dospělé zvláště dojmou nebo zasáhne vše, co se dotýká dětí. Ať už jsou pobouřeni jejich chováním nebo o ně mají starost, když se zraní nebo jsou zanedbané. Ještě pozoruhodnější je to, že každý člověk ví, jak by se daná situace či chování měly řešit – obvykle slyšíme, že delikvent by si zasloužil těžší trest nebo že poškozené dítě potřebuje více péče. Většinou však správný způsob, jak situaci řešit, není tak jednoznačný a přímočarý. Jak bychom tedy měli do takových choulostivých situací zasahovat a přitom si být jisti, že pomáháme?

Pomoc může mít řadu podob, od soucitného naslouchání až po vysoce specializované a komplexní přístupy.¹⁰¹

Následně předkládám výčet dopadů dysfunkční rodiny na výchovu dítěte a na samotnou osobnost dítěte.

¹⁰⁰ Dle: TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: [jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů]*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, c2007, 227 s. ISBN 978-807-2551-637. s. 12 – 15.

¹⁰¹ ELLIOT, Julian a Maurice PLACE. *Dítě v nesnázích: prevence, příčiny, terapie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002, 206 s. Psyché (Grada Publishing). ISBN 80-247-0182-0. s. 11.

Odmítání školy

„Před školou byla umístěna nová dopravní tabule, na které bylo napsáno: ‚Řidte pomalu, Nezabíjejte žáky!‘ Následující den se pod ní objevila další tabulka, na níž bylo dětským písmem naškrábáno: ‚Počkejte na učitele!‘“¹⁰²

Důvody, proč dítě nechce chodit do školy, mohou být různé. Mezi základní patří například nuda ve škole nebo zanedbávání dítěte rodiči, kteří nedohlédnou na řádné plnění jeho úkolů nebo na jeho docházku do školy. Výčet možných důvodů, proč dítě nechce chodit do školy, je značný. Odborná literatura v této problematice rozlišuje pojem záškoláctví a pojem školní fobie. Záškoláctví jako takové většinou nemá souvislost s psychologickou návazností v oblasti chování dítěte. Naopak mezi dětmi jsou i takové případy, kde by děti rády do školy chodily, ale je jim to odmítáno. Rozdíly mezi těmito termíny vidíme v závažných potížích při návštěvě školy, končících dlouhodobou absencí, ve vážné emoční rozloze související s bázlivostí, výbuchy vzteku, nevolnostmi nebo stěžováním si na nemoc, v nepřítomnosti z důsledku závažných asociálních poruch – delikvence, disociální jednání a sexuální aktivita.

„Pokud budeme řešit následky odmítání školy s dopadem na budoucnost dítěte, můžeme konstatovat jistě nekvalifikovanost pracovníků na trhu práce, kteří nedosahují dostatečného vzdělání ve svém vědním oboru“¹⁰³. Dle sociologických studií odmítání školy jsou tyto děti v dospělosti náchylné k emočním poruchám a špatně snášejí a navazují sociální vztahy.

Porucha pozornosti

Děti, u nichž pozorujeme poruchu v pozornosti, vyžadují jistě od svých rodičů větší pozornost a musí být častěji kontrolovány než jejich vrstevníci bez zjevných poruch. Tyto děti jsou od svých vrstevníků odlišovány jak ze strany kolektivu, tak ze strany vyučujících.

¹⁰² OŠÓ, Tomáš a Bohumila PRŮCHOVÁ. *O dětech: svoboda být sám sebou*. 1. vyd. Překlad Marie Adamová. Bratislava: Eugenika, 2008, 229 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-8100-035-5. s. 11.

¹⁰³ WILLMOTT, Michael Young and Peter. *Family and kinship in East London*. London: Routledge. 1957. ISBN 978-041-5679-541.

S touto problematikou máme spojeny termíny hyperaktivita,¹⁰⁴ hyperkineze a nedostatek pozornosti. V této souvislosti datujeme tři elementy: nedostatek pozornosti se projevuje tak, že dítě věnuje pozornost úkolům, které zadávají dospělí, jen po velmi krátkou dobu, typické také je, že při plnění více úkolů přechází z jednoho úkolu k druhému a nedokončuje je. Nadměrná aktivita jako druhý element se vyznačuje zvýšeným tempem fyzické aktivity. Typickým rysem je neklid, pro děti školního věku je v této oblasti typické „vrtění“ na židli. Třetím elementem je impulzivní jednání, kdy člověk jedná podle momentálního naladění. V této souvislosti má velký význam postoj rodiny a její harmonie. V rodině se dítě spadající do této skupiny chová velmi vzdorovitě a neposlouchá rodiče. Dítě se také může chovat destruktivně, nebo dokonce inklinovat k deviantnosti. Velmi často datujeme také konflikty se sourozenci. Spouštěcím momentem může být konflikt mezi rodiči, sociální deprivace či chudoba. Následky v dospělosti jsou v této souvislosti spatřovány v nepředvídatelnosti chování dospělého jedince. Ze sociologického výzkumu vyplývá, že se tyto děti v dospělosti častěji dostávají do problémů a jsou velmi často vystavovány posměchu a nepochopení.

Poruchy příjmu potravy

Jídlo je spolu s dýcháním jeden ze základních předpokladů pro přežití. Nepříjem, respektive malý příjem potravy u dětí je však spjat s mnoha aspekty. Můžeme se na něj dívat ze dvou pohledů, jednak jako na předobraz „dokonalosti těla“, jednak jako na formu protestu proti nastavení společnosti s cílem upozornění na svou osobu. Nepřijímání potravy u dětí však vyvolává velké komplikace především v souvislosti s růstem a vývojem, který je tímto nepříznivým vlivem poznamenán. Poruchy příjmu potravy však mohou být ovlivněny jak odmítáním ze strany dítěte, tak odepíráním potravy ze strany rodičů (chudoba, psychická porucha, příslušnost k sektě). Mezi poruchy příjmu potravy patří mentální

¹⁰⁴ **Hyperaktivita** je fyzický stav, který se projevuje abnormální aktivitou, impulzivností, vznětlivostí. Tyto vlastnosti sice mohou být přirozenou součástí osobnosti, avšak pokud se pro takového člověka stanou problémem (nebo pro ostatní), jedná se už o nemoc. Hyperaktivita je často spojována s ADHD, což je hyperaktivita s poruchou pozornosti. Také se může jednat o „nakažlivou náladu“. Člověk, který je hyperaktivní, šíří své pocity, když je smutný, padá to i na ostatní v okolí, kteří se náhle také cítí smutně. Dostupné z: Hyperaktivita. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-01-27]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Hyperaktivita>

anorexie¹⁰⁵ a mentální bulimie.¹⁰⁶ Poruchy příjmu potravy jsou propleteny s psychikou člověka, který těmito obtížemi prochází. Můžeme tedy konstatovat, že poruchy příjmu potravy poškozují dítě jak v samotném vývoji, tak po duševní stránce. Tyto obtíže se promítají do budoucna a jedinec se s nimi doživotně střetává.

Traumatizující a stresové situace

Na to, jak se dítě s traumatizující situací vyrovná, má vliv jeho věk a jeho vnímání okolí. Asi ve dvou letech života je batole schopno rozlišovat osoby a začíná své zážitky oživovat ve hře. Tímto způsobem si dítě může uvědomovat, že k takovým událostem došlo, ale neumí je zasadit do kontextu. Kolem třetího věku života dítěte se již jeho hra stává čím dál více promyšlenější a začíná být prostředkem, pomocí něhož hledá cesty k pochopení světa. V tomto věku si již dítě uvědomuje, že svět se „netočí“ jen kolem něj a jeho požadavky nejsou prvořadé. Kolem čtvrtého roku života se u dítěte rozvíjí schopnost poznání alternativních způsobů jednání a chování a volby mezi nimi. Tato schopnost je zcela vyvinuta v šestém roku života, kdy dítě umí dát do souvislosti příčiny událostí, které nemůže ovlivnit. Datujeme zde také paradox, že dítě má tendenci pohlížet na událost jako na výplod svého jednání i přesto, že k této události došlo bez jeho přičinění. Mezi typické stresující situace je bezpochyby úmrtí blízké osoby. U této stresující události záleží na věku dítěte a jeho chápání vzniklé situace. Například není výjimkou, že děti vnímají odchod někoho blízkého jako „vratnou“ situaci, která je uklidňuje, ale zároveň znepokojuje dospělé kolem něj, a to z pochopitelných důvodů.

Drogové závislosti

Zneužívání drog se datuje již od minulosti v mnoha kulturách. V naší evropské společnosti je zneužívání alkoholu a tabákových výrobků tolerováno a do jisté míry neopodstatněně přehlíženo. U dětí je tato forma vzdoru a úniku od reality velmi častým prvkem. Dospívání všeobecně můžeme považovat za hledání vlastní identity, spojené s extrémními cestami

¹⁰⁵ **Anorexie** spočívá v naprostém odporu osoby k jídlu. Dělá se mu špatně nebo se neustále cítí nehladový. Může to zajít až k podvýživě a k dalším problémům spjatým s hladověním. Anorektici často ani nepoznají, že potřebují přijmout potravu, proto je nutné je k jídlu přinutit a také dodávat pitný režim.

¹⁰⁶ **Bulimie** spočívá v záchvatovitém přejídání se a snaze tomuto čelit úmyslným vyvrhováním potravy, ale také vyvoláváním průjmu, užíváním anorektik či jiných látek k hubnutí se snahou, aby postižený netloustl.

a konfliktními situacemi. A v mnohých případech naprosto v rozporu s pohledem dospělých, potažmo rodičů. Dvěma takovými cestami je bezpochyby pití alkoholu a experimentování s drogami. Tímto způsobem děti utíkají od reality a „žijí“, či spíše přežívají, ve svých snech a představách o funkčnosti společnosti. Z hlediska užívání drog je snad stěžejní situace, že ve fázi dospívání mladý člověk vkládá velkou důvěru do svých přátel a party. Jasný vliv party můžeme vnímat ve stylu oblečení, společných názorech a také zneužívání drog. Důsledky v dospělosti jsou jasné a děsivé. Dítě si do dospělosti přináší fyzické obtíže a zvláště narušení psychiky a rovnováhy. Často takové děti nedokážou bez drog žít a tento smutný příběh končí fatálně.

Deprese u dětí

V této problematice datujeme jakýsi rozporuplný prostor pro debaty. U dětí je vzlyk, úzkost a slzy prakticky běžnou součástí života, která je odpovědná danému věku dítěte, přesto pokud přejde v pomyslný malý krůček od normálu, může se stát z dítěte psychicky nemocný jedinec. Depresi všeobecně vnímáme jako stav neštěstí, sklíčenosti, který je větší než smutek. Osoba prožívající tento stav nevidí „světly bod“ svého života a ztrácí chuť jít dál. Svou úlohu u depresí dětí sehrávají vlivy prostředí, zvláště vlivy rodiny a vlivy přátel. Takové dítě má problém v dospělosti navazovat vztahy a trvale se k těmto vztahům upnout, a tím padá stále hlouběji.

Jak zlepšit schopnosti „číst ve svém dítěti“?

„Můžeme vymezit čtyři složky rodičovské vnímavosti, jež jsou zvláště důležité v oblasti pochopení svého dítěte:

- všímát si signálů a vzkazů, jimiž dítě dává o sobě informace,
- správně dětské signály interpretovat,
- přiměřeně odpovídat,
- odpovídat ihned.“¹⁰⁷

¹⁰⁷ HOWE, Michael J. a Harriet GRIFFEY. *Dejte svému dítěti lepší start do života: jak povzbudit u dětí chuť k poznávání a učení od nejútlejšího věku*. V českém překladu 1. vyd. Překlad Marie Adamová. Praha: Praktik, 1997, 158 s. Psyché (Grada Publishing). ISBN 80-902-2860-7. s. 39.

Co dělá s dětmi neláska?

„Z dětí, které vyrůstají v prostředí lásky a důvěry, se zpravidla stávají lidé přátelští, s dobrým vztahem ke svému okolí.“¹⁰⁸

Batole

„U dítěte do tří let se citová vyprahlost projevuje opožděním celého psychomotorického vývoje. Chová se nápadně povrchně, špatně rozlišuje city a obtížně navazuje vztahy. Jeho duševní obzor je ve srovnání s vrstevníky výrazně chudší. Nedomazlené a nedomilované batole se chová nezúčastněně, je rozmrzelé a v jeho tváři je nedětský vážný výraz. Citlivým ukazatelem takto zanedbávaného batolete je řeč. Předpokladem toho, aby se řeč mohla normálně vyvíjet, je u kojenců a batolat úzký kontakt s matkou a s dalšími blízkými osobami a také pocit bezpečí. Ústavní péče, zvláště když batole často mění prostředí a střídají se u něj vychovatelky, uklidňující a inspirující stimuly k vývoji jeho řeči nenabízí. V rodinách, kde si dítě všímají jen minimálně, mohou chybět podněty k rozvoji řeči. I proto děti přicházejí do pěstounských péčí. Například šestileté dítě odebrané z velmi špatně fungující rodiny nemluví ani jako tříleté. Chybí mu spontánnost, typické kladení otázek. Citově vyprahnuté děti neznají v šesti letech zdvořilost ani mazlivá slůvka. Dítě ze zdravé rodiny čile komunikuje a je zvyklé na odezvu. Tam, kde je dítě převážně nebo zcela odmítáno a trestáno, se komunikovat s druhými neučí. Má jen chudou slovní zásobu, omezenou na svoji obranu ,Ne, nechci, au□.

Předškolák

Nemilovaný předškolák projevuje silnou potřebu k někomu patřit. Upíná se na zdravotní sestry nebo vychovatelky, dožaduje se ,nové mámy□ nebo si idealizuje své rodiče, na které si ale nepamatuje, případně s nimi nic dobrého neprožil. U dětí silně poškozených špatným zacházením dochází k zásadnímu opoždění řeči. Takové děti nemluví třeba až do pěti let. Deprivované děti z dětských domovů a z dysfunkčních rodin nebývají zralé pro první třídu.

Školák

¹⁰⁸ KRÁLÍKOVÁ, Marie a Jarmila SINGEROVÁ-NEČESANÁ. *Rodina a škola: ve výchovné spolupráci*. Praha: Knihy pro rodiče, 1985. s. 34.

Ve školním věku se rodinná neláska u dětí projevuje horším prospěchem, než jsou jejich intelektuální možnosti. Tento fakt se nedá vysvětlit jen zanedbaností z asociálních rodin. I děti z dětských domovů, které jsou v mimoškolní době v kvalitní péči pedagogicky vzdělaných vychovatelů, se navzdory svým intelektovým schopnostem hůř učí a k učení mají nechuť. U školních dětí se také citová vyhládklost projevuje výkyvy nálad i v chování k ostatním. Traumatizující zážitky v rodině nebo zpretrhání vztahů, na které bylo dítě zvyklé, když mění prostředí, vede u školáků k neurotickým potížím. Dítě je citově otupělé, velice nedůvěřivé a někdy se chová agresivně.

Období dospívání

U pubertáků a adolescentů se důsledky neutěšeného dětství projevují v jejich chování v kolektivu vrstevníků. Bývají nespokojeni se svojí sociální pozicí a nedokážou se adekvátně hodnotit. Mají posunutou hierarchii za cenu minimálního úsilí. Nedomazlení pubertáči mají výrazně silnější sklony k závislosti na alkoholu, drogách, herních automatech. V pubertě už se škody napravují obtížně a důsledky si děti táhnou až do dospělosti. I v případě, že se takto poničený teenager později dostane do lepšího prostředí, mívá problémy v partnerských vztazích. Když se sám stane rodičem, bývá velmi nejistý ve výchově dětí. Pokud ale problematický adolescent setrvá v problematickém prostředí, jeho citové postižení a špatné vlastnosti se ještě zhorší...¹⁰⁹

Děti bez otců

„Rodina vzhledem k potřebám dítěte plní především funkci ochrannou, emocionální a výchovnou. K tomu, aby tyto tři funkce rodiny mohly být úspěšně a bezzbytku naplňovány, je třeba obou rodičů. V případě absence jednoho z nich nemá zbývající rodič možnost jeho působení v systému rodiny zcela nahradit. Vezmeme-li v úvahu, že v naší společnosti je to zpravidla otec, kdo je dítěti po rozvodu odňat nebo je jeho funkce výrazně oslabena, měli bychom se zamyslet nad tím, co tato absence otce v rodině znamená pro vývoj osobnosti dítěte. Nemožnost přebírat modely a vzory mužského chování je pouze vrcholkem pyrami-

¹⁰⁹ PROŠKOVÁ, Denisa. *Štěstí, neštěstí, láska, pěstounství: příběhy ze života o objevování toho, co je a není důležité*. 1. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, 115 s. ISBN 978-807-4221-644. s. 35 – 37.

dy problémů, se kterými se tyto děti musejí ve životě vypořádat.“¹¹⁰ „Uvádí se, že 90 % neúplných rodin připadá na rodiny, kde chybí otec. Důvody, proč se tak děje, jsou prakticky trojí: matka ovdoví a zůstane s dětmi sama. Druhým a nejčastějším důvodem nepřítomnosti otce v rodině je rozvod. Poslední možností existence rodiny s absencí otce je nezáměr matky o partnerský vztah. Třetí možnost má v poslední době výrazně vzestupnou tendenci. Tento nárůst svobodných matek zjevně souvisí s překonáním negativního vztahu společnosti k nemanželským dětem a svobodným matkám.“¹¹¹

Postoje k nesezdanému soužití a manželství

„Češi jsou k netradičním formám rodinného soužití poměrně tolerantní. Z hlediska evropského srovnání stojí Češi mezi západoevropskými státy, kde jsou postoje vůči netradičním formám partnerského rodinného uspořádání ještě liberálnější, a státy východní Evropy, kde převažují spíše zastánci tradičních rodinných hodnot. Míra podpory netradičních forem partnerského uspořádání se však liší v závislosti na typu soužití.“¹¹²

3.3 Krizová situace a její řešení

Krizová situace je bezpochyby silný tlak na osobnost a její základní stavební kameny. V souvislosti s řešenou problematikou můžeme řešit otázku krizové intervence, krizových center a podobných organizací, jež jsou do této problematiky zainteresovány.

Krizová intervence

Další podkapitola je věnována krizové intervenci, jež je nezbytnou součástí v policejní práci. Tuto kapitolu zařazuji z vlastní iniciativy, a to právě z toho důvodu, že jsem policista. Možnost, že se někdy ve své praxi setkám s vypjatou situací, kde bude zapotřebí jednat citlivě, je tedy velmi vysoká. Studium krizové intervence se snažím předcházet možným chybám v kontaktu s ohroženou osobou. V úvodu jsou vymezeny následující základní po-

¹¹⁰ Dle: BIDDULPH, S. *Mužství*. Praha: Portál, 2007. ISBN 80-7367-209-X.

¹¹¹ HAMPLOVÁ, J. *Děti na psí knížku? Mimomanželská porodnost v ČR*. Praha: Sociologický ústav, 2007. ISBN 978-80-7330-128-6.

¹¹² Tamtéž.

jmy: krizová intervence, krizové vyjednávání. Dle mého názoru tato část nemohla být opomenuta pro svůj blízký vztah k celé řešené problematice.

Pojem krizová intervence

Kdy můžeme hovořit o krizové intervenci? Vždy v souvislosti s náročnými životními situacemi. Patří sem znásilnění, útěk z domova, úmrtí partnera, rozvod, sebevražda, potrat, nevěra.

„Krizovou intervenci můžeme vymezit jako specializovanou pomoc osobám, které se ocitly v krizi. Tvoří ji různé formy pomoci, které mají za úkol vrátit jedinci jeho psychickou rovnováhu, narušenou kritickou životní událostí.“¹¹³ Krizová intervence zahrnuje pomoc lékařskou, psychologickou, sociální a právní. Psychologická pomoc je chápána ve formě terapeutických sezení, jež jsou zaměřena na řešení daného problému, který krizi vyvolal. Lékařská pomoc je soustředěna zvláště v podávání medikací. Sociální pomoc představuje činnost směřující k okamžitému sociálnímu zásahu. Právní pomoc je pomoc v oblasti sociálně-právní. Krizová intervence by měla zvládat tyto úkoly: objasnit konflikty a problémy, diagnostikovat případnou duševní chorobu a zajistit psychiatrickou nebo psychologickou péči. Krizová intervence musí být též zaměřena na vyloučení rizika opakování neadaptivního chování.

„Krizová intervence se řídí několika psychoterapeutickými zásadami, mezi něž patří zvláště navázání kontaktu s postiženým a udržování tohoto kontaktu, potřeba komunikovat, dávat najevo empatii, jež samozřejmě nesmí dávat souhlas s jednáním osoby, nutnost porozumět volání o pomoc, je zde nutnost hledání možných alternativ, jež mohou řešit problémy, potřeba hledání alternativ i pro budoucí život, pro případ vyhnutí se krizím, v případech duševně narušených jedinců je zde nutnost zajištění odpovídající péče.“¹¹⁴

¹¹³ ŠPATENKOVÁ, Naděžda. Krizová intervence pro praxi. Praha: Grada Publishing, a. s., 2004. s. 15. ISBN 80-247-0586-9.

¹¹⁴ ŠPATENKOVÁ, Naděžda. Krizová intervence pro praxi. Praha: Grada Publishing, a. s., 2004. s. 15-17. ISBN 80-247-0586-9.

V souvislosti s krizovou intervencí se mně vybavují principy, které slouží jako doporučení. Hovoříme o okamžité pomoci, krátkodobosti (maximálně šest sezení), definování minimálních cílů, zahrnutí do sociálního kontextu, aktivity až direktivnosti pomoci.

Pojem krizové vyjednávání

„Krizové vyjednávání je metoda řešení incidentů a krizí pomocí komunikace policie s dalšími zúčastněnými osobami. Využívá se v těch případech, kdy by použití síly znamenalo pro nevinné účastníky událostí příliš velké riziko zranění, nebo dokonce smrti. Vyjednávání je významnou a rovnocennou součástí zvládnání krizových situací.“¹¹⁵ Cílem je přesvědčení jedince, aby zanechal svého jednání. Záměrem je i zklidnění situace a vytvoření časového a sociálního prostoru pro řešení krize jinými než silovými prostředky.

Pomoc v krizových situacích

Pro vymezení teorie pro pomoc členům rodiny se opírám o skutečnosti, které uvádí **Matoušek** ve své publikaci **Sociální práce v praxi**.¹¹⁶ Zde jsou dle mého názoru kvalitně rozděleny principy pomoci od „ochránců“ k oběti. Matoušek zde uvádí výčet pomoci, která je pro oběti stěžejní:

- Materiální pomoc – bezpečné bydlení; péče o děti; přístup k veřejným službám.
- Psychická pomoc – rady; vedení k rozhodnosti; schůzky podporující sebeúctu a sebedůvěru; kurzy o výchově dětí; skupiny vzájemné podpory.
- Právní pomoc – týkající se opatrovnictví; finanční podpory, sociální podpory.¹¹⁷

Následně uvádím organizace, kde všude může oběť hledat onu potřebnou pomoc:

¹¹⁵ VYMĚTAL, Štěpán. *Krizová komunikace a komunikace rizika*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2009. s. 17. ISBN 978-80-247-2510-9.

¹¹⁶ MATOUŠEK, Oldřich; KOLÁČKOVÁ, Jana; KODYMOVÁ, Pavla. *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. s. 351. ISBN 80-7367-002-X.

¹¹⁷ MATOUŠEK, Oldřich; KOLÁČKOVÁ, Jana a KODYMOVÁ, Pavla. *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. s. 351. ISBN 80-7367-002-X.

○ **Intervenční centra**

Zákon č. 135/2006 Sb., v pozdějších změnách a doplňcích, zřídil v České republice od 1. ledna 2007 krajům intervenční centra, která mají mít klíčovou roli v oblasti řešení domácího násilí. „Jejich úkolem je poskytovat fundovanou sociální, psychologickou a právní pomoc konkrétním osobám, které jsou ohroženy domácím násilím.“¹¹⁸

○ **Azylové domy**

Když žena odchází od násilníka, její první úvaha je, kam se uchýlí. Pokud nemá možnost ubytovat se u rodiny či přátel, na řadu přicházejí azylové domy. Azylový dům v takovém případě představuje bezpečné útočiště, kde je žena před násilím ochráněna. „V České republice existuje cca 120 azylových domů. Z toho je 31 zaměřeno na pomoc týraným ženám a 57 na pomoc týraným ženám s dětmi. Kapacita těchto 88 specializovaných azylových domů je cca 1120 míst a všechny jsou stále obsazené.“¹¹⁹

„Nikdy to pro nás nebyl opravdový domov – tísnili jsme se v jedné místnosti a všechno měli v krabicích. Ale prospělo nám to. Děti si tam našly kamarády a dcera se stále stýká s jednou dívkou, se kterou se tam seznámila. Po chvíli si tam zvykly. Hodně se otevřely a říkaly mi o tom, jak ‚byl tatínek zlý‘, neměla jsem tušení, že o tom věděly. Pro mě to byla doba, kdy jsem se musela dát do kupy. Chodila jsem tam do poradny – to stále chodím – ale už jen to, že jsem si mohla promluvit s jinými dospělými, kteří věděli, čím jsem si prošla, bylo samo o sobě posilující.“¹²⁰

○ **Círky**

„Pomoc v tomto případě nebude tak organizovaná, jako ze strany celostátních organizací, zato bude mít osobnější charakter. Faráři jsou zvyklí pomáhat a mluvit s lidmi v těžkých

¹¹⁸ CONWAYOVÁ, Helen L. *Domácí násilí: Příručka pro současné i potenciální oběti*. Praha: Albatros, 2007. 89 s. ISBN 978-80-00-01550-7.

¹¹⁹ CONWAYOVÁ, Helen L. *Domácí násilí: Příručka pro současné i potenciální oběti*. Praha: Albatros, 2007. 90 s. ISBN 978-80-00-01550-7.

¹²⁰ CONWAYOVÁ, Helen L. *Domácí násilí: Příručka pro současné i potenciální oběti*. Praha: Albatros, 2007. 91 s. ISBN 978-80-00-01550-7.

životních situacích, proto i s obětí domácího násilí budou hovořit a budou se snažit hledat řešení. Někdy i možnost pohovořit si o problému může pomoci ke zlepšení stavu lidské psychiky.

Organizace pro pomoc obětem domácího násilí

Elektra

Je občanské sdružení pro pomoc sexuálně zneužívaným ženám (jak v dětství, tak v dospělosti). Elektra se snaží pomoci jak překonat krátkodobý šok, tak i dlouhodobé psychické rány oběti. Elektra usiluje o vytvoření specifického psychoterapeutického systému pomoci postiženým ženám. Elektra nabízí konkrétní individuální i skupinové terapie žen i dívek, nácvik psychické i fyzické sebeobranu.

Nadace Rosa

Zaměřením na pomoc osamělým ženám po rozvodu nebo ovdovění, které se ocitly ve složitých životních situacích. Nadace usiluje o vytvoření preventivního systému, který by omezil domácí násilí na ženách a jejich dětech, a zároveň mapuje výskyt tohoto fenoménu. Nadace poskytuje potřebné informace a rady ženám, které se staly oběťmi domácího násilí.¹²¹

Bílý kruh bezpečí

Je občanské sdružení, které poskytuje ve svých poradnách odbornou a diskrétní pomoc obětem trestných činů. Poradny jsou otevřeny všem, bez ohledu na národnost, náboženství či barvu pleti. „64 % klientů tvoří ženy, třetina z nich je oběťmi domácího násilí“¹²² a nemalou skupinou jsou ženy, které se staly oběťmi znásilnění a rozhodly se tento trestný čin oznámit policii.

¹²¹ ZVONEK, Přemysl. *Domácí násilí jako celospolečenský problém*. Zlín, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Vedoucí práce doc. PhDr. Lenka Haburajová Ilavská, Ph.D.

¹²² *Domácí násilí - záležitost nikoli soukromá: fakta, názory, právo*. Praha: Koordinační kruh prevence násilí na ženách, 1997. 89 s.

proFem

„Je konzultační a podpůrná činnost pro ženské organizace a projekty jak v České republice, tak i v celé střední Evropě. K těmto účelům pořádá vzdělávací semináře a vydává informační a odborné publikace. Těžištěm je osvětová a veřejná činnost v oblasti násilí na ženách. proFem se specializuje zvláště na problematiku prevence obchodu se ženami.

Acorus

Občanské sdružení provozující Psychosociální centrum poskytující osobám ohroženým domácím násilím pomoc v překonávání nepříznivé životní situace. Poskytované služby podporují lidskou důstojnost, vycházejí z individuálních potřeb uživatelů a uživatelky služeb, začlenění do běžného života bez přítomnosti násilí.

Persefona

Persefona je poskytovatelem sociálního poradenství obětem domácího násilí, sexuálního zneužívání a znásilnění. Poskytuje psychologickou, sociální a právní pomoc obětem.¹²³

Dona linka

„Specializovaná celostátní služba telefonické krizové pomoci pro osoby ohrožené domácím násilím pracuje v nepřetržitém provozu od 11. září 2001. Pomáhá každému, kdo se cítí ohrožen domácím násilím nebo je svědkem domácího násilí. Pomáhá profesionálům, kteří při výkonu svého povolání přicházejí do prvního či opakovaného kontaktu s osobou ohroženou domácím násilím.“¹²⁴

La strada ČR

„Prevence a pomoc obětem obchodu se ženami a s ním spojeného násilí na ženách, zajištění sociální, právní, psychologické a lékařské pomoci.

¹²³ ZVONEK, Přemysl. *Domácí násilí jako celospolečenský problém*. Zlín, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Vedoucí práce doc. PhDr. Lenka Haburajová Ilavská, Ph.D.

¹²⁴ *DONA linka* [online]. 2007 [cit. 2012-12-28]. Pomoc osobám ohroženým domácím násilím. Dostupné z WWW: <http://www.donalinka.cz/redaction.php?action=showRedaction&id_categoryNode=348>.

Poradna pro ženy v tísní

Autonomní projekt o. s. Ekologický právní servis, poskytuje komplexní přímou pomoc obětem domácího násilí.

Poradna pro ženy a dívky v nouzi – Eva

Nabízí lékařské, právní, sociální, psychologické konzultace, doprovod na úřady.

Charita ČR

Provozuje větší počet azylových domů pro matky s dětmi v nouzi po celé ČR (Domov sv. Zdislavy pro matky s dětmi v tísní, Centrum pro matku a dítě, Domov sv. Markéty pro matky a děti, Domov pro matku a dítě v nouzi s buňkou na půl cesty, Domov sv. Magdaleny, Domov pro matky v tísní...).

Diakonie Českobratrské církve evangelické

Provozuje linky důvěry ve všech krizových situacích včetně domácího násilí a azylový dům pro ženy s dětmi v krizových situacích; (Slezská diakonie – poradna ELPIS).

Linka bezpečí

Anonymní poradenství 24 hodin denně, zaměřená pro pomoc dětem v oblasti násilí či domácího násilí.

Linka důvěry dětského krizového centra

Posláním linky důvěry je rychlá a efektivní pomoc na krátkou dobu, a to osobám, které se momentálně nacházejí v ohrožení života či zdraví. Důraz je kladen především na rychlost, efektivnost, anonymitu, možnost využití elektronické komunikace (e-mail, Skype). U pracovníků se vyžaduje především komunikativnost a schopnost řešit krize – krizová intervence.¹²⁵

¹²⁵ ZVONEK, Přemysl. *Domácí násilí jako celospolečenský problém*. Zlín, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Vedoucí práce doc. PhDr. Lenka Haburajová Ilavská, Ph.D.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 KVANTITATIVNÍ VÝZKUM

Hlavním cílem této diplomové práce je zjištění situace, v jakém rodinném stavu žijí respondenti, jak řeší vzniklé sociálně – pedagogické problémy, které „vstupují“ do jejich životů a konečně, jaké je povědomí společnosti o tomto fenoménu. K zjištění kýžených dat autor použil výčet vybraných otázek, které směřují k tématu rodiny a jejích problémech, jakožto sociálnímu aspektu, který je velmi často přehlížen, přestože již hovoříme o nové formě „civilizační choroby“.

4.1 Výzkumný problém

Výzkumný problém chápeme jako přesně specifikovanou otázku, na kterou se osoba provádějící výzkum snaží zodpovědět. Tedy snaží se najít odpověď.

Výzkumný problém tedy musí být formulovaný konkrétně, jasně, věcně, musí mít výpovědní hodnotu, forma většinou tázací (z důvodu následného odpovídání na otázku), dále samozřejmě odráží empirický výzkum, který může být kdykoliv zopakovatelný se stejným nebo podobným výsledkem a měl by vyjadřovat vztah mezi dvěma či více proměnnými.

4.1.1 Stanovení výzkumného problému

Výzkumný problém

Jaký důvod má nejčastější manželská krize u dotazovaných respondentů?

Hypotéza :

Tvrdíme, že 30% všech případů manželské krize je způsobeno nevěrou.

4.1.2 Jaké je povědomí o fenoménu sociálně – pedagogických aspektech rodiny

Předpokládáme, že míra vzdělanosti a také stav přispívá, nevhodným způsobem v případě nespokojenosti nebo míře inteligence.

Předpokládáme, že momentální pracovní zařazení a momentální sociální situace přispívá nevhodným způsobem k myšlenkám na rozvod.

4.1.3 Zjištění, zda dotazovaní respondenti měli někdy v minulosti tendence se k rozvodu uchýlit

Předpokládáme, že většina dotazovaných bude korektní a díky anonymitě tuto otázku zodpoví dle pravdy.

Předpokládáme, že každá osoba bez rozdílu někdy v průběhu života uvažovala „co by bylo, kdyby manželství nebylo.“, nás však zajímá jistá vyhocená situace, která již balancuje mezi hranicí pouhé myšlenky a mezi procesem úvah nad rozvodem.

4.1.4 Dotaz, zda respondenti znají případy rozvedených manželství ve svém okolí či ve své rodině

Předpokládáme, že se jedná o choulostivé téma, které může navodit psychicky náročnou situaci, přesto pro splnění účelu diplomové práce se na toto téma zaměříme.

Chápeme možné psychické důsledky znovuobnovováním již zaprášené situace, přesto se na toto téma v dotazníku zaměříme.

4.1.5 Celkový vhled do problematiky dle kazuistiky respondentů

Předpokladem je, že větší část vybraného vzorku se již v minulosti s některým se sociálně – pedagogickým problémem rodiny setkala a tedy bude v otázkách odpovídat, dle již předkládaného modelu.

Předpokládáme také, že anonymní dotazník může pomoci při rozepsání se a tedy poskytnoutí vhodných dat pro následné zpracování problematiky.

4.2 Definování proměnných

1. OTÁZKA: Žijete v manželství?

Pro navození „strohé“ atmosféry, byla zvolena možnost vyplnění odpovědi pouze ANO x NE .

2. OTÁZKA: V kolika letech jste vstoupil do manželství? *(otázku vyplňuje pouze respondent, jenž u otázky číslo 1 označil odpověď ANO)*

Tato otázka navazuje na předchozí otázku a již více pracuje s hloubkou myšlenky respondenta a snaží se zjistit, zda jsou mezi respondenty také osobnosti, které vstoupily do manželství „příliš brzy“ nebo naopak „příliš pozdě“.

3. OTÁZKA: **Máte stálého partnera?**

Touto otázkou zamýšlíme další specifikaci, otázku jsme zařadili z důvodu mého nového poznatku, v jakém svazku žijí/nežijí respondenti, nebo zda se uchylují k modernímu žití „single“.

4. OTÁZKA: **Kolik máte dětí?**

Další z otázek, která postupně specifikuje respondenta tak, aby bylo možné jej podřadit do konkrétního „typu rodičovství“.

5. OTÁZKA: **Kolik let mají Vaše děti?**

Tuto otázku zařazujeme z toho důvodu, že jsme srozuměni s tím, že různé věkové skupiny dětí sebou nesou různé zvláštnosti.

6. OTÁZKA: **Zaznamenali jste někdy situaci, že se Vaše dítě potýkalo se sociálním problémem (alkoholismus, záškoláctví, drogy,...)?** (otázku nevyplňuje respondent, jenž u otázky číslo 3 označil odpověď „0“ dětí)

Zde necháváme na výběr pouze ze strohých odpovědí ANO x NE, tato otázka je níže rozvinuta.

7. OTÁZKA: **Jak jste tento problém řešili?** (otázku nevyplňuje respondent, jenž u otázky číslo 3 označil odpověď „0“ dětí)

Otázkou narážíme na způsoby řešení problémových situací. Mou osobu zajímalo, zda respondenti řeší vzniklé problémové situace spíše ve stylu „co se doma uvaří, to se také sní“, nebo vyhledávají odbornou pomoc, která může být v mnohých případech efektivnější s trvalým uspokojením potřeb rovnováhy.

8. OTÁZKA: **Byl Vám při řešení situace oporou partner?** (otázku vyplňuje pouze respondent, jenž u otázky číslo 3 označil odpověď ANO)

Jak už bylo zmíněno v předešlém odstavci, touto otázkou se autor snaží vtáhnout respondenta do problematiky partnerský vztahů.

9. OTÁZKA: **Jaký máte se svým partnerem vztah?**

Tuto otázku jsme vložili záměrně z důvodu úvahy respondenta nad svým současným stavem v oblasti partnerského života.

10. OTÁZKA: Zaznamenali jste ve svém vztahu krizi?

Navazující otázka, kterou sledujeme možné problémové situace, které mohou nastat v partnerském vztahu. Odpovědi jsou záměrně specifikovány pouze dvojí podobou, a to z toho důvodu, že níže je otázka preparována na kořeny „úrazu“.

11. OTÁZKA: Jaký důvod měla manželská krize? (otázku nevyplňuje respondent, jenž u otázky číslo 7 označil odpověď NE)

Zjišťovací otázka o míře úvahy nad tématem partnerských vztahů. Odpovědi vybrány podle současného fenoménu. Respondentům dán prostor také pro vlastní „kreativitu“ vzniku krizových partnerských situací.

12. OTÁZKA: Uvažovali jste i o rozvodu, jakožto o možnosti řešení? (otázku nevyplňuje respondent, jenž u otázky číslo 7 označil odpověď NE)

Odpovědi předkládány pouze stroze. Otázka navazuje na předešlou situaci a graduje problematiku partnerských vztahů.

13. OTÁZKA: Uvažujete do budoucna, že pokud se situace bude opakovat, podáte žádost o rozvod? (otázku nevyplňuje respondent, jenž u otázky číslo 7 označil odpověď NE)

Touto otázkou narážíme na úvahu respondentů nad tématem partnerských vztahů. Otázku chápeme jako nástin, jak by se vzniklá krizová situace mohla vyhrotit.

14. OTÁZKA: Co Vás napadne při vyřknutí slova „ROZVOD“?

Tuto otázku nechává autor ke zvážení respondenta, nechávám zde větší počet místa k roze-psání. Předpokládáme, že respondent budu ochoten se k tématu dostatečně připojit nejen křížkováním odpovědí, ale také napsáním krátké úvahy na řešené téma.

15. OTÁZKA: Co by jste nikdy partneru neodpustili a reálně by jste uvažovali o rozvodu?

Touto otázkou nabádáme respondenta na řádnou úvahu a jistém „slazení“ hodnotového řebříčku, jak dalece sahá míra odpouštění a kde se nachází ona pomyslná „poslední kapka“ do po okraj naplněného poháru.

4.3 Pojetí výzkumu

Cílem výzkumné části je potvrzení faktů, které uvádíme v teoretické části. Teorie je logicky podtržena praxí, proto doufáme, že praktická část tento fenomén dodrží a nebude vybočovat z již nastavených a společností uznávaných pravidel a poznatků. Praktickou část považujeme za rám, pro teoretickou část, která má „dozdobit“ již řečené.

4.4 Technika výzkumu

Pro sběr kýžených dat je využita možnost dotazování se respondentů v rámci anonymního dotazníku. Dotazník je situován a seskládán tak, aby byl pro autora lehce kódovatelný a zároveň aby z něho vzešla data upotřebitelná v rámci diplomové práce.

Autor se zaměřil na výběr a skladbu otázek tak, aby nezatížil psychiku respondenta, protože otázka sociálně – pedagogických jevů v rodině je každopádně považována za problematickou část lidského duševna.

Dále autor do dotazníku zakomponoval také otázky, které mají za úkol zjistit povědomí respondentů o fenoménu sociálně – pedagogických problémů rodiny. Tyto vybrané otázky jsou pouze jakýmsi „nástřelem“ do problematiky, přesto mají také svoji výpovědní hodnotu.

Do přední části dotazníku se autor představuje a uvádí na pravou míru jeho využití pro svoji diplomovou práci. Tuto část autor shledává jako neoddiskutovatelnou a vhodnou pro respondenta, aby byl dostatečně ubezpečen o anonymitě uvedených dat a o jejich následném využití.

4.5 Způsob zpracování dat

Data, jež vzešla z dotazníkového šetření, jsou zaznamenána do tabulky v Microsoft Excel. Takto získané a zapsané údaje byly vyhodnoceny a použity k celkovému grafickému znázornění.

4.6 Oslovení respondenti

Samotný dotazník autor rozdál ve svém okolí. Respondenti jsou pouze obyvatelé Zlínského kraje, proto nemůžeme předpokládat, že získaná data jsou stahovatelná na českou společnost.

4.7 Počty dotazníků

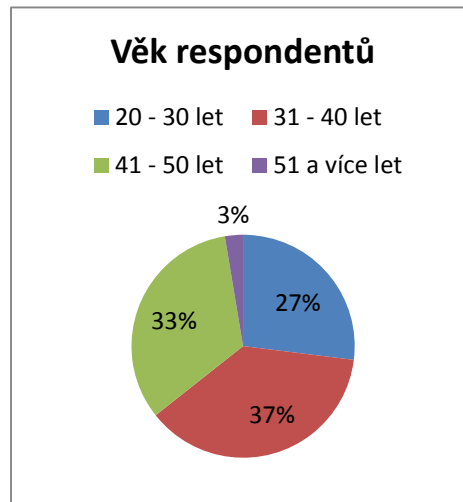
Celkem autor rozdál 150 dotazníků respondentům ze svého okolí. Celkově bylo vyplněno 115 dotazníků, ze kterých vznikl přehled o stavu sociálně – pedagogických aspektů na území Zlínského kraje.

4.8 Cíl praktické části

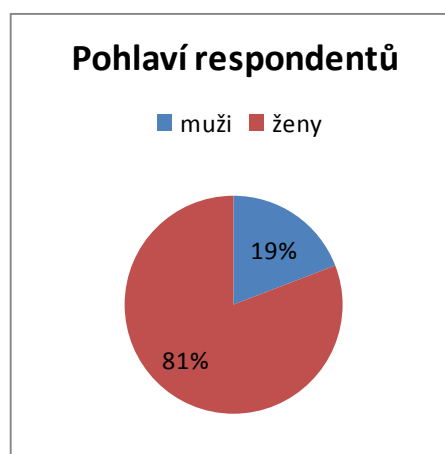
Cílem praktické části, je zmapování výskytu fenoménu sociálně – pedagogických problému rodiny na území Zlínského kraje. Snaha je zaměřena na zjištění a prošetření tohoto fenoménu. Cíl praktické části je spatřován v zasvěcení nezainteresované osoby do zmapování výskytu sociálně – pedagogických jevů v rodině na území Zlínského kraje.

4.9 Vyhodnocení otázek dotazníkového šetření

Dotazníkového šetření se zúčastnili tato specifická skupina respondentů¹²⁶:

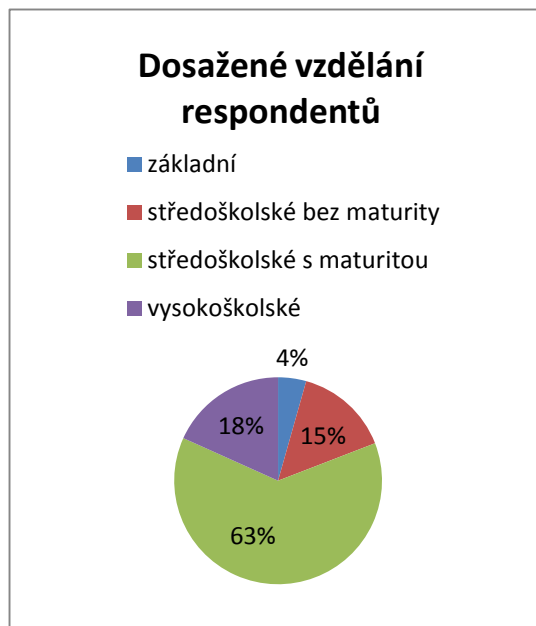

Graf č. 1 Věk respondentů

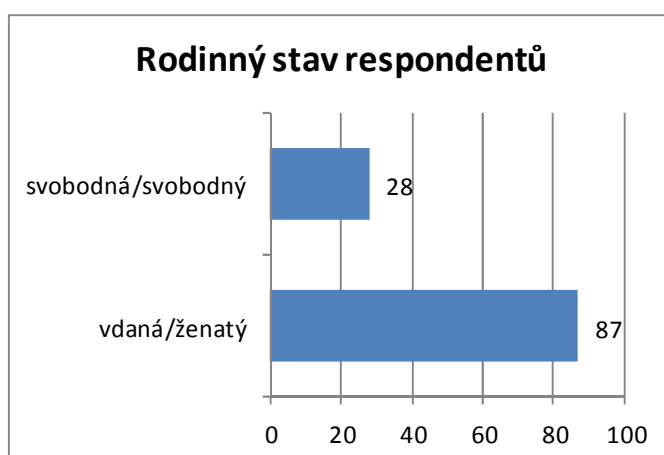
Graf č. 2 Pohlaví respondentů

¹²⁶ Zde je autorem graficky znázorňována specifická skupina autorova vybraného vzorku na území Zlínského kraje.

Graf č. 3 Dosažené vzdělání respondentů

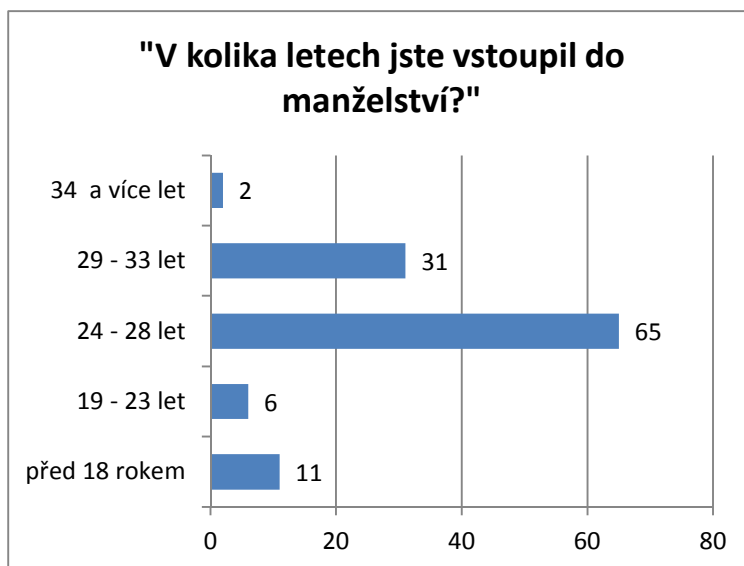
Jak vychází z vyhodnocených dotazníků, ochotnější ke spolupráci mezi mnou a potenciálním objektem, byly ženy, které zastávaly 81% mého výzkumného vzorku. Z následného grafu vyplývá, že vybranému vzorku respondentů je mezi 20 – 40 lety, což považuji za velmi přijatelné z toho důvodu, že dle mého názoru je tato věková skupina velmi sdílná k řešenému tématu a jedná se o nejproduktivnější skupinu s ohledem k řešené problematice.

Graf č. 4 Rodinný stav respondentů

Z tohoto grafu vyplývá, že více jak dvě třetiny dotazovaných respondentů jsou momentálně v manželském rodinném stavu. Tento ukazatel dle mého názoru vypovídá o fenoménu mo-

derní společnosti, kde svoboda, či moderně řečen výraz „single“, je na jednu stranu do určitého věku žádoucí, s ohledem na rozvoj samostatnosti, přesto pokud tato hranice přejde určitou pomyslnou mez, pohlížíme na svobodného člověka jako na asociála, který má jistě nějaký charakterový rys, jenž není slučitelný s předpokladem společnosti.

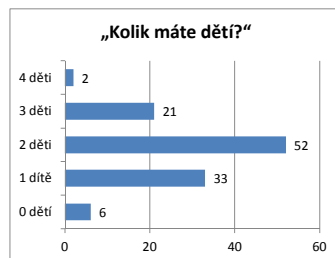
Graf č. 5 Vstup do manželství s ohledem na věk respondentů

Z tohoto grafického vyjádření vyplývá, že největší část respondentů vstupovala do manželství v produktivním věku mezi 24 – 28 rokem života. Tento věk je dle mého osobního názoru „logický“ s ohledem na již jasnou cestu života, jedinec má v tomto věku potřebu trvale žít ve svazku (není pravidlem u svobodných respondentů), postupně v tomto věku již jedinec uvažuje o založení rodiny. Z dotazníkové šetření vyvstala také informace, že 11 respondentů vstoupilo do manželství před dovršením 18 roku života. Tento údaj mě překvapil s ohledem na dnešní vyspělou společnost, která propaguje nevázanost a volnomyšlenkářské pohledy na vztahy jako takové.

Graf č. 6 Zjištění, zda respondenti žijí momentálně v partnerském svazku

Zde je patrné, že člověk je tvorem společenským a partnerské vztahy ke svému přežití potřebuje. Drtivá většina všech respondentů žije v partnerském vztahu, dokonce bych se nebál říct, že mnozí z nich by si ani život bez partnera (jakéhokoliv), nedokázali představit.

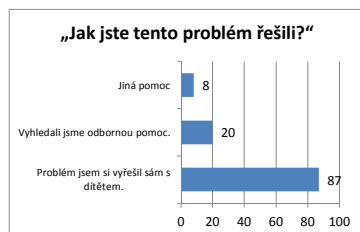
Graf č. 7 Zjištění počtu dětí respondentů

Z této odpovědi vychází, že u respondentů datujeme zřejmě novodobý fenomén celé společnosti, což je rodina složená ze dvou rodičů a dvou dětí. Celkově se také přikláníme k této vizi, poněvadž se domníváme, že dvě děti jsou optimální počet pro celkové finanční i emocionální zajištění rodiny, tím samozřejmě nechceme tvrdit, že větší počet dětí staví rodinu do pozice sociálně slabé vrstvy nebo emocionálně slabé vrstvy obyvatelstva.

Graf č. 8 Kontakt e sociálním problémem

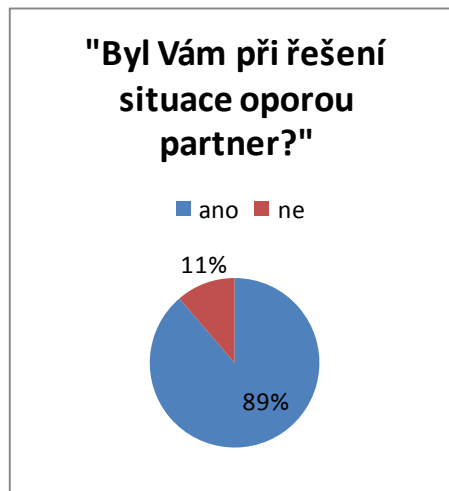
Pokud se člověk zamyslí nad tímto výsledkem, musí konstatovat, že zřejmě neexistuje rodina, která by neměla jakýkoliv problém se svým dítětem. Otázka byla položena nepřímou, rozvíta je až následně, proto ještě s přesností nemůžeme konstatovat, jaký sociální problém postihl v rodině naše respondenty.

Graf č. 9 Způsoby řešení problému

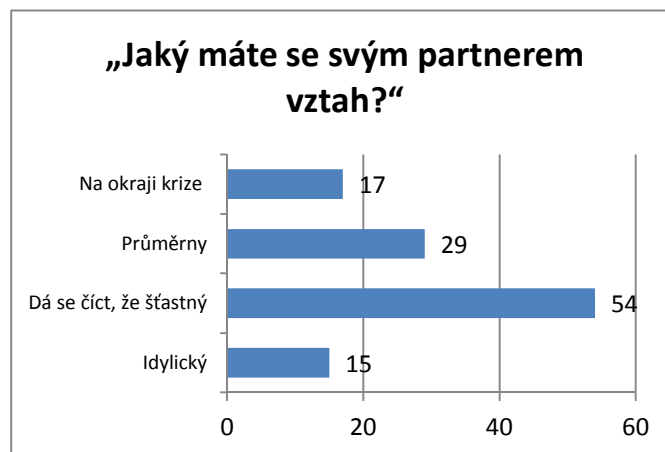
Ve většině případů vychází, že rodiče „rádi doma stí to, co se doma upeče“, což naznačuje, že v mnohých případech můžeme datovat potencionál, že mnohé zdánlivě zanedbatelné případy, mohou být vyhoceny natolik, že si z nich rodič „zadělává“ na obrovský, časem až neřešitelný problém. Z dotazníkového šetření také vzešlo, že 8 respondentů řeší problém s dětmi „jiným způsobem“. Sami jsme byli zvědaví, co si respondenti představují pod tímto názvem. Překvapeni jsme byli z odpovědi, kde respondent za jiný způsob řešení považo-

val – domácí vězení. Jiný z respondentů v jiném způsobu řešení vidí „vyhození z domu“. Toto větní spojení je velmi tabuizované, přesto jsme rádi, že se o něm respondent zmínil.

Graf č. 10 Opora v partnerovi

Toto procentuální vyjádření vypovídá o soudržnosti partnerů ve vztahu. Jsme rádi, že tato zkoumaná oblast vzešla právě tímto způsobem, v opačném případě bychom se museli zamyslet nad tím, co je tak velkou partnerskou překážkou v tom, aby spolu partneři „drželi“ tehdy, kdy se jedná o jejich společné dítě.

Graf č. 11 Specifikace vztahu s partnerem

I v této otázce jsme byli mile překvapeni výsledkem. Můžeme konstatovat, že téměř každý je ve svém vztahu šťastný, nebo je jeho vztah průměrný. Tuto skutečnost však zajisté nemůžeme tvrdit plošně a vztahovat na celou Českou republiku. Přesto o respondentech ve Zlínském kraji můžeme říci, že mnozí jsou alespoň průměrně spojeni ve svém vztahu.

Graf č. 12 Zaznamenání partnerské krize

Troufáme si tvrdit, že každý vztah během svého trvání, projde jistou krizí. Samozřejmostí je, že míra a síla krize se různí vztah od vztahu. I v autorově vztahu byla nejménou zaznamenána krize, o které však s přesvědčením můžu autor říct, že snahou obou partnerů byla zažehnána. Podle našeho názoru lze krizi dělit na takové, které zvláštním způsobem dokážou partnery ještě více stmelit, a na ty druhé, které se „zahryznou“ do kořenu vztahu a hlodají a hlodají, až se dostávají k srdci... a to je konec vážení.

Graf č. 13 Důvod manželské krize

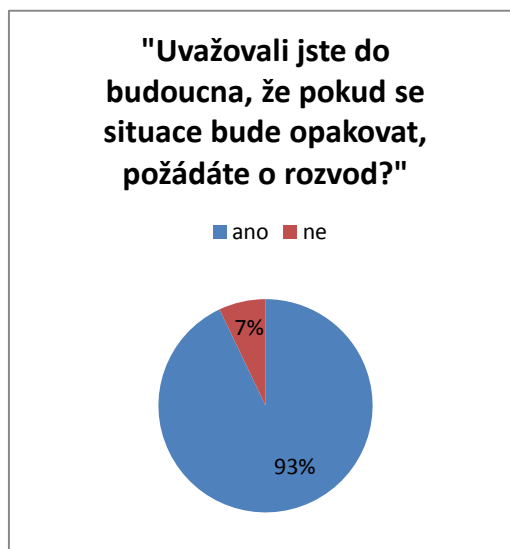
U našeho výzkumného vzorku je patrné, že tím, co umí vztah rozbourat, je nevěra. Jistě chápeme, že jsou různé pohledy na tento nechvalný fenomén, přesto se domníváme, že žádná z „podruhů“ nevěry, není v pořádku. Dalšími parametry, které vygradovaly manželskou krizi, jsou alkoholismus, nezaměstnanost a také domácí násilí. Každý z těchto jevů je

jistě závažnou podobou kritické situace. Obzvláště z autorova profesního hlediska bylo zajímavé zjištění, že domácí násilí je v nezanedbatelných případech důvodem partnerské krize.

Graf č. 14 Úvaha nad rozvodem

Tento údaj nás, přiznáváme se, překvapil. Není nám jasné, proč na jednu stranu respondenti vypovídali, že jsou jejich vztahy, dá se říci šťastné až průměrné a přesto někdy uvažovali o rozvodu.

Graf č. 15 Následné řešení rozvodem

I z tohoto výsledku jsme dosti překvapení, neočekávali bychom, že jsou respondenti do takové míry jistě přesvědčeni, že další krize vztahu, již bude řešena rozvodem. Z tak přesvědčivého číselného vyjádření máme pocit, že rozvodovost v České republice vzroste z 50%, téměř k číslu nadpoloviční většiny vztahů.

Otevřená otázka: Co Vás napadne při vyřknutí slova „ROZVOD“?

„Rozvod vidím, jako možnost být sám.“ „Rozvod je zpřetrhání pout mezi mnou a dětmi.“ „Rozvod? Konečně svoboda.“ „Rozvod, nikdy nechci být sama.“ To je jen malá ukázka z odpovědí, které se objevily v otázce č. 14. Na jednu stranu v těchto odpovědích vidíme kreativitu respondentů, přesto ale nemůžeme říci, že by se odpovědi shodovali s předešlými odpověďmi.

Graf č. 16 Specifikace důvodu rozvodu

Tak jako tomu bylo u otázek v souvislosti s manželskou krizí, také v otázce důvodu rozvodu „boduje“ nevěra. Naopak potěšující informací je, že finanční problémy nejsou reálným důvodem rozvodu.

4.10 Řešení výzkumného problému

Výzkumný problém č.1

Jaký důvod má nejčastější manželská krize u dotazovaných respondentů?

Hypotéza :

Na hladině významnosti 0,1 testujeme hypotézu, že 30% všech případů manželské krize je způsobeno nevěrou.

Hypotézu nezamítáme, pokud testové kritérium t padne do kritického oboru:

$$\overline{W}_\alpha = (-u_{1-\alpha/2}; u_{1-\alpha/2})$$

Pro hladinu významnosti 0,1 je kritický obor roven:

$$\overline{W}_{0,1} = (-1,645; 1,645)$$

Pozorovaná hodnota testového kritéria je:

$$t = \frac{\frac{x}{n} - p_0}{\sqrt{\frac{p_0(1-p_0)}{n}}}$$

Z průzkumu plyne, že celkový počet dotazovaných respondentů je $n=89$ a pozorovaná veličina je počet daných odpovědí $x=28$. Hypotéza je testována pro $p_0=0,3$.

Pro zadané hodnoty je tedy hodnota testového kritéria:

$$t = \frac{\frac{28}{89} - 0,3}{\sqrt{\frac{0,3(1-0,3)}{89}}} = 0,301$$

Jelikož hodnota testového kritéria spadá do kritického oboru, hypotézu o tom, že 30% všech případů manželské krize je způsobeno nevěrou nezamítáme na hladině významnosti 0,1.

4.11 Zhodnocení

Z kvantitativního výzkumu vyplývá, že v problematice rodiny a jejích současných sociálně – pedagogických jevech, není jednotný názor, který by bylo možno konstatovat a vztahovat jej na Českou společnost jako takovou. Každopádně se domnívám, že tento výzkum donutil respondenty se na řešenou problematiku podívat blíže a s „lupou v ruce“ zkoumat své vztahy, potažmo rodiny.

5 POHLEDY NA RODINU ZE STRANY ŽEN A MATEK RŮZNÝCH TYPŮ RODINY ČI SPOLEČNOSTI

Tuto část jsme věnovali studiu a vzájemné komparaci dostupných teoretických východisek s kazuistikou z autorova okolí. Jako výzkumný vzorek jsme vybrali z autorova okolí několik žen, které dle našeho názoru představují jistý druh rodiny nebo životního stylu. Každou z žen autor osobně zná, proto má dle našeho názoru lepší vhled do konkrétních problémů rodiny.

Jak bylo vytyčeno v teoretické části práce, je patrné, že rodina prošla dlouhým vývojem až do své dnešní podoby moderní společnosti odpovídající životnímu stylu. Ve své výzkumné sondě jsme se pokusili zachytit vybrané životní styly související s rodinou. Nemohli jsme také opomenout životní styl žen bezdětných, ať už žen, které si „nemít rodinu“ vybraly samy, nebo je k tomu donutila příroda.

Konkrétní výzkumné otázky nebyly zpočátku jasně stanoveny. Autorův zájem pouze rámcově směřoval k podstatě determinace podoby života rodiny konkrétní lokalitou, tedy na teritorium Zlínského kraje. Dle našeho názoru je tato část přínosná pro celkové zarámování řečené teorie do celkového rámce. Tato část se odvíjela od teoretických postřehů autorů Švaříčka a Šed'ové, kde je dle našeho názoru velmi odbornou mluvou řečeno podstatné.

„Vstup do výzkumného terénu bez konkretizace výzkumného problému a stanovení jasněho výzkumného cíle by se dal označit jako explorační etnografický výzkum. V tomto designu výzkumu se výzkumník snaží popsat realitu určitého prostředí a na jejím základě objasnit fungování určitých jevů. Výzkum v sociální pedagogice je multidisciplinární záležitostí. Měl by obsáhnout každodenní realitu, která je jinak mnohdy z pohledu laika nezájímavá, ale právě v ní se utvářejí a formují prvky, které ve svých důsledcích mohou vést ke kvalitativním změnám v životě jedince i skupiny. Kvalitativní výzkum je právě tím výzkumným designem, který je schopen postihnout tyto jinak nenápadné a z hlediska kvantitativního výzkumu obtížně zaznamatelné vazby.“¹²⁷

¹²⁷ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0. s. 113.

5.1 Cíl této kapitoly

Cílem této kapitoly je bezpochyby komparace zjištěných teoretických východisek uvedených v teoretické části s dostupnými informacemi žen, které pocházejí z různých společenských vrstev a mají jiné životní hodnoty či jiné životní styly. Cíl této kapitoly tedy je potvrdit řečené slovo v části teoretické.

5.2 Metodika zpracování

Metodikou zpracování této části je kvalitativní zkoumání, případová studie¹²⁸ ve vybraném vzorku společnosti z autorova okolí. Vybrané respondentky představují extrémní příklady života rodin a postavení žen. Jsme si vědomi, že tyto respondentky jsou velice příkrými vzory, které jsou ve společnosti jen zřídka zastoupeny, přestonašim úzkým výběrem prošly právě z toho důvodu, že jejich životní styly hlubinně ukazují na směr ubírání se společnosti.

Pro zjištění kýžených dat jsme použili velmi přátelskou formu polostrukturovaného rozhovoru, u nějž kladení otázek záleželo na samotné osobnosti zkoumaného prvku. Podle situace a momentální nálady zkoumaného jedince byla volena skladba otázek. Pokud byl jedinec nakloněn objektivnosti, dovolili jsme si zabrousit i do otázek tzv. „na tělo“, které jistě nebyly pro psychiku našeho zkoumaného objektu nijak jednoduché.

Velkým přínosem našeho výběru respondentů je jistě skutečnost, že zkoumané objekty autor velmi dobře zná, a dokonce je jeden z objektů s autorem v příbuzenském vztahu. Této výhody jsme využili k hlubšímu zkoumání a „ostřejší“ volbě pokládaných otázek.

¹²⁸ **Kazuistika** nebo též případová studie patří mezi výzkumné metody a zabývá se popisem jednotlivých případů, např. vznikem, průběhem a vyléčením duševní choroby apod. Stejně jako jedince se může kazuistika týkat i skupiny lidí či instituce. Slouží jako pomoc a srovnání pro podobné případy. Kazuistika (případová studie) patří mezi metody často používané v klinické psychologii. Jedná se o způsob práce s jednotlivým případem, kdy si přehledně (podle daného schématu) uspořádáme všechna fakta, která jsou nám o případu známa a následně je analyzujeme. Díky metodě případových studií lze postihnout některé souvislosti, které nejsou na první pohled zjevné a tím nám umožňuje pochopit celý případ do hloubky. Následně je pak zvolen adekvátní přístup k řešení celého případu. (Dle: HARTL, P a HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. ISBN: 80-7178-303-X.)

5.3 Kazuistiky žen s různým životním postavením a různým hodnotovým žebříčkem

Jak už bylo zmíněno v metodice zpracování této části, předkládáme výčet několika žen z autorova okolí, které prošly „výběrovým řízením“ na pozici představitelky životní filozofie.

1. Paní Ivana: zasloužilá matka, nebo přežitá představa rodiny?

Anamnéza:

Jméno	Ivana M.
Věk	52
Rodinný stav	vdaná
Délka manželství	33 let
Počet dětí	7

Paní Ivana pochází z velmi početné rodiny. Má čtyři sourozence a jako mladé děvče se vdala a „šla ve šlépějích svých rodičů“. V současné době se jedná o nejpočetnější rodinu z mého okolí a jako „moderní raritu“ této rodině určuji první místo v mém výzkumném vzorku. Paní Ivanu jsem si vybral jako kandidátku zasloužilého rodičovství a jakýsi příklad toho, jak by správná matka měla fungovat.

OTÁZKA: *Paní Ivano, kdy jste se vdala a kdy jste založila s manželem rodinu?*

Jsem ze silně věřící křesťanské rodiny, proto jsem se vdala v 19 letech, tak abych „nastartovala“ svoje životní povolání matky křesťanky.

OTÁZKA: *Jak dlouho jste znala vašeho muže, než jste vstoupili do manželství?*

Muže jsem znala už od dětství. Pavel byl můj soused a od dětství jsme patřili do jedné dětské party. A jak to už tak bývá, chodili jsme spolu do školy a v mých 18 letech jsme si vzá-

jemně uvědomili, že se výborně doplňujeme a začali jsme spolu chodit. Po půl roce oficiálního chození jsme plánovali stavbu a po roce chození jsme již vstupovali do manželství.

OTÁZKA: *Nezlobte se, ale tento příběh mi asociuje úvod pohádky se šťastným koncem.*

Smích.

OTÁZKA: *Jestli dobře počítám, tak hned po svatbě jste otěhotněla a nastoupila na mateřskou dovolenou, je to tak?*

Ano, je. Ještě před dovršením 20 let jsem již porodila prvního syna. S manželem jsme se nebránili velké rodině, proto záhy po roce se narodil druhý syn. A poté do dvou letech další syn, po roce dcera a po čtyřech letech dvojčata – kluci. V mých 35 se narodilo naše poslední dítě – opět kluk.

OTÁZKA: *Osobně všechny vaše děti znám a můžu konstatovat, že jste jim jistě předala filozofii „velké rodiny“. První dva kluci již mají sami rodiny, takže jste babičkou, je to tak?*

Ano je, už jsem čtyřnásobnou babičkou od prvních dvou kluků a naše jediná dcera je již také v požehnaném stavu.

OTÁZKA: *Mnoho žen dnešní společnosti tvrdí, že chce být emancipováno a nechce „setr-
vávat dlouho u sporáku“. Jak to vidíte vy? Necítíte se ochuzena o něco, když jste byla tolik let s dětmi doma?*

Zdravá velká rodina a dětský smích mi stály za to, abych byla doma a upřednostnila děti před vlastními zájmy. Po mateřské s posledním klukem jsem nemohla najít práci, nikdo nechtěl zaměstnat matku s takovou velkou rodinou a povinnostmi (smích). Dnes již práci mám a už se jen dívám na to, jak se náš rod rozrůstá.

OTÁZKA: *Jak bral váš muž situaci, že jste doma s dětmi a nepřispíváte do rodinné kasy?*

Pavel je truhlář a má doma dílnu, nikdy jsme neměli peníze navíc, tak abychom mohli s dětmi jezdit na dovolené, tak jak je to obvyklé dnes. Přesto si myslím, že jsme jim dali vše, co jsme mohli. Pavel roli samoživitele nesl dobře, a musím uznat, že nám pomáhali naši prarodiče, kteří viděli, že jsme v nelehké situaci. Také jsme zdědili dům po rodičích, takže otázka bydlení pro nás byla vyřešena.

OTÁZKA: *Dnes je „moderní“ se rozvádět, neměli jste po tolika letech krizi, že byste situ-
aci chtěli řešit rozvodem?*

Jak jsem už řekla na začátku, jsme křesťanská rodina, pro kterou slovo rozvod je jako pojem z cizího slovníku. Samozřejmě, jako každý pár, i my jsme měli několik krizových situací, ale žádná nebyla tak závažná, abychom ji řešili tímto radikálním způsobem.

OTÁZKA: *Máte nějaký postup nebo recept pro šťastné manželství, které, jak vidím, zvládáte s noblesou?*

Určitě není žádný recept na šťastné manželství, je pouze souznění partnerů. Největším předpokladem však je, aby byli partneři k sobě vstřícní a vzájemně se tolerovali. Když sleduji dnešní společnost, musím říct, že mnohé důvody rozvodů jsou tak nepatrné, že nestojí ani za řeč. Mnohdy si říkám, že kdybych se rozváděla kvůli mnohým nesmyslům, tak jsem už rozvedená dvacetkrát (smích). Říkám i svému dítěti, najděte si protějšek, se kterým si budete rozumět, budete mít společné zájmy a budete se vzájemně tolerovat. A pokud chcete být „moderní“ a rozvést se, tak radši do manželství nevstupujte. Rozvod mi každopádně připadá jako nejradikálnější řešení manželství.

Pár slov

Po rozhovoru s touto ženou nabývám dojmu, že dnešní společnost není tak zkažená a že všechny ženy nechtějí jenom kariéru. Z paní Ivany je cítit, že je se svým životem a životní rolí spokojená a že kariéru, kterou možná mohla mít, nepostrádá. Z pohledu nezaujatého pozorovatele musím říct, že rodina paní Ivany se těší vzájemné kohezi, rodinné pohodě a sounáležitosti. Paní Ivanu možná dnešní moderní žena vnímá jako „starověký přežitek“, já ji však vidím jako ženu, která společnosti přispěla takovou měrou, jakou kdekteřá studovaná, emancipovaná, bezdětná žena nikdy ani zdaleka nepřispěje.

2. Paní Marie: zasloužilá žena, která chce kariéru skloubit s početnou rodinou

Anamnéza:

Jméno	Marie K.
Věk	43
Rodinný stav	vdaná
Délka manželství	21 let
Počet dětí	4

Paní Marie je žena činu, která se podobně jako paní Ivana vdala v 18 letech a v 19 letech již měla první dítě – děvče. Následně po roce druhé děvče a po dvou letech třetí děvče. Po osmi letech od tohoto posledního děvčete se narodilo čtvrté dítě – kluk.

OTÁZKA: *Paní Marie, kdy jste se vdala a kdy jste založila s manželem rodinu?*

S mým mužem jsme se „museli“ brzy brát. Otěhotněla jsem náhle, záhy po seznámení, proto jsme se brzy vzali.

OTÁZKA: *Jak dlouho jste znala vašeho muže, než jste vstoupili do manželství?*

Znali jsme se dva měsíce, je ze sousední vesnice, od vidění jsme se znali, ale oficiálně jsme spolu chodili dva měsíce, než jsme plánovali svatbu.

OTÁZKA: *Takže po necelém půlroce se vám narodilo děvče. Jak jste zvládala tuto novou situaci?*

Měla jsem naštěstí po maturitě, takže už to náhlé těhotenství mým rodičům tak moc nevažilo, každopádně jsem byla premiant na střední škole a očekávalo se, že půjdu na vysokou školu, tu jsem však kvůli dětem nikdy nezačala studovat.

OTÁZKA: *Dnes máte tři dospělé holky a pubertálního kluka, jak vnímáte vaši situaci teď?*

Když se za sebe ohlédnou, tak si myslím, že mám krásnou a zdravou rodinu. Děvčata s námi už nebydlí, každá má již přítele. Zůstal s námi jen nemladší syn. Když se ale teď všichni sejdem, užívám si toho pohledu na velkou a krásnou rodinu a ničeho nelituji.

OTÁZKA: *Jak dlouho jste byla doma na mateřské dovolené?*

Celkově jsem byla 14 let doma. Protože jsem nemohla po mateřské dovolené nalézt práci, tak jsem musela zůstat doma a hledat práci. Dnes už jsem plně zapřáhnuta do pracovního procesu a jsem ráda, že se vše urovnalo a já se můžu realizovat v pracovním procesu.

OTÁZKA: *Neuvažujete, že byste „dohnala“, co jste v mládí nestihla a přihlásila se na vysokou školu?*

Uvažuji nad tím a rodina mě v tom plně podporuje. Všechny tři naše holky jsou vysokoškolačky a zároveň premiantky, ony mě do tohoto kroku motivují a slibují, že se budou snažit pomáhat, pokud se rozhodnu pro vysokou školu. Zatím tento rok nad školou neuvažuji, ale možná příští rok si podám přihlášku, ještě uvidím.

OTÁZKA: *Vy s manželem žijete v manželství už spoustu let, nepřišli jste někdy do situace, že byste zvažovali rozvod?*

Ne, nikdy.

OTÁZKA: *Máte nějaký recept pro šťastné manželství?*

Podle mě je manželství o ústupcích z obou stran. Receptem tedy je, aby si každý z partnerů uvědomil, že v manželském svazku není jenom sám, ale jsou na to vždycky dva, a tedy toleroval i druhou stranu.

Pár slov

Paní Marie patří také mezi zasloužilé matky a ženy z velkým „Ž“. Ona sama však pociťuje, že pokud by nezaložila rodinu „tak najednou“, zřejmě by studovala a rodinu měla až později. Každopádně studium na vysoké škole zvažuje i v této době. Budu paní Marii držet palce, aby si své sny splnila a školu za pomoci svých dcer vystudovala.

3. Paní Petra: žena s jedním dítětem, která zvládá rodinu i práci

Anamnéza:

Jméno	Petra J.
Věk	28
Rodinný stav	vdaná
Délka manželství	2,5 roku
Počet dětí	1

Paní Petra je moje spolužačka ze základní školy, kterou dobře znám, proto také rozhovor probíhal uvolněnou formou s použitím tykání. Petra je ukazatel moderní ženy, která chce skloubit rodinu a práci, proto ji zařazuji do svého výzkumného vzorku jakožto ženu představující moderní pojem – emancipovaná žena.

OTÁZKA: *Petro, ty jsi vždy byla svědomitou ženou s výbornými výsledky ve škole, jak probíhalo tvoje seznamování s nynějším partnerem a následné založení rodiny?*

Jak sám víš, po gymnáziu jsem nastoupila na vysokou školu se zaměřením na matematiku a fyziku. Tu jsem úspěšně dokončila a v současné době učím na základní škole na druhém stupni předměty matematika a fyzika a jsem také třídní učitelkou. S mým mužem jsem začala chodit na střední škole, oba jsme dokončili vysokou školu, vzali se, zrekonstruovali byt a postupem času si také pořídili naši holčičku. Vždy jsem chtěla řádně zabezpečit rodinu také po finanční stránce, protože mi osobně přišlo nezodpovědné, když žena zůstala doma na mateřské dovolené a muž byl jediným zdrojem příjmů a veškeré živobytí bylo odkázáno pouze na jeden plat. Proto jsem se rozhodla, že při mateřské dovolené budu na částečný úvazek také vypomáhat ve škole. Naše děvčátko mi hlídala moje matka, která je již v invalidním důchodě, a přítomnost naší malé ji naplňuje pocitem potřebnosti. Naší holčičce budou téměř tři roky, proto už můžu nastoupit na plný úvazek do školy. Do budoucna už neplánuji žádné děti.

OTÁZKA: *Jak dlouho jsi tedy se svým mužem chodila, než jste se vzali?*

Chodili jsme spolu šest let, poté jsme se vzali.

OTÁZKA: *Dítě jste plánovali takto brzy?*

Ano, chtěla jsem vzájemně skloubit jak rodinu, tak práci a mám za to, že se mi to povedlo. Naše děvčátko je již velké, proto můžu s klidným srdcem nastoupit znovu do zaměstnání na plný úvazek.

OTÁZKA: *Takže nepatříš mezi matky, které setrvávají na mateřské dovolené, jen co to jde, a v době, kdy jim má mateřská končit, si pořídí druhé dítě?*

Odpovím ti takovým nehezkým přirovnáním, že dítě jsem brala „jako nutné zlo“, ze kterého má člověk sice radost, ale které ho brzdí v kariéře.

OTÁZKA: *Takže pokud to dobře chápu, tak ty jsi rodinu chtěla jenom proto, abys měla „splněnou společenskou a mateřskou úlohu“?*

Já jsem si myslela, že to špatně pochopíš (smích). Jak je asi patrné už z mého vyprávění, rodinu považuji za prioritu, přesto mám jako žena ještě ve společnosti plno jiných úloh, které se ode mne očekávají, že splním.

Pár slov

Moje spolužačka Petra pro mě představuje ideál dnešní ženy, která si rodinu pořizuje z důvodu „splnění povinností vůči společnosti“. Její postoj jsem zřejmě nepochopil a ani se s ním nechci ztotožňovat, protože pokud jedinec chápe rodinu jakožto „nutné zlo“, tak je zřejmě život nespravedlivý. Nejvíce by jistě o nespravedlnosti mohly vyprávět ty páry, které touží po dítěti celé roky, a přitom jimi nejsou přírodou obdařeny, a jiné páry vidí založení rodiny jako „nutné zlo“.

3. Paní Marcela: rozvedená samoživitelka, kterou opustil manžel

Anamnéza:

Jméno	Marcela K.
Věk	36
Rodinný stav	rozvedená
Délka manželství	5 let
Počet dětí	2

Paní Marcela představuje široký zástup žen, které přišly o partnera a musí se postarat o rodinu. Paní Marcela je silná žena, která by však bez pomoci nejbližší rodiny zřejmě nebyla schopna zabezpečit základní potřeby svých dětí.

OTÁZKA: *Paní Marcela, kdy jste se vdala a kdy jste založila s manželem rodinu?*

Vdala jsem se ve svých 25 letech za svého tehdejšího přítele. Byla jsem dlouhé roky sama a Petr byl můj první partner. Když po půl roce chození přišla z jeho strany nabídka k sňatku, neváhala jsem a vzala si ho. Naše manželství však nevydrželo dlouho.

OTÁZKA: *Jak dlouho vaše manželství trvalo?*

Pět let. V těchto pěti letech jsme si pořídili dva kluky.

OTÁZKA: *Pokud se můžu zeptat, co bylo příčinou krachu manželství?*

Zajisté skutečnost, že jsem si vzala prvního muže, kterého jsem potkala, a za druhé skutečnost, že můj tehdejší manžel si našel mladší milenku, ke které se po pěti letech manželství natrvalo odstěhoval.

OTÁZKA: *Jak tuto situaci vnímaly děti?*

Děti tehdy byly opravdu maličké a bylo velice těžké jim vysvětlit, že nás tatínek opustil a že už s námi nechce žít.

OTÁZKA: *Jak si myslíte, že se s tím děti vyrovnaly?*

Ze začátku velice těžce, tatínka mají rády a pořád se na něj vyptávaly: zda přijde tatínek na oslavu, zda s námi půjde do kina... Já se je snažím ubezpečit, že je má tatínek rád, ale momentálně mají s maminkou nějaké problémy, kvůli kterým si nerozumí a nemůžou spolu bydlet.

OTÁZKA: *Chystáte se najít si do budoucna partnera, nebo momentálně po dalším vztahu netoužíte?*

Teď momentálně nikoho nehledám, chci se věnovat jen svým dětem. Do budoucna se tomu ale zajisté nebráním, pokud bude ten chlap stát za to (smích), tak to jistě ráda zkusím. Doufám, že již příště třeba naleznu toho pravého.

OTÁZKA: *Pokud byste našla „toho pravého“, uvažovala byste znovu o manželství, nebo byste spolu žili pouze jako partneři?*

Pokud by nastala situace, že bych opravdu někoho našla, zprvu bych nechtěla udělat stejnou osudnou chybu jako v předešlém vztahu, jistě bych si nechala čas na rozmyšlenou a taky bych jistě chtěla toho partnera poznat i v běžném způsobu chování, a to nepoznám, pokud spolu nebudeme bydlet.

Pár slov

Paní Marcela dozajista představuje novou generaci žen, které jsou samoživitelkami a mají požadavek zatím se jen starat o své děti do doby, kdy jsi najdou nového životního partnera. V mém okolí je velké množství žen s podobným životním osudem nebo takto pohnutou minulostí. Jistě je to pro ženy samoživitelky velmi těžká a svízelná situace, přesto se domnívám, že ženy zakusily životní zklamání a v druhém případě se snad poučí a budou os-
tražitější, koho si vlastně vybraly a s kým chtějí strávit zbytek života.

4. Paní Marie: silná žena, která přešla svoji touhu po dítěti

Anamnéza:

Jméno	Marie P.
Věk	55
Rodinný stav	vdaná
Délka manželství	25 let
Počet dětí	0

Tato žena je mi velice blízkou. Paní Marii jsem dělal „náhradního syna“ (a taky dosud dělám). Paní Marii zařazuji proto, že si myslím, že i toto je životní styl, který si žena sice nevybrala, přesto se s ním musí ztotožnit a brát osud takový, jaký je.

OTÁZKA: *Paní Marie,¹²⁹ vdávala jste se v tehdejší době vcelku pozdě, proč tomu tak bylo?*

Zřejmě proto, že jsem se do doby, než jsem potkala svého muže, o protějšek mužského pohlaví nijak nezajímala.

OTÁZKA: *Po jaké době chození jste vstupovala do manželství?*

Po půlroční známosti. Můj nynější manžel měl dostavený dům a chtěl založit rodinu. Je ode mne o pět let starší a v době, kdy jsme spolu chodili, již byli všichni jeho kamarádi ženatí a on chtěl tuto „společenskou povinnost“ splnit také. Pokud by bylo na mně, tak bych se jistě po tak krátké známosti nevdávala. Dnes však nelituji toho, že jsem se do manželství vrhla po tak krátkém vztahu.

OTÁZKA: *Jak to bylo s plánováním rodiny?*

¹²⁹ Pro formálnost rozhovoru jsem zvolil neosobní oslovení a nezabarvený rozhovor.

Rodinu jsem moc chtěli oba, bohužel nám ji příroda nedopřála. Tehdy jsem absolvovala mnoho ozdravných pobytů, lázní a procedur, přesto jsem se neuzdravila a děti již nikdy neměla. V mládí jsem to nesla opravdu těžce, připadala jsem si jako zrádce svého manžela. Skutečnost, že mu nedám vytouženou rodinu, byla těžké nejen pro mě, ale i pro něho samotného.

OTÁZKA: *Poznamenal tento váš osud váš vztah jako takový?*

V době, kdy jsme usilovali o rodinu, musím říct, že u nás byla napjatá atmosféra a mnohdy jsem upadala do depresí. Dnes jsem však se svým osudem smířena a mému muži jsem vděčná, že mě nevyměnil za mladou ženu, která by mu mohla dát rodinu. Musím podotknout, že nás tento neblahý osud velice upevnil.

OTÁZKA: *Neuvažovali jste o adopci dítěte?*

Ano, jistě. Byli jsme v pořadníku. Dokonce nám i vybrali dítě – kluka, který byl už sice starší, ale to by nevadilo. Problém byl v tom, že s adopcí byla spojena podmínka, že ho může navštěvovat jeho biologická rodina, což pro nás bylo nemyslitelné. Měli jsme požadavek, aby adoptované dítě bylo naše, a ne abychom se o něho museli dělit s někým, kdo se dobrovolně vzdal výsady být rodiči.

OTÁZKA: *Po této zkušenosti jste už adopci nezvažovali?*

Zvažovali, ale tehdy nás a naši žádost dostala velice nepříjemná sociální pracovnice, která nás při odmítnutí chlapce se závazkem odsunula na vedlejší kolej a už nám nikdy žádnou nabídku neposkytla, což pro nás znamenalo stopku v adopci.

OTÁZKA: *Jak to vnímáte s odstupem času?*

Někdy uvažuji, jaké by to bylo, kdybychom tehdy na adopci toho klučiny kývli. Na druhou stranu si však říkám, že dnes by mu bylo kolem 30 let a možná by byl biologickou rodinou tak moc ovlivňován, že by s námi ani žít nechtěl. Teď už to nezjistím, je to pryč. Mám ale čtyři synovce, které беру jako vlastní. Od jejich útlého věku jsme je s manželem brali na dovolené, na výlety, na prázdniny. Když jsme vyrazili v takto početném celku, připadala jsem si jako zasloužilá matka (smích). Synovci jsou už všichni dospělí a mají partnerky. Až budou mít vlastní děti, tak budu jejich děti považovat za své vnuky, takže vlastně budeme velká rodina.

Pár slov

Tato žena, jak sama řekla, má nás kluky jako vlastní. Vždy nám dala vše, co jsme chtěli. Dodnes k ní rádi jezdíme na prodloužené víkendy a sám vím, že pokud budu obdařen přírodou a narodí se nám potomek, chci, aby se k mé tetě choval podobně jako k babičce. Tato žena je vyrovnaná se svým osudem, ale musím konstatovat, že s manželem mají opravdu pevný, nerozlučný vztah – zřejmě proto, že spolu zažili tolik očekávání, smutku a depresí, že je už nic nemůže překvapit...

5. Slečna Iveta: sebevědomá žena, která rodinu nevidí jako prioritu.

Anamnéza:

Jméno	Iveta J.
Věk	32
Rodinný stav	svobodná
Délka manželství	0
Počet dětí	0

Slečna Iveta je žena, z níž cítím feminismus. Sama sebe vidí jako ženu, která si umí poradit se vším a muže ke svému životu potřebuje jen na okamžik, celý život mu jistě obětovat nechce. Slečna Iveta je žena činu, která si vybrala cestu kariéry a dítě neplánuje, chce zůstat sama. Iveta pro mě představuje prototyp ženy – single. Iveta je kamarádkou mé sestry, takže popis jejího životního stylu byl o to jednodušší.

OTÁZKA: *Vy jste se rozhodla pro život „single“, jaké máte k tomu důvody?*

V 18 letech jsem se odstěhovala od rodičů a pronajala jsem si garsonku. Nastoupila jsem na dálkové studium vysoké školy a začala pracovat jako sekretářka v jedné nadnárodní společnosti. Musím přiznat, že začátky byly těžké, ale postupem času jsem si zvykla a jsem ráda, že nemusím nikoho živit a ani se nikoho doptávat na to, zda můžu jít tam nebo onam.

OTÁZKA: *Tento životní styl jste si vybrala sama, nebo jste se dostala do takové životní situace, že se vám tento styl zalíbil?*

Už na základní škole jsem hlásila, že já nikdy matkou nebudu a taky tohoto slova dostojím. Mou prioritou je dokončit doktorandské vzdělání a postupovat v kariéře. Neříkám, děti jsou milá stvoření, ale já si vlastní rodinu nedokážu přestavit a ani se o představu nepokouším (smích).

OTÁZKA: *Měla jste někdy nějaké partnery nebo přátele z řad mužů?*

Samozřejmě jsem měla nějaké románky. Tomu se nebráním, každopádně nechci muže natrvalo, stačí mi občasný kontakt. Po tolika letech života single si nedovedu představit, že by mě někdo omezoval nebo bych musela v něčem ustupovat.

OTÁZKA: *Přemýšlela jste nad tím, jak to bude ale ve stáří, jaké budete mít priority?*

Stáří neřeším, žiji současnými úspěchy jak po stránce pracovní, tak po stránce vědecké. Časem bych se chtěla ubírat cestou vysokoškolského pedagoga v oblasti ekonomiky a managementu.

OTÁZKA: *Z mého pohledu si nedovedu představit, že bych den co den přišel domů a neměl komu povyprávět, co jsem zažil v práci přes den, neměl si s kým dát kávu či víno nebo s kým sledovat film. Jak zvládáte tyto chvíle, které se lépe tráví ve dvou (z mého pohledu)?*

Pokud chci s někým vyrazit nebo s někým zhlédnout film, tak kontaktuji kamarádky nebo spolupracovnice a ty mě nikdy neodmítnou. Takové chvílky však mívám dvakrát do měsíce.

OTÁZKA: *Moje žena si stěžuje, že se s kamarádkami, které jsou momentálně na mateřské dovolené, nedá bavit o ničem jiném než o jejich dětech. Nepociťujete něco podobného?*

To je pravda. Mám spoustu kamarádek, které jsou maminy a opravdu nenalzáme společné téma. Ony do společnosti nechodí, nepracují a nemají názory na nastavení společnosti. S takovými kamarádkami se již potkávám jen velice zřídka, spíše výjimečně. Obklopuji se kamarádkami s podobnou životní filozofií.

OTÁZKA: *A co když tyto kamarádky časem budou taky maminy a budou mít jen téma „děti“?*

Momentálně to tak není, takže to budu řešit, až to bude aktuální.

Pár slov

Slečna Iveta je prototyp ženy, které jsou zaplat'pánbůh výjimkou společnosti. Pokud by takto smýšlelo více žen, můžeme si být jisti, že zaručeně vymřeme po přeslici. Osobně na mě slečna Iveta působila velice sebevědomým, až arogantním dojmem. S tímto životním stylem se neztotožňuji a jsem rád, že moje žena neprosazuje filozofii single.

5.4 Zhodnocení kapitoly

Tuto kapitolu jsem zaměřil na vyhledání vhodných protikladů a druhů životních stylů žen v rodině. Mým záměrem bylo nalézt ve svém okolí nejvýraznější typy životních stylů a udělat si obrázek o rodinném životě různých vrstev společnosti. Záměrně jsem vybral ženy stavějící se do role reprodukce společnosti a na druhé straně ženy, o kterých vím, že je u nich rodina možná jedna z příček hodnot, ale jistě nezaujímá první místo.

Má životní filozofie se odvíjí od zdravé a plně fungující rodiny, která je a vždy bude mezi mými hodnotami na první příčce.

ZÁVĚR

Tak, a už jsem práci dokončil... Závěrem musím dodat, že řešená problematika je velmi obširného charakteru. Pokud se dobře zamyslíme, musím uvést podobně jako Sokrates: „Vím, že vlastně nic nevím...“. Podle mého názoru právě toto vyjádření vystihuje skutečnost, do které jsem se dostal. Vím, že jsem si osvojil nové pohledy a názory na manželství, na rodinu, na rozvodovost, na patologické jevy, které se napříč rodinami vlní a podkopávají její základy, přesto bohužel musím uvést, že dané téma není v žádném případě vyčerpáno. Na rodinu se jistě můžeme dívat z mnoha úhlů pohledu, a také každý student by toto téma pojal jinak. Já jsem si vybral postup soustavného studia, osvojování si nových pohledů na rodinu a jevy s ní související a následně jsem teorie a názory, které se mi zdály být zajímavé, ucelil do jednotného rámce.

Čtenář, který si moji práci přečte, může mít jistě jiný názor na řešenou problematiku nebo se s některými názory ztotožňovat nebude. S tím samozřejmě souhlasím, ani já jsem se s některými názory, které jsem objevoval v publikacích, neztotožnil. Právě tento nesoulad je pro společnost žádoucí, protože vede člověka k novým úvahám a širokospektrálním pohledům na řešenou problematiku. Nedokážu si představit stav, kdy by se celá společnost shodla na jistém názoru a měla ho za vyřešený. Tento stav by jistě netrval dlouho, poněvadž musíme konstatovat, že rodina a s ní související jevy se stále vyvíjejí, graduují či stagnují. Vždy v návaznosti na konkrétní pohledy ze strany společnosti a v souvislosti s konkrétním sociálním klimatem, jež působí na danou společnost. Příkladem jistě jsou nové pohledy a vyšší tolerance k partnerským vztahům osob stejného pohlaví. V minulosti se toto téma považovalo za tabu. Postupně se tento fenomén začal ozývat a žádat o svá neoddiskutovatelná práva. Ano, společnost si opravdu uvědomila, že zde diskriminujeme jistou minoritu, a proto jí vyšla vstříc a uzákonila registrované partnerství. Pokládám si otázku, kam asi společnost postoupí za několik let? Dnes může pouze spekulovat nad tím, co bude „moderní“ aktuálně řešit. Já se však domnívám, že je přirozené, že jsou řešena konkrétní témata, která společnost chce, aby byla regulována.

Závěrem chci uvést, že mi studium problematiky související s rodinou pomohlo nalézt nová východiska v mém osobním životě a také nové pohledy na mnohdy složité vztahy občanů, ke kterým denně přijíždím a jejichž situace řeším. A právě i práce policisty podle mě vyžaduje vhléd do této problematiky.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografické publikace

ADAMS, Susan L. *Testy rodinné soudržnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, 111 s. ISBN 80-717-8501-6.

BAKALÁŘ, Eduard a Bill MOIR. *Průvodce otcovstvím aneb Bez otce se nedá (dobře) žít: sedm rysů mateřství dobrých matek*. 1. vyd. Překlad Vanda Senko Ohnisková. Praha: Vyšehrad, 2002, 215 s. Psyché (Grada Publishing). ISBN 80-702-1605-0.

BIDDULPH, S.: *Mužství*. Praha: Portál, 2007. ISBN 80-7367-209-X.

BOTWINOVÁ, Carol. *Proč jsou muži nevěrní: Jak posbírat střepy, když vám partner rozbil srdce na kusy*. New York: Copyright, 1988. s. 223.

BREČKA, Tibor A. *Psychologie katastrof: vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Triton, 2009, 119 s. Psyché (Triton). ISBN 978-80-7387-330-1.

BURIÁNEK, Jiří; KOVAŘÍK, Jiří; ZIMMELOVÁ, Petra. *Domácí násilí: násilí na mužích a seniorech*. Praha: Triton, 2006. s. 32. ISBN 80-7254-914-6.

CONWAYOVÁ, Helen L. *Domácí násilí: Příručka pro současné i potenciální oběti*. Praha: Albatros, 2007. 89 s. ISBN 978-80-00-01550-7.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: Domácí násilí, stalking, predikce násilí*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2008. s. 15. ISBN 978-80-247-2207-8.

DALLAIRE, Yvon. *Láska a sexualita v trvalém vztahu: sborník prezentací na Sympoziu pořádaném ve dnech 15. - 17. října 2003 Fakultou Sociálních Studií Masarykovy Univerzity v Brně = Modernization and the Czech family*. 1. vyd. Překlad Kateřina Bodnárová. Brno: Nakl. Barrister, 2003, 163 s. ISBN 80-86598-61-6.

DANICS, Štefan. *Základy sociologie a politologie: (přehled sociologických teorií)*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2006, 159 s. Psyché (Triton). ISBN 80-7251-215-3.

Děti na psí knížku?: mimomanželská plodnost v ČR. 1. vyd. Editor Dana Hamplová. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2007, 155 s. ISBN 978-807-3301-286.

DOBSON, James. *Manželství a sexualita*. Brno: Nová naděje Brno, 1993.

DOBSON, James C. *Zdravá rodina*. 1. vyd. Brno: Nová naděje, c1984, 111 s. ISBN 80-901-7260-1.

Domácí násilí - záležitost nikoli soukromá: fakta, názory, právo. Praha: Koordinační kruh prevence násilí na ženách, 1997.

DUBSKÝ, Josef a Lukáš URBAN. *Sociální deviace: (přehled sociologických teorií)*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2005, 159 s. Psyché (Triton). ISBN 80-725-1202-1.

ELLIOT, Julian a Maurice PLACE. *Dítě v nesnážích: prevence, příčiny, terapie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002, 206 s. Psyché (Grada Publishing). ISBN 80-247-0182-0.

EXNEROVÁ, Hana. *Základy sociologie: (přehled sociologických teorií)*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 1995, 67 s. Psyché (Triton). ISBN 80-901-9238-6.

GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1992, 647 s. ISBN 80-856-0528-7.

GJURIČOVÁ, Šárka a Jiří KUBIČKA. *Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003, 182 s. Psyché (Grada Publishing). ISBN 80-247-0415-3.

GOODY, Jack. *Proměny rodiny v evropské historii: historicko-antropologická esej*. 1. vyd. Překlad Petra Diestlerová. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, 229 s. Utváření Evropy, sv. 10. ISBN 80-7106-396-7.

HAMPLOVÁ, J., (EDS):. *Děti na psí knížku? Mimomanželská porodnost v ČR*. Praha: Sociologický ústav, 2007. ISBN 978-80-7330-128-6.

HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Manuálek o násilí*. Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů v Brně, 2004. s. 40. ISBN 80-7013-397-X.

HARTL, Pavel a Jiří KUBIČKA. *Stručný psychologický slovník: systemické a narativní přístupy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 311 s. Psyché (Grada Publishing). ISBN 80-717-8803-1.

HAUCK, Paul A. *Manželské mýty: (mýty a skutečnosti)*. 1. české vyd. Překlad Radana Syrovátková. Praha: Slovart, 1998, 93 s. Psychologie na každý den. ISBN 80-720-9063-1.

HAVLÍK, Radomír. *Úvod do sociologie: (přehled sociologických teorií)*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1992, 131 s. Psyché (Triton). ISBN 80-706-6615-3.

HOWE, Michael J. a Harriet GRIFFEY. *Dejte svému dítěti lepší start do života: jak povzbudit u dětí chuť k poznávání a učení od nejtělejšího věku*. V českém překladu 1. vyd. Překlad Marie Adamová. Praha: Praktik, 1997, 158 s. Psyché (Grada Publishing). ISBN 80-902-2860-7.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2007, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

KELLER, Jan. *Dvanáct omylů sociologie: historicko-antropologická esej*. 1. vyd. Překlad Petra Diestlerová. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, 167 s. Utváření Evropy, sv. 10.

KOLEKTIV AUTORŮ SÚ AV ČR. *Sociální deviace, sociologie nemoci a medicíny*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994.

KOUBOVÁ, E.; VITOUŠOVÁ, P. *Násilí v rodině: Informace pro oběti násilí, sociální pracovníky, policisty a veřejnost*. Praha: Bílý kruh bezpečí za podpory Ministerstva zdravotnictví, 1995.

KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V.: *Člověk-prostředí-výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: PAIDO, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

KRÁLÍKOVÁ, Marie a Jarmila SINGEROVÁ-NEČESOVÁ. *Rodina a škola: ve výchovné spolupráci*. Praha: Knihy pro rodiče, 1985.

KUPKA, Ivan. *K sebedůvěře krok za krokem: příběhy ze života o objevování toho, co je a není důležité*. 2. dopl. vyd. Praha: Grada, 2010, 184 s. Psychologie pro každého. ISBN 978-802-4733-180.

LANSKY, Vicki. *Ahoj mami, ahoj tati: příběhy ze života o objevování toho, co je a není důležité*. 1. vyd. Překlad Kateřina Orlová. Frýdek-Místek: Alpress, 2000, 207 s. Psychologie pro každého. ISBN 80-721-8349-4.

MARTINKOVÁ, Milada a Radka MACHÁČKOVÁ. *Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001. s. 121. ISBN 80-86008-98-3.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství: historicko-antropologická esej*. 1. vyd. Překlad Petra Diestlerová. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 175 s. Knižnice psychologické literatury, sv. 10. ISBN 80-042-5236-2.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, 144 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 3. ISBN 80-858-5024-9.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, 144 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 3. ISBN 80-858-5024-9.

MATOUŠEK, Oldřich; KOLÁČKOVÁ, Jana; KODYMOVÁ, Pavla. *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, s. r. o., 2005. s. 351. ISBN 80-7367-002-X.

MOIR, Anne a Bill MOIR. *Proč muži nežehlí: čtení o mužích a ženách*. 1. vyd. Překlad Jaroslava Kohoutová, Hana Dudová. Praha: Grada, 2000, 210 s. Psyché (Grada Publishing). ISBN 80-716-9945-4.

MOŽNÝ, Ivo. *Moderní rodina: (mýty a skutečnosti)*. 1. vyd. Brno: Blok, 1990, 184 s. ISBN 80-702-9018-8.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny: historicko-antropologická esej*. 1. vyd. Překlad Petra Diestlerová. Praha: Sociologické nakl., 1999, 251 p. Knižnice psychologické literatury, sv. 10. ISBN 80-858-5075-3.

MOŽNÝ, I.: *Česká společnost*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-624-1.

MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální deviace: (přehled sociologických teorií)*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004, 134 s. Psyché (Triton). ISBN 80-246-0279-2.

NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti: historicko-antropologická esej*. 2. vyd. Překlad Petra Diestlerová. Praha: Academia, 1998, 336 s. Utváření Evropy, sv. 10. ISBN 80-200-0628-1.

NOVÁK, Tomáš a Bohumila PRŮCHOVÁ. *Předrozvodové a rozvodové poradenství: jak povzbudit u dětí chuť k poznávání a učení od nejútlejšího věku*. 1. vyd. Překlad Marie Adamová. Praha: Grada, 2007, 158 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4714-493.

OŠÓ, Tomáš a Bohumila PRŮCHOVÁ. *O dětech: svoboda být sám sebou*. 1. vyd. Překlad Marie Adamová. Bratislava: Eugenika, 2008, 229 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-8100-035-5.

PÁVEK, František. *Manželství na zkoušku?* Praha: Mladá fronta, 1987, 256 s. ISBN 23-082-87.

PROVAZNÍK, Dušan a Jarmila SINGEROVÁ-NEČESOVÁ. *Aktuálne problémy sociológie rodiny: ve výchovné spolupráci*. 1. vyd. Bratislava: Veda, 1989, 358 s. ISBN 80-224-0050-5.

PONĚŠICKÝ, Jan. *Agrese, násilí a psychologie moci*. Praha: TRITON, 2004. s. 22. ISBN 80-7254-593-0.

PROŠKOVÁ, Denisa. *Štěstí, neštěstí, láska, pěstounství: příběhy ze života o objevování toho, co je a není důležité*. 1. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, 115 s. ISBN 978-807-4221-644.

SAK, Petr. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000, 291 s. Psyché (Triton). ISBN 80-722-9042-8.

SHOSHANNA, Brenda a Bill MOIR. *Proč muži opouštějí ženy: muži hovoří o tom, proč se rozhodli ukončit svůj partnerský vztah a co by bývalo mohlo změnit jejich rozhodnutí*. 1. vyd. Překlad Vanda Senko Ohnisková. Brno: JOTA, 2003, 335 s. Psyché (Grada Publishing). ISBN 80-721-7242-5.

SKÁLA, J. *Alkohol a jiné (psychotropní) drogy: abuzus a závislost*. 1. vyd. Praha: AVICENUM, 1986.

SOBOTKOVÁ, I.: *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2007. ISBN 80-7367-250-2.

SPURNÝ, Joža. *Psychologie násilí*. Praha: Eurounion, s. r. o., 1996. s. 17. ISBN 80-85858-30-4.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Krizová intervence pro praxi*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2004. s. 15. ISBN 80-247-0586-9.

TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: [jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů]*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, c2007, 227 s. ISBN 978-807-2551-637.

UEHLINGER, Claude a Marlyse TSCHUI. *Když někdo blízký pije: rady pro rodiny osob závislých na alkoholu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009, 140 s. ISBN 978-807-3676-100.

URBAN, Lukáš a Josef DUBSKÝ. *Sociální patologie: (přehled sociologických teorií)*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2011, 133 s. Psyché (Triton). ISBN 978-80-7251-361-1.

URBAN, Lukáš. *Sociologie trochu jinak: (mýty a skutečnosti)*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, 208 s. Sociologie (Grada). ISBN 978-802-4724-935.

URBAN, Lukáš. *Sociologie aplikovaná v bezpečnostně právní praxi: (přehled sociologických teorií)*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2004, 192 s. Psyché (Triton). ISBN 80-725-1150-5.

VOŇKOVÁ, Jiřina a Markéta HUŇKOVÁ. *Domácí násilí: v českém právu z pohledu žen*. Praha: ProFem, 2004. s. 11. ISBN 80-239-2106-1.

VYMĚTAL, Štěpán. *Krizová komunikace a komunikace rizika*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2009. s. 17. ISBN 978-80-247-2510-9.

WILLERTON, Julia. *Psychologie mezilidských vztahů*. 1. vyd. Překlad Dagmar Břejlová. Grada, 2012, 155 s. Z pohledu psychologie. ISBN 978-80-247-3924-3.

Akademická práce

ZVONEK, Přemysl. *Domácí násilí jako celospolečenský problém*. Zlín, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Vedoucí práce doc. PhDr. Lenka Haburajová Ilavská, Ph.D.

Zahraniční literatura

BIANCHI, Suzanne M, Lynne M CASPER a Rosalind Berkowitz KING. *Work, family, health, and well-being*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 2005. ISBN 08-058-5254-9.

BLOME, Agnes, Wolfgang KECK a Jens ALBER. *Family and the welfare state in Europe: intergenerational relations in ageing societies*. Northampton, MA: Edward Elgar, 2009. ISBN 18-484-4479-6.

WILLMOTT, Michael Young and Peter. *Family and kinship in East London*. London: Routledge. 1957. ISBN 978-041-5679-541.

Normativní právní akt

Zákon č. 94/1963, o rodině, v pozdějších změnách a doplňcích. In: *Sbírka zákonů*. 1963.

Slovník

Velký sociologický slovník: II. svazek P-Z. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, s. 749-1627.

ISBN 80-718-4310-5.

WWW stránky – elektronická monografie

Bílý kruh bezpečí [online]. 2007 [cit. 2012-12-11]. Domácí násilí - Domácí násilí. Dostupné z WWW: <<http://www.domacinasili.cz/cz/redakce/domaci-nasili/r69>>.

DONA linka [online]. 2007 [cit. 2012-12-28]. Pomoc osobám ohroženým domácím násilím. Dostupné z WWW:

<http://www.donalinka.cz/redaction.php?action=showRedaction&id_categoryNode=348>.

Manželství. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2012 [cit. 2013-01-14]. Dostupné z: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Man%C5%BEelstv%C3%AD>>.

MLČOCH, Zbyněk. *MUDr. Zbyněk Mlčoch* [online]. 2008 [cit. 2010-12-12]. Domácí násilí a fyzické týrání mezi partnery, kde hledat pomoc? Dostupné z WWW:

<http://www.zbynekmlcoch.cz/info/krize_rozvod/domaci_nasili_a_fyzicke_tyrani_mezi_partnery_kde_hledat_pomoc_.html>.

KLIMENTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí na seniorech : Jizvy na těle i na duši, které nejsou vidět* [online]. 18.1.2011 [cit. 2011-02-23]. Kontakty pro pomoc. Dostupné z WWW:

<<http://domaci-nasili-seniori.sije.cz/kontakty.php>>.

R O S A občanské sdružení nabízející komplexní pomoc ženám [online]. 2003 [cit. 2013-12-12]. Mýty o domácím násilí. Dostupné z WWW:

<<http://www.rosa-os.cz/domaci-nasili/myty-o-domacim-nasili/>>.

Rozvodovost. *Český statistický úřad* [online]. 2012 [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>>.

Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2010. *Český statistický úřad* [online]. 2011 [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/4007-11-r_2011

Www.mujuvztah.cz: ...vše o mém životu a životnímu partnerovi. *Rozvod a rozchod – proč je jich stále více?* [online]. 2011 [cit. 2012-11-30]. Dostupné z: <<http://www.mujuvztah.cz/rozvod-a-rozchod-proc-je-jich-stale-vice/>>.

Zařízení sociální intervence Kladno [online]. 2011 [cit. 2013-04-27]. Domácí násilí. Dostupné z WWW: <<http://www.zsi-kladno.cz/index.php?nid=4162&lid=CZ&oid=1766306>>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P1 – Dotazník

Příloha P2 – Úryvek z divadelní hry

Příloha P3 – Test – Do cizích rukou?

Příloha P4 – Rozvodovost

Příloha P5 – Obyvatelstvo podle stavu a věku

Příloha P6 - Sňatečnost

Příloha P7 - Porodnost

PŘÍLOHA P1: DOTAZNÍK

DATUM VYPLNĚNÍ.....

Dobrý den,

Jmenuji se Bc. Přemysl Zvonek a jsem studentem navazujícího magisterského studia Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Pro zpracování diplomové práce jsem se rozhodl zaměřit se na fenomén dnešní doby – rodina a její současné sociálně – pedagogické aspekty. Níže předkládám mnou sestavený dotazník, který se právě na řešenou problematiku zaměřuje, a který hodlám vhodně komparovat s teoretickou částí. Dotazník je anonymní a slouží pouze k mému „zarámování“ problematiky. Správnou odpověď prosím zakřížkujte, v případě volně položené otázky, prosím stručně shrňte svoji odpověď.

Za vyplnění Vám děkuji.

JSEM

- Žena
- Muž

MŮJ VĚK

- 20 – 30 let
- 31 – 40 let
- 41 – 50 let
- 51 a více let

MÉ DOSAŽENÉ VZDĚLÁNÍ

- Základní
- Středoškolské bez maturity
- Středoškolské s maturitou
- Vysokoškolské

1. Žijete v manželství?

- Ano
- Ne

2. V kolika letech jste vstoupil do manželství? *(otázku vyplňuje pouze respondent, jenž u otázky číslo 1 označil odpověď ANO)*

- Před 18 rokem
- 19 – 23 let
- 24 – 28 let
- 29 – 33 let
- Později.....

3. Máte stálého partnera?

- Ano
- Ne

4. Kolik máte dětí?

- 0
- 1
- 2
- 3
- 4
- více.....

5. Kolik let mají Vaše děti? *(otázku nevyplňuje respondent, jenž u otázky číslo 3 označil odpověď „0“ dětí)*

- 0 – 2 roky
- 3 – 6 let
- 7 – 10 let
- 11 – 15 let
- 16 – 20 let
- více.....

6. Zaznamenali jste někdy situaci, že se Vaše dítě potýkalo se sociálním problémem (alkoholismus, záškoláctví, drogy,...)? (otázku nevyplňuje respondent, jenž u otázky číslo 3 označil odpověď „0“ dětí)

- Ano
- Ne

7. Jak jste tento problém řešili? (otázku nevyplňuje respondent, jenž u otázky číslo 3 označil odpověď „0“ dětí)

- Problém jsem si vyřešil sám s dítětem.
- Vyhledali jsme odbornou pomoc.
- Jiné řešení.....

8. Byl Vám při řešení situace oporou partner? (otázku vyplňuje pouze respondent, jenž u otázky číslo 3 označil odpověď ANO)

- Ano
- Ne

9. Jaký máte se svým partnerem vztah?

- Idylický
- Dá se říci, že šťastný
- Průměrný „tak jako všude“
- Na okraji krize

10. Zaznamenali jste ve svém vztahu krizi?

- Ano
- Ne

11. Jaký důvod měla manželská krize? (otázku nevyplňuje respondent, jenž u otázky číslo 7 označil odpověď NE)

- Nezaměstnanost
- Alkoholismus
- Finanční problémy
- Sexuální stránka
- Nevěra
- Domácí násilí
- Sebevražedné sklony
- Jiný.....

12. Uvažovali jste i o rozvodu, jakožto o možnosti řešení? (otázku nevyplňuje respondent, jenž u otázky číslo 7 označil odpověď NE)

- Ano
- Ne

13. Uvažujete do budoucna, že pokud se situace bude opakovat, podáte žádost o rozvod? (otázku nevyplňuje respondent, jenž u otázky číslo 7 označil odpověď NE)

- Ano
- Ne

14. Co Vás napadne při vyřknutí slova „ROZVOD“?

.....

.....

.....

.....

15. Co by jste nikdy partneru neodpustili a reálně by jste uvažovali o rozvodu?

- Nevěru
- Alkoholismus
- Finanční problémy
- Lež
- Jiné.....

DĚKUJI VÁM ZA TRPĚLIVOST A PRAVDIVÉ VYPLNĚNÍ DOTAZNÍKU!

Bc. Přemysl Zvonek

Student navazujícího magisterského studia UTB Zlín

PŘÍLOHA P2: ÚRYVEK Z DIVADELNÍ HRY

Vypravěč: „V jedné velmi moudré společnosti, vyfintěné převysokou učeností, nastal spor, až nestačily plíce. Hádali se, kdo je více, zdali muž, či žena. Až pak jeden z učených těch pánů, jeden z největších těch velikánů, v učené mu hlavě svítí, domýšlí se vítěz býtí. Povstane a praví:

„Člověk mužského je rodu!

Nikdy neříká se člověčice.

Pamatujte si to krasavice!“

Vypravěč: Krasavice zticha sedí, poslouchá a potutelně hledí.

Dívka:

„Podívejte na panáčka!

Na chlubného posměváčka!

Mužové, když nevědí už jinou,

ať je třeba s tou svou člověčinou...

Duše – ta je ceny svrchované,

Tou se snad i muž člověkem stane.

Rodu je však duše ženského!“¹³⁰

¹³⁰ PÁVEK, František. *Manželství na zkoušku?* Praha: Mladá fronta, 1987, 256 s. ISBN 23-082-87. s. 61.

PŘÍLOHA P3: TEST – DO CIZÍCH RUKOU?

V souvislosti se znovuzачleněním matky z mateřské dovolené do pracovního procesu je v knize Susan Adamsové¹³¹ připraven test pro rodiče a jejich očekávání v souvislosti s předáním dítěte do „cizích rukou“.

1. Myslím si, že dítě můžeme nechat celé odpoledne doma samo, pokud už je mu:

- a) 6-7 let
- b) 8-9 let
- c) 10-11 let
- d) 12-13 let

2. Máte-li dvouleté dítě a někam večer odcházíte, je nejlepší:

- a) pozvat na návštěvu babičku
- b) odvést dítě k babičce
- c) poprosit o pohlídání kamarádka
- d) poprosit o pohlídání někoho z příbuzenstva

3. Ano/Ne

Aby se starší dítě večer samo doma nebálo, bývá dobré pozvat nějakého jeho kamaráda nebo kamarádka, aby u nás přespal/a.

4. Jestliže chci mít volný večer, snažím se zajistit někoho na hlídání:

- a) ještě než si najisto domluvím program
- b) více než týden předem
- c) několik dní předem
- d) ten den, kdy potřebuji jít pryč

5. Myslím si, že přiměřená odměna za hlídání dítěte je:

- a) 40 korun za hodinu

- b) 60 korun za hodinu
- c) 100 korun za hodinu
- d) to, co rodiče dětí uznají za vhodné

6. Ano/Ne

Pokud starší děti hlídají své sourozence, měly by za to dostávat odměnu.

7. Ano/Ne

Když mě někdo z příbuzných nebo známých požádá, jestli bych jim nepohlídal/a dítě nebo děti, nečekám za to žádnou odměnu.

8. Člověk je zralý začít si přivydělávat hlídáním dětí, pokud:

- a) si nutně potřebuje vydělat nějaké peníze
- b) absolvoval kurzy péče o děti
- c) se mu nezdá nechutné vyměňovat špinavé pleny
- d) se mu zdá nechutné vyměňovat špinavé plenky, ale je schopen se překonat
- e) snese dvě hodiny poslouchat řev dítěte a nezblázní se z toho

9. Člověk, který hlídá pětileté dítě a jde s ním v podzimním dešti (a dítě je naboso) koupit bonbony do obchodu půl kilometru daleko, si zaslouží:

- a) vyhazov
- b) uznání za tvořivý program
- c) aby mu propadla odměna za hlídání
- d) pokárání

10. Ano/Ne

Dítě bychom neměli uhodit za žádné okolnosti.

¹³¹ ADAMS, Susan L. *Testy rodinné soudržnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, 111 s. ISBN 80-717-8501-6.

11. Nejčastěji při hlídání:

- a) s dětmi kreslím
- b) dětem čtu
- c) hledám, kam jen mohly zmizet
- d) sleduji pohyb vteřinové ručičky
- e) zkouším vymýšlet vtípky po telefonu

12. Pokud hlídám dítě, které nechce spát, obvykle:

- a) zavolám jeho rodičům
- b) zavolám svým rodičům
- c) se rozbrečím
- d) mu naplácám
- e) je ignoruji
- f) odejdu

13. Výměna plenky obvykle trvá:

- a) 2 minuty
- b) 5 minut
- c) 10 minut
- d) to se nedá předem odhadnout, záleží na místě, stavu plenek a rozpoložení všech zúčastněných

14. Nevadí mi dostat na hlídání

- a) miminko
- b) malé dítě
- c) malého školáka
- d) domácí rostliny nebo zvířata

15. Když člověk zvažuje, zda pojedete pracovat jako au-pair do zahraničí, měl by si ujasnit:

- a) jak se v cizině domluví
- b) kolik si může vydělat peněz
- c) jestli už byl někdy v životě déle než dvě hodiny sám s malým dítětem
- d) jestli se mu nebude stýskat

16. Au-pair mívá za úkol hlavně:

- a) vařit, žehlit a uklízet
- d) hrát si s dětmi
- c) pomáhat v obchodě nebo ve firmě

17. Dítě by mělo chodit ze školy:

- a) rovnou domů
- b) k babičce
- c) na nějaký kroužek
- d) na výtvarku, na hudebku, na plavání a pak na schůzku svého oddílu
- e) ke kamarádovi
- f) kam chce

18. Z kroužků by mě bavilo:

- a) tancování
- b) výtvarka
- c) hraní na nějaký nástroj
- d) nějaký sportovní kroužek
- e) turistický nebo skautský oddíl
- f) doučování předmětů, které mi nejdou

19. Ze sportovních kroužků mě láká:

- a) fotbal
- b) plavání
- c) bojové sporty
- d) gymnastika
- e) atletika
- f) tenis
- g) softbal
- d) jiné:

20. Pokud mě maminka mého kamaráda nebo mé kamarádky pozve, abych se naobědval/a nebo navečeřel/a s nimi:

- a) zavolám domů a zeptám se, jestli smím
- b) s díky přijmu
- c) ze zásady odmítnu
- d) pochopím, že mi tak zdvořile naznačuje, abych už šel/šla

21. Ano/Ne

Dítě by mělo nejdříve napsat domácí úkoly a pak teprve jít ven.

22. Ano/Ne

Myslím si, že dítě se toho naučí nejvíce, když je doučuje někdo jiný než rodiče.

23. Myslím, že přiměřená odměna za hodinové doučování je:

- a) 50 korun
- b) 100 korun
- c) 100 – 150 korun
- d) 150 – 200 korun
- e) to, co rodiče dítěte uznají za vhodné

24. Jel/a bych rád/a na letní tábor, pokud:

- a) by se mnou jel/a kamarád nebo kamarádka

- b) bychom tam také jezdili na koni
- c) by to byl tábor mého oddílu, který už znám
- d) by na něm byla intenzivní výuka angličtiny

25. Za dvoutýdenní dětský tábor je rozumné zaplatit:

- a) do 1500 korun
- b) 1500 – 2500 korun
- c) 2500 – 5000 korun
- d) dost peněz, aby byl dobře připravený

26. Nebojím se poslat dítě na letní tábor, když vím, že jeho vedoucí:

- a) dobře znám
- b) mají pedagogické vzdělání a zdravotnický kurz
- c) dokážou připravit pro děti zajímavý program
- d) na nás mají telefonní číslo
- e) mají božskou trpělivost a železné nervy

27. Za přiměřenou odměnu pro vedoucí na dětském táboře pokládám:

- a) rozzářené úsměvy děti
- b) ubytování a stravu zdarma
- c) 1000 – 2000 korun za 2 týdny
- d) 2000 – 3000 korun za 2 týdny
- e) 3000 – 5000 korun za 2 týdny

28. Ano/Ne

Děti se většinou vracejí od prarodičů rozmazlené.

PŘÍLOHA P4: ROZVODOVOST

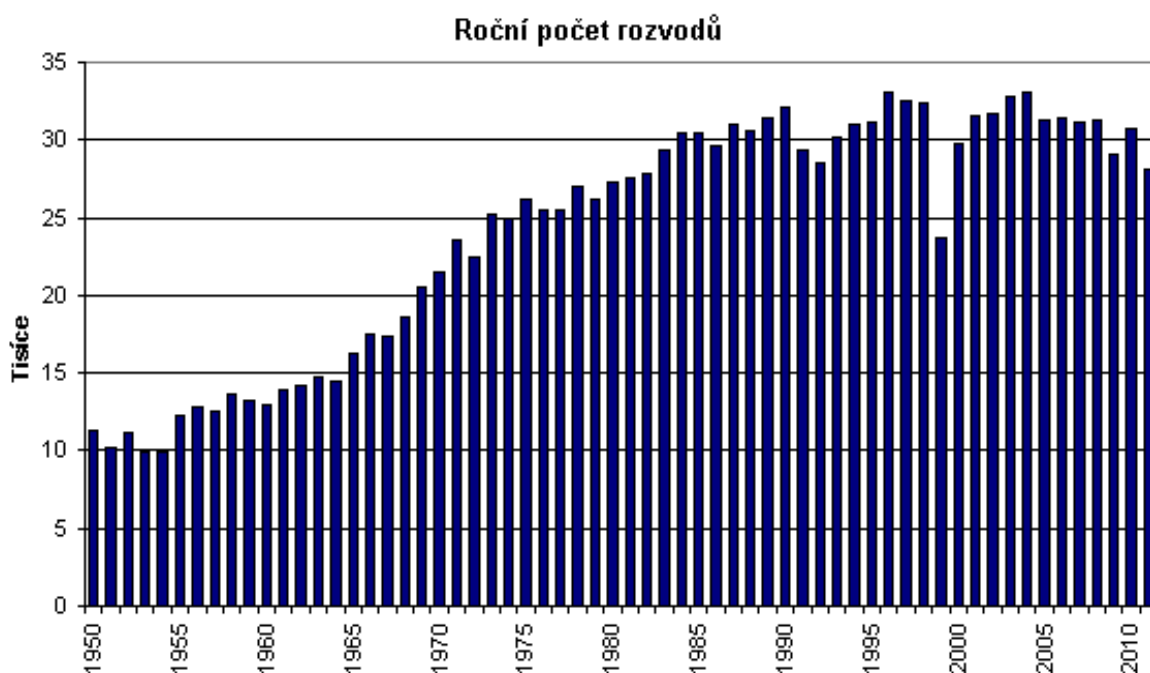
Následně předkládám údaje zveřejněné na webových stránkách Českého statistického úřadu týkající se rozvodovosti, vyjádřené slovy i grafy.

„V roce 2011 bylo rozvedeno 28,1 tisíce manželství, což bylo o 2,7 tisíce méně než v roce 2010. Od roku 1989 jde o nejvyšší meziroční pokles počtu rozvodů s výjimkou roku 1999, kdy se roční počet rozvodů snížil o 8,7 tisíce ve srovnání s rokem 1998. K tomuto poklesu tehdy došlo v důsledku novely zákona č. 94/1963 Sb., který byl upraven zákonem č. 91/1998 Sb., jímž se mimo jiné měnily podmínky pro rozvod.

Téměř 81 % rozváděných mužů a žen se rozvádělo poprvé, tedy mezi rozvedenými muži i ženami bylo shodně 19 % těch, kteří se rozvedli opakovaně. V 72 % případů šlo o první rozvod u obou manželů, u 11 % rozvedených dvojic se jednalo o oboustranně opakovaný rozvod, zbylých 17 % připadá na kombinace, kdy muž se rozváděl poprvé a pro ženu to byl již další rozvod, nebo se muž rozváděl opakovaně a ze strany ženy to byl první rozvod. Zastoupení mužů a žen, které se rozvádí opakovaně, se od počátku 90. let 20. století příliš nezměnilo. Návrh na rozvod podává ve dvou třetinách případů žena.

Z úhrnu rozvedených manželství bylo 56 % s nezletilými dětmi, přičemž před 20 lety byl tento podíl 72 %. Tento pokles nastal mimo jiné v důsledku zákona č. 91/1998 Sb., jímž se upravily i podmínky pro rozvod manželství s nezletilými dětmi. Dále se na snížení podílu rozvedených manželství s nezletilými dětmi podílelo rostoucí zastoupení rozvodů dlouho-trvajících manželství, kdy již společné děti dosáhly zletilosti, a nepochybně se zde odráží také nízká úroveň plodnosti posledních let.

V relaci k počtu sňatků, ze kterých pocházela rozvedená manželství, se v roce 2011 snížila úhrnná rozvodovost, která udává, jaký podíl manželství by skončil rozvodem při zachování intenzit rozvodovosti podle délky trvání manželství v daném roce. V roce 2011 dosáhla úhrnná rozvodovost 46,2 %, což představuje pokles z rekordní hodnoty 50 % v roce 2010, přičemž ale před 20 lety byla úhrnná rozvodovost na úrovni 34,8 %.

Rozvody podle vzdělání

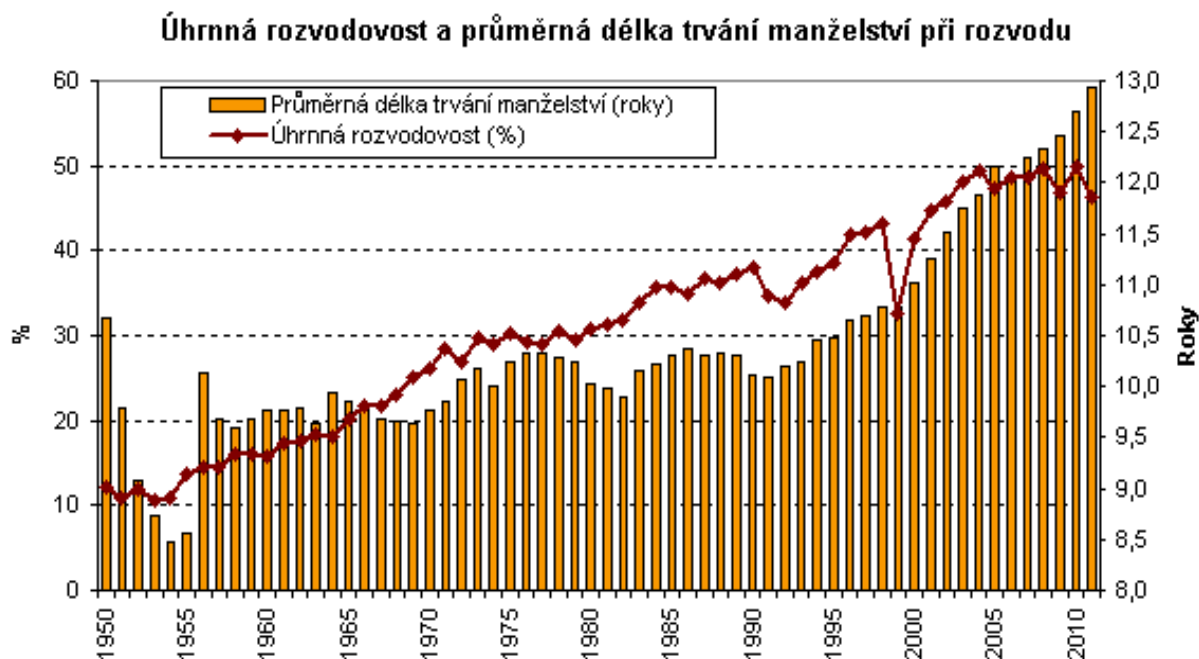
Analýza rozvodů podle vzdělání je čím dál více ovlivňována možností vzdělání neuvádět, resp. poskytovat tento údaj na dobrovolné bázi. V roce 2011 nejvyšší dosažené vzdělání nevedlo téměř 41 % mužů i žen. Mezi ženami, které vzdělání uvedly, platí, že se zvyšujícím se stupněm vzdělání se snižuje zastoupení opakovaných rozvodů. I mezi muži platí podobná závislost, ale není tak silná jako v případě žen.

Příčiny rozvodů

Statistika příčin rozvratu manželství potvrzuje stále četnější využití obecných příčin (kategorie „rozdílnost povah, názorů a zájmů“ a „ostatní“) před konkrétně formulovanými příčinami na straně muže či ženy. Uvedené dvě kategorie zahrnovaly v roce 2011 již téměř 89 % případů u mužů i u žen, z toho tři čtvrtiny připadly na prvně jmenovanou. V roce 1991 byla rozdílnost povah, názorů a zájmů příčinou rozvodu u téměř 41 % mužů a žen, kategorie „ostatní“ byla jako příčina rozvodu uvedena u 9 % rozvedených mužů a 10 % rozvedených žen.

Zaměříme-li se pouze na konkrétně formulované příčiny rozvratu, pak na obou stranách manželské dvojice byla v roce 2011 nejčastěji soudem identifikována jakožto příčina rozvratu manželství nevěra (na straně muže 1072 případů, tj. 3,8 %, a 697, tj. 2,5 % u žen).

Druhým nejčtenějším důvodem byl alkoholismus muže či nezáměr o rodinu ze strany ženy. Na straně muže soud nezjistil zavinění u necelých 3 %, na straně ženy v necelých 5 % případech. Oproti tomu v roce 1991 soud nezjistil zavinění u 23 % rozváděných žen a pouze u 7 % rozváděných mužů. Mezi konkrétními příčinami rozvratu manželství byla tehdy nejčastější nevěra, a to u mužů (4341, tj. 14,8 % z celkového počtu rozvodů) i u žen (3985, tj. 13,6 %).

**Úhrnná rozvodovost udává podíl manželství končících rozvodem (za předpokladu zachování intenzit rozvodovosti podle délky trvání manželství z daného roku po dalších zhruba třicet let).*

Délka trvání manželství do rozvodu

Od 90. let 20. století se podstatně změnila struktura rozvodů podle délky trvání manželství, když se zvyšovalo zastoupení rozvodů déletrvajících manželství. V roce 1991 se po více než 20 letech od sňatku rozvádělo necelých 13 % ze všech manželství, která byla v tom roce rozvedena, v roce 2001 to bylo už více než 19 % a v roce 2011 představovala manželství trvajících více než 20 let už 30 % ze všech rozvodů. Manželství, která trvala méně než 5 let, představovala v roce 1991 více než 33 % rozvodů. Od začátku tisíciletí připadá na

manželství kratší 5 let méně než 20 % rozvodů. Průměrná délka trvání manželství při rozvodu činila v loňském roce 12,9 roku. Ve srovnání s obdobím na počátku 90. let minulého století tak vzrostla o téměř tři roky.

Rozvody cizinců

Od roku 1995, kdy započalo sledování státní příslušnosti rozvádějících se osob (namísto národnosti), dlouhodobě roste podíl cizích státních příslušníků, které rozvede český soud. V roce 2011 bylo rozvedeno 1874 manželství, v nichž alespoň jeden z partnerů nebyl občanem ČR, což představovalo 6,7 % z celkového počtu rozvodů. Na straně mužů bylo rozvedených cizinců 4,3 % (absolutně 1196), z čehož nejvíce připadlo na státní občany Slovenska (266), Ukrajiny (103) a Vietnamu (98). Ženy-cizinky představovaly 3 % z rozvedených žen (absolutně 848). Z hlediska státního občanství se na předních třech příčkách umístily stejné kategorie jako u mužů, avšak podle četnosti v pořadí Ukrajina (234), Slovensko (231) a Vietnam (106).¹³²

¹³² Rozvodovost. Český statistický úřad [online]. 2012 [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>>.

PŘÍLOHA P5: OBYVATELSTVO PODLE VĚKU A RODINNÉHO STAVU

„V průběhu roku 2010 se populace České republiky rozrostla o 26,0 tis. osob. Nejvýrazněji ve své četnosti posílila věková skupina obyvatel nad 65 let věku, zvětšila se však i věková skupina dětí do 15 let. Jak dokládají i vyšší hodnoty ukazatelů věkového složení (indexu stárí, průměrného věku), proces stárnutí dále pokračuje.

Tab. I.1 Věkové složení obyvatelstva, 2002-2010 (k 31. 12.)

	2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010
Počet obyvatel (v tis.)	10 203	10 221	10 287	10 381	10 468	10 507	10 533
v tom ve věku: 0 -14	1590	1527	1480	1477	1480	1494	1518
15-64	7196	7259	7325	7391	7431	7414	7379
65+	1418	1435	1482	1513	1556	1599	1636
v tom: 65-74	819	807	822	837	869	905	936
75-84	501	535	548	551	550	548	545
85+	98	94	113	125	137	146	155
Podíl věkové skupiny (v %)							
0 -14	15,6	14,9	14,4	14,2	14,1	14,2	14,4
15-64	70,5	71,0	71,2	71,2	71,0	70,6	70,1
65+	13,9	14,0	14,4	14,6	14,9	15,2	15,5
Syntetické ukazatele							
Index stárí ¹⁾	89,2	94,0	100,2	102,4	105,1	107,0	107,8
Index ekonomické závislosti A	41,8	40,8	40,4	40,4	40,9	41,7	42,7
Index ekonomické závislosti B	56,2	54,8	54,1	53,9	54,1	54,6	55,0
Průměrný věk - celkem	39,3	39,8	40,2	40,3	40,5	40,6	40,8
- muži	37,7	38,2	38,6	38,8	38,9	39,1	39,3
- ženy	40,8	41,3	41,7	41,8	42,0	42,1	42,3
Věkový medián	38,2	38,7	39,1	39,1	39,2	39,4	39,6
¹⁾ počet osob ve věku 65 a více let na 100 dětí ve věku 0-14 let							
²⁾ počet osob ve věku 0-14 let a osob starších 65 let na 100 osob ve věku 15-64 let							
³⁾ počet osob ve věku 0-19 let a osob starších 65 let na 100 osob ve věku 20-64 let							

Počet dětí do 15 let stoupal v roce 2010 třetím rokem v řadě jako odraz rostoucí porodnosti v letech 2002-2008. Dětská složka populace se rozrostla o 23,8 tis. na 1,52 mil. k 31. 12. 2010, po čtyřech letech tak byla opět překročena hranice 1,5 milionu dětí v populaci. Podíl dětí v obyvatelstvu se v průběhu roku 2010 zvýšil z 14,2 % na 14,4 %, relativní váha dětí opět roste teprve druhým rokem.

Skupina obyvatel ČR ve věku 15-64 let zaznamenala v roce 2010 jako jediná z hlavních věkových skupin ztrátu, a to v absolutní i relativní četnosti. Složka osob produktivního věku se ztenčila o 34,8 tis. na 7,38 mil., její zastoupení se snížilo o 0,5 procentního bodu na 70,1 %. Úbytek věkové skupiny produktivního věku vystřídal kladné přírůstky zaznamenané od konce 70. let 20. století poprvé v roce 2009, současný začínající trend snižo-

vání početnosti 15-64letých osob v populaci bude podle Projekce 2009¹³³ trvat minimálně jedno desetiletí.

Do věkové skupiny osob nad 65 let věku na konci roku 2010 patřilo o 36,9 tis. osob více než na konci roku 2009, celkem 1,64 mil. obyvatel. Senioři se tak podíleli na celkové populaci 15,5 %. Zastoupení seniorů pozvolna roste od poloviny 80. let 20. století, jeho intenzivnější nárůst je očekáván v nejbližších letech. V rámci věkové kategorie 65+ aktuálně nejvýrazněji roste dílčí věková skupina 85 a víceletých osob (v roce 2010 o 8,5 tis. na 154,5 tis.).

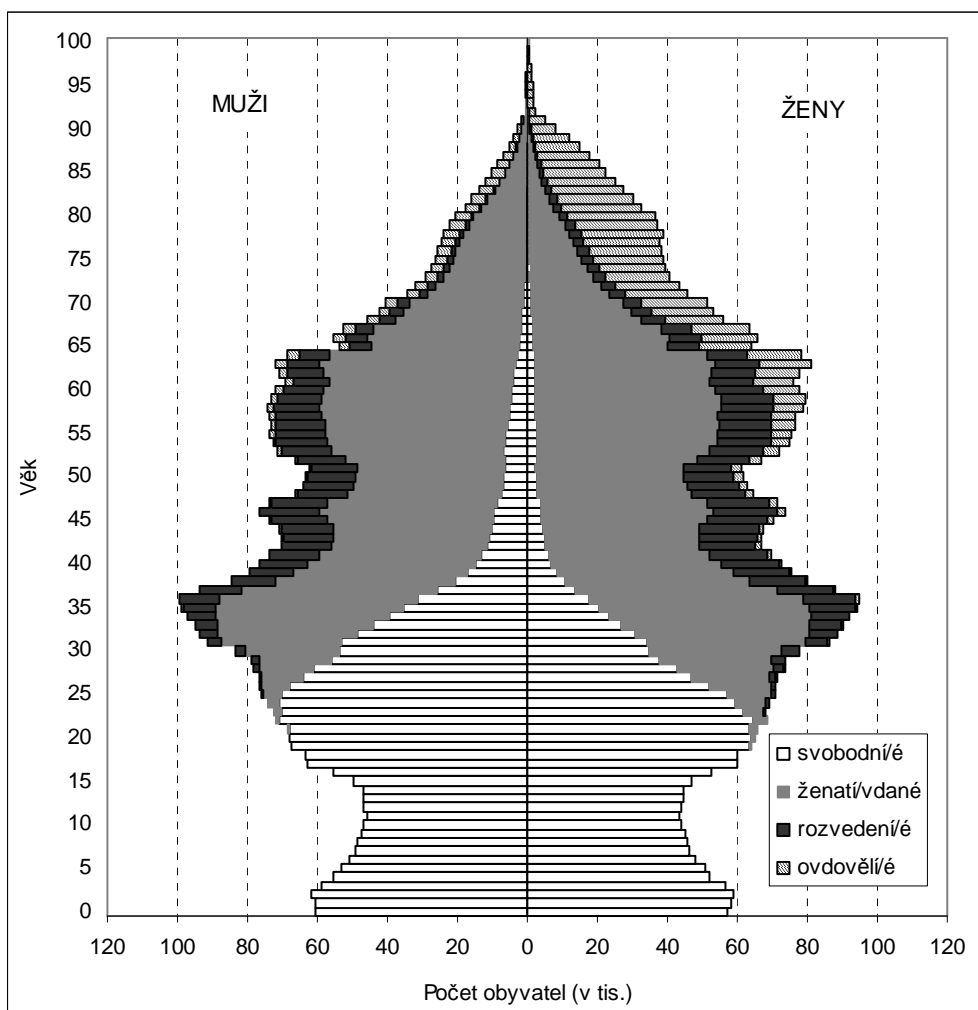
Vývoj hlavních věkových skupin se logicky odrazil v syntetických ukazatelích věkového složení populace ČR. Průměrný věk obyvatel se v průběhu roku 2010 zvýšil o 0,2 na 40,8 roku. U mužů došlo k navýšení na 39,3 roku, u žen na 42,3 roku. O stejnou hodnotu se zvýšil i ukazatel věkového mediánu, když na konci roku 2010 dělil obyvatelstvo na dvě stejně početné části věk 39,6 roku.

V průběhu roku 2010 se dále zvýšil index stáří, i když méně výrazně než v předchozích letech. Na 100 dětí do 15 let připadlo k 31. 12. 2010 necelých 108 osob starších 65 let. Vzájemný poměr složek populace v ekonomicky aktivním (15-64 let) a neaktivním věku zaznamenával dlouhodobě pozitivní trend. Od počátku 90. let 20. století až do období 2006-2007, kdy bylo zatížení minimální, se index ekonomické závislosti výrazně snížil z 50 na 40 (osob v ekonomicky neaktivním věku na 100 osob v ekonomicky aktivním věku). Nyní se zatížení složky obyvatelstva v ekonomicky aktivním věku opět zvyšuje, a to při vymezení jak patnácti, tak dvaceti lety věku jako hranice počátku ekonomické aktivity. Během roku 2010 se index ekonomické závislosti mírně zvedl z 42 na 43.

¹³³ Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2065. Dostupná na: <<http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/4020-09>>.

V obyvatelstvu České republiky se dlouhodobě mění zastoupení osob jednotlivých rodinných stavů, a to ve směru posílení osob svobodných (de iure) a úbytku osob žijících v manželství. Na konci roku 2010 připadla podle bilancí poprvé do kategorie osob žijících v manželství méně než polovina obyvatel starších 15 let. Celkem 4,50 mil. osob (2,26 mil. ženatých mužů a 2,24 mil. vdaných žen) tvořilo 49,9 % populace, zatímco o rok dříve žilo oficiálně v manželství o 46 250 osob více, celkem 4,55 mil. Zastoupení svobodných se v roce 2010 dále blíže posunulo k hranici 30 procent, vzrostl také podíl rozvedených (na 11,9 %). Neměnná zůstala ve srovnání s koncem roku 2009 relativní váha ovdovělých v populaci 15+ let, a to na úrovni 8,3 %.

Obr. I.1 Věková struktura obyvatelstva podle pohlaví a rodinného stavu, 31. 12. 2010

Struktura obyvatelstva podle rodinného stavu se vyvíjí shodně u mužů i žen, čímž zůstávají zachovány tradiční rozdíly: v populaci osob nad 15 let věku mají svobodní podstatně větší

relativní váhu mezi muži než mezi ženami (35,0 %, resp. 25,1 % ke konci roku 2010), naopak je tomu u ovdovělých, jejichž podíl dnes činí u žen 13,5 %, zatímco u mužů pouze 2,7 %. Zastoupení rozvedených je dlouhodobě zhruba o 2 procentní body vyšší u žen než u mužů.

Naopak mírně vyšší zastoupení osob žijících v manželství (cca o 3 procentní body) náleží mužské části populace, což souvisí zejména s nižší úmrtností žen. Podíl ženatých/vdaných osob má obecně rozdílný věkový profil, kde maxima najdeme u mužů až ve věkových skupinách seniorů – v roce 2009 i 2010 u 70-74letých –, kdežto u žen již ve starším středním věku, počínaje rokem 2007 u věkové skupiny 50-54letých. Díky vyšší úmrtnosti mužů se totiž z žen ve větší míře stávají vdovy, zatímco muži dále i ve vyšším věku častěji setrvávají v manželství. V pětileté věkové skupině 50-54 let, ve které je podíl vdaných žen nejvyšší (68,7 % k 31. 12. 2010), dosahují muži podobných hodnot (68,6 %), ovšem právě díky rozdílné úmrtnosti podíl ženatých mužů dále roste, kdežto u žen již nikoli.

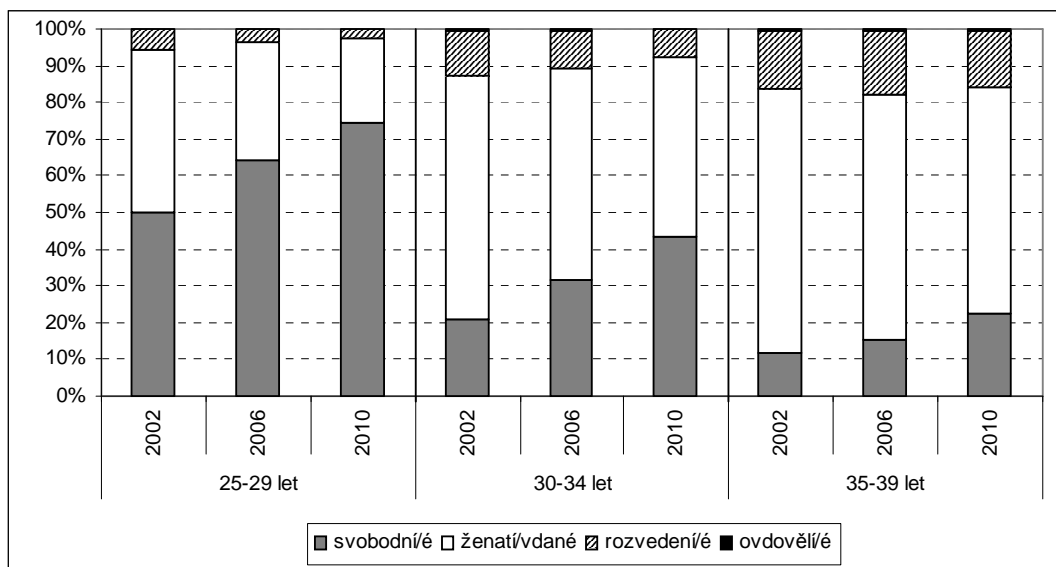
Tab. I.2 Obyvatelstvo starší 15 let podle pohlaví a rodinného stavu (v %), 2002-2010 (k 31. 12.)

	2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010
Celkem - svobodní/é	26,2	27,2	28,2	28,7	29,2	29,6	29,9
- ženatí/vdané	54,8	53,4	52,1	51,6	51,0	50,5	49,9
- rozvedení/é	10,0	10,6	11,1	11,2	11,4	11,6	11,9
- ovdovělí/é	9,0	8,8	8,6	8,5	8,4	8,3	8,3
Muži - svobodní	31,3	32,3	33,3	33,8	34,3	34,7	35,0
- ženatí	56,7	55,2	53,8	53,2	52,6	52,1	51,5
- rozvedení	9,1	9,7	10,1	10,2	10,4	10,5	10,8
- ovdovělí	2,9	2,8	2,8	2,8	2,7	2,7	2,7
Ženy - svobodné	21,5	22,5	23,5	23,9	24,4	24,8	25,1
- vdané	52,9	51,6	50,4	50,0	49,5	49,0	48,5
- rozvedené	10,9	11,5	12,0	12,2	12,4	12,6	12,9
- ovdovělé	14,7	14,4	14,1	13,9	13,7	13,6	13,5

Významné změny ve struktuře obyvatelstva podle rodinného stavu se v posledních letech odehrávají u osob ve věku mezi 25 a 45 lety. V období 2002-2010 se zastoupení svobodných v tomto věku zvýšilo o polovinu, u věkových skupin 30-34letých a 35-39letých dokonce na dvojnásobek, a to na 43,4 %, resp. 22,7 %. V souladu s tím se snížil podíl ženatých a vdaných, u osob pod 35 let i osob rozvedených. Již na konci roku 2009 tak byli ve věku 25-29 let svobodní ještě čtyři z pěti mužů (82,6 % k 31. 12. 2010), zastoupení svobodných žen ve stejné věkové skupině je momentálně dvoutřetinové (65,7 %). Váha svobodných se zvyšuje, a to ještě výrazněji, také v následujících pětiletých věkových skupi-

nách. Mezi 30-34letými bylo zastoupení svobodných žen 34,4 % (relativně nejvíce žen již žije v manželství), svobodných mužů bylo v této skupině však stále ještě více než polovina (51,8 %). Teprve mezi 35-39letými muži převládali ženatí (58,5 %).

Obr. I.2 Podíl obyvatel podle rodinného stavu ve vybrané věkové skupině (k 31. 12.), 2002-2010

Podíl rozvedených je vyšší u žen než u mužů ve všech dílčích pětiletých věkových skupinách. Obecným trendem je zvyšování zastoupení rozvedených, opačný vývoj lze sledovat pouze u nejmladších věkových skupin, a to pod vlivem změn ve sňatečnosti. Relativně nejvíce osob, které prošly rozvodem, bylo na konci roku 2010 zaznamenáno u 45-49letých (23,0 %), u mužů na úrovni 21,7 % a u žen 24,4 %.

Podle Ředitelství služby cizinecké policie MV ČR žilo k 31. 12. 2010 v populaci České republiky 425 301 cizinců s povoleným pobytem, kteří tvořili 4,0 % populace. Druhým rokem v řadě se evidovaný počet cizinců meziročně snížil, avšak souhrnně během sledovaného období 2002-2010 počet cizinců u nás vzrostl. Cizí státní příslušníci se svou strukturou podle pohlaví a věku odlišují od celkové populace: zastoupení mužů mezi cizinci je vyšší (cca 60 %), z hlediska věku jsou cizí státní občané koncentrováni do mladých věko-

vých skupin produktivního věku (20-34 let). Bližší údaje o cizincích žijících v ČR jsou obsahem publikace ČSÚ Cizinci v ČR.¹³⁴

Tab. I.3 Obyvatelstvo podle pohlaví, věku a rodinného stavu (v %), 2002-2010

(k 31. 12.)

Pohlaví a věk	Svobodní/é			Ženatí/vdané			Rozvedení/é			Ovdovělí/é		
	2002	2006	2010	2002	2006	2010	2002	2006	2010	2002	2006	2010
Muži:	31,3	33,3	35,0	56,7	53,8	51,5	9,1	10,1	10,8	2,9	2,8	2,7
ve věko- vé skupi- ně: 15- 19	99,9	99,9	100, 0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
20-	93,2	96,8	97,9	6,4	3,0	2,0	0,4	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0
25-	60,7	73,9	82,6	35,5	23,7	16,0	3,8	2,4	1,4	0,0	0,0	0,0
30-	28,2	39,7	51,8	61,4	51,8	42,2	10,3	8,4	5,9	0,1	0,1	0,1
35-	16,0	20,3	28,5	69,5	64,2	58,5	14,3	15,3	12,9	0,2	0,2	0,1
40-	12,0	13,5	16,5	71,9	67,5	63,6	15,7	18,6	19,6	0,4	0,4	0,3
45-	9,5	10,8	12,0	73,3	69,4	65,7	16,3	19,0	21,7	0,9	0,8	0,6
50-	7,2	8,5	9,7	76,0	72,2	68,6	15,2	17,9	20,5	1,6	1,4	1,2
55-	5,3	6,3	7,4	79,2	76,0	72,3	12,8	15,2	18,0	2,7	2,5	2,3
60-	4,3	4,6	5,3	81,7	79,4	76,5	9,6	11,8	14,2	4,4	4,2	4,0
65-	3,6	3,7	3,9	81,8	81,2	79,2	7,0	8,3	10,5	7,6	6,8	6,4
70-	3,3	3,1	3,1	78,7	79,8	79,6	5,5	6,0	7,1	12,5	11,1	10,2
75-	3,2	2,7	2,6	72,1	74,7	76,2	4,4	4,5	4,9	20,3	18,1	16,3
80+	2,9	2,8	2,2	57,7	61,8	64,6	3,2	3,1	3,0	36,2	32,3	30,2
Ženy:	21,5	23,5	25,1	52,9	50,4	48,5	10,9	12,0	12,9	14,7	14,1	13,5
ve věko- vé skupi- ně: 15- 19	99,4	99,6	99,8	0,6	0,4	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	81,8	89,7	93,0	17,0	9,7	6,5	1,1	0,6	0,5	0,1	0,0	0,0
25-	38,9	54,4	65,7	54,1	40,8	31,0	6,8	4,7	3,2	0,2	0,1	0,1
30-	13,4	22,9	34,4	71,9	64,3	56,2	14,0	12,3	9,1	0,7	0,5	0,3
35-	6,8	9,8	16,5	74,6	69,5	65,1	17,3	19,6	17,6	1,3	1,1	0,8
40-	4,7	5,8	8,1	74,9	70,4	66,2	18,0	21,8	24,0	2,4	2,0	1,7
45-	3,7	4,3	5,3	74,1	71,3	67,3	18,1	20,8	24,4	4,1	3,6	3,0
50-	3,2	3,5	4,0	73,1	71,0	68,7	16,5	19,2	21,8	7,2	6,3	5,5
55-	2,9	3,0	3,2	70,2	69,4	67,8	14,3	16,5	19,4	12,6	11,1	9,6
60-	2,6	2,8	2,9	64,2	64,7	64,6	11,1	13,7	16,0	22,1	18,8	16,5
65-	2,3	2,4	2,6	54,0	56,2	57,4	9,1	10,4	13,0	34,6	31,0	27,0
70-	2,4	2,2	2,3	40,2	43,6	46,5	8,1	8,6	9,7	49,3	45,6	41,5
75-	3,0	2,4	2,0	25,4	29,0	32,4	7,2	7,6	8,1	64,4	61,0	57,5
80+	3,5	2,9	2,3	10,5	13,1	15,2	5,3	6,0	6,3	80,7	78,0	76,2

¹³⁴ Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2010. Český statistický úřad [online]. 2011 [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/4007-11-r_2011>.

PŘÍLOHA P6: SŇATEČNOST

„V průběhu roku 2010 uzavřeli obyvatelé České republiky celkem 46 746 manželství, o 1,1 tis. méně než v roce předcházejícím. Bylo tak znovu překonáno dosažené historické minimum. Dále poklesla intenzita sňatečnosti (u svobodných i rozvedených osob), i když méně než v předešlých dvou letech.

Ve většině svatebních obřadů jde pro snoubence, ať už ženicha nebo nevěstu, o první sňatek. Na sňatky prvního pořadí připadá u mužů i u žen v posledních letech 73-75 % celkového počtu uzavřených manželství. V roce 2010 uzavřelo první manželství 34,4 tis. svobodných mužů a 34,7 tis. svobodných žen. Do manželství druhého či ještě vyššího pořadí vstoupilo 12,3 tis. mužů a 12,0 tis. žen. Téměř neměnná přitom zůstává struktura jednotlivých pořadí mezi opakovanými sňatky: druhé sňatky tvoří zhruba 84 %, třetí 13 %, čtvrté a další sňatky 2 % sňatků vyššího pořadí.

Ve srovnání s rokem 2009 ubylo sňatků ve všech sledovaných pořadích (první, druhé, třetí a vyšší), a to jak na straně ženichů, tak na straně nevěst. Opět relativně více poklesl počet sňatků opakovaných (vyšších pořadí) než prvních, ale v menší míře, než tomu bylo v roce 2009. V roce 2010 byl zaznamenán meziroční pokles na úrovni 1 % u prvních sňatků a o 5 % u dalších sňatků, zatímco v roce 2009 to bylo o 8, resp. 10-12 %.

1. Sňatky podle pořadí, 2002-2010

	2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010
Počet sňatků celkem	52	51	52	57	52	47	46
Sňatky první pro oba snoubence (protog.)	34	33	34	36	32	30	30
- podíl ze všech sňatků (%)	64,6	64,2	64,7	63,4	62,6	63,3	64,4
Sňatky opakované pro oba snoubence	8436	8382	8320	9620	9132	8109	7693
- podíl ze všech sňatků (%)	16,0	16,3	15,7	16,8	17,4	16,9	16,5
Pořadí sňatku na straně ženicha							
1.	39	37	39	41	38	34	34
2.	11	11	11	13	12	10	10
3.+	2184	2207	2099	2318	2327	2090	1915
Podíl prvních sňatků (%)	74,0	73,7	74,1	73,0	72,5	72,8	73,6
Pořadí sňatku na straně nevěsty							
1.	39	38	39	42	38	35	34
2.	11	11	11	12	12	10	10
3.+	2081	2178	2066	2343	2256	1975	1863
Podíl prvních sňatků (%)	74,6	74,1	74,9	73,5	72,7	73,6	74,3

Z hlediska rodinného stavu panuje mezi snoubenci výrazná homogenita. Celkem 37,0 tis. (79,2 %) manželství uzavřely osoby stejného rodinného stavu. Tzv. protogamních sňatků, sňatků dvou svobodných snoubenců, bylo v roce 2010 uzavřeno 30 095, řadilo se

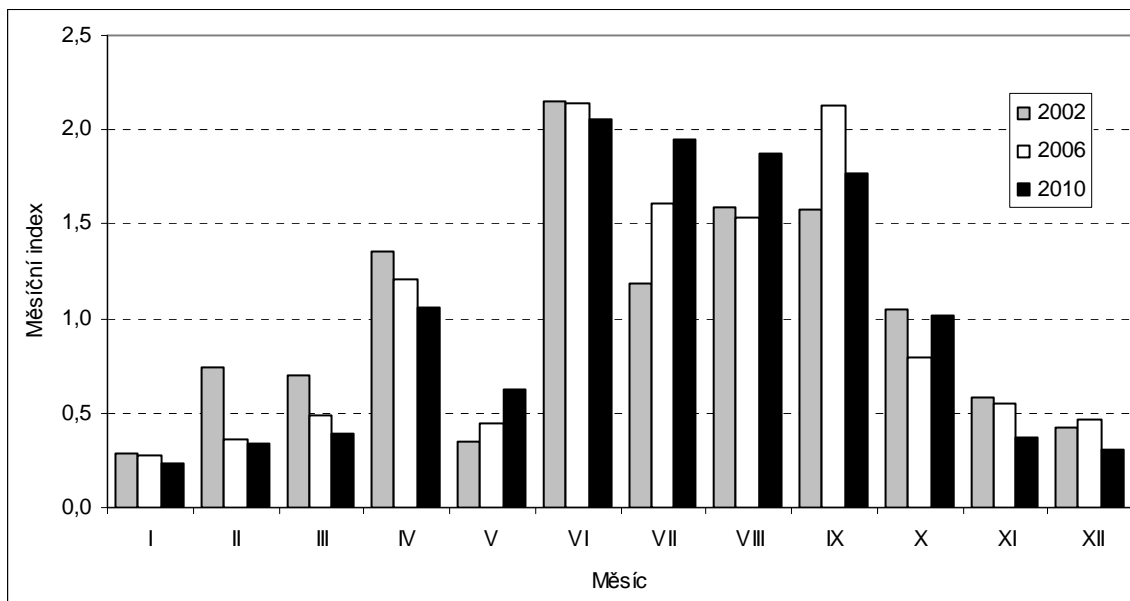
k nim tedy 64,4 % nových manželství. Ve sledovaném období 2002-2010 se podíl proto-
gammních sňatků příliš neměnil, udržoval se mírně pod hranicí 65 procent,
z dlouhodobějšího pohledu se tento ukazatel výrazně snížil, neboť na počátku 70. let
20. století dosahoval až k 80 procentům. Sňatky vyššího pořadí uzavírají v převážné míře
osoby rozvedené (v roce 2010 u mužů 95,8 %, u žen 95,2 %).

Poměrně homogenní bývají v ČR snoubenci také z hlediska svého nejvyššího dokončeného
vzdělání. V roce 2010 měl ženich i nevěsta shodnou úroveň vzdělání (z těch, kde byly
známy oba údaje) u 55,5 % sňatků, u dalších 38,0 % párů novomanželů byl rozdíl v úrovni
vzdělání jen jednostupňový. Problémy však způsobuje skutečnost, že nejvyšší dokončené
vzdělání patří od roku 2005 mezi dobrovolně poskytované položky v hlášení o sňatku, při-
čemž možnosti neuvedení (nezjišťování) údaje využívá rok od roku stále více snouben-
ců/matrikářů. V roce 2010 informace o vzdělání chyběla u 3,0 tis. ženichů a 3,2 tis. nevěst,
čímž nebylo možno posoudit homogenitu vzdělání u 7,1 % sňatků. Ještě v roce 2009 tato
situace nastala pouze u 2,9 % hlášení.

Nejvíce sňatků bývá tradičně uzavíráno v letních měsících. Jen na tři letní měsíce červen,
červenec a srpen připadá v posledních čtyřech letech téměř polovina všech sňatků, zahrne-
me-li i září, pak jde o podíl 63-64 %. V roce 2010 byl nejčetnějším měsícem na oddavky
červen (7875 sňatků), následoval červenec (7742 sňatků) a srpen (7434 sňatků). Za nimi
mírně zaostávalo září (6774 sňatků), které bylo v předešlém roce o celou tisícovku svateb
bohatší díky atraktivní číselné kombinaci 9/2009. Druhý konec žebříčku měsíců oblíbených
pro uzavření manželství již několik let obsazují zimní měsíce. Pro rok 2010 skončily
v pořadí leden (931), únor (1217) a prosinec (1235). Květen, který dlouhá léta uzavíral tuto
škálu, během prvního desetiletí 21. století výrazně posílil ve své „oblíbenosti“, i když stále
patří mezi méně využívané měsíce pro uzavření manželství (z hlediska pořadí je aktuálně
na 7. místě).

I když zajímavé číselné kombinace v datu svatby v roce 2010 nijak nenarušily tradiční se-
zónnost sňatečnosti, přeci jen se v podrobných datech opět potvrdila atraktivita těchto ter-
mínů pro snoubence. Konkrétně v neděli 10. 10. 2010 bylo zaznamenáno 393 sňatků, přes-
tože průměrně na neděli v období 2001-2010 připadlo 9 svatebních obřadů, obdobně
ve středu 20. 10. 2010 bylo uzavřeno 192 nových manželství, zatímco průměr činil 11.

Obr. II.1 Sezónnost sňatečnosti, 2002-2010

Pro kvantifikaci sezónnosti demografických procesů se používají tzv. měsíční indexy, které vypovídají, kolikanásobek průměrného měsíčního počtu sňatků po přepočtu na stejně dlouhé měsíce na daný měsíc připadá. Od roku 2001 dosahuje tento index u nejčetnějších měsíců na sňatky nad dvojnásobek průměrného měsíce (s výjimkou roku 2004, kdy index července činil 1,96), v červnu 2010 to bylo 2,05. Výrazně nadprůměrná byla sňatečnost také v červenci, srpnu a září, průměrná v dubnu a říjnu. Na druhém konci leden svou četností dosáhl pouze úrovně 0,23násobku průměrného měsíce, výrazně podprůměrný byl i prosinec, únor, listopad a březen.

Tab. II.2 Ukazatele tabulek sňatečnosti svobodných, 2002-2010

	2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010
Podíl svobodných mužů (%) ve věku:							
25	84,9	88,9	91,0	91,3	92,5	93,9	94,5
30	57,9	63,3	66,2	66,2	70,0	73,9	75,4
35	43,3	47,1	48,8	48,0	52,8	57,1	58,5
40	37,4	40,4	41,4	40,2	45,1	49,1	50,4
45	35,0	37,8	38,6	37,0	41,9	45,6	46,9
50	33,8	36,4	37,1	35,5	40,4	43,9	45,1
Prvosňatečnost mužů (v %)	66,2	63,6	62,9	64,5	59,6	56,1	54,9
Průměrný věk mužů při 1. sňatku	29,7	30,5	31,0	31,2	31,4	32,0	32,2
Věkový medián	32,1	33,7	34,5	34,2	36,3	39,2	40,5
Podíl svobodných žen (%) ve věku:							
25	69,4	75,3	78,2	78,3	80,9	84,0	85,4
30	42,7	47,3	49,3	48,6	53,4	57,5	59,2
35	33,3	36,4	37,3	36,3	41,2	44,8	46,3
40	29,8	32,9	33,1	31,9	36,8	40,2	41,3
45	28,3	31,1	31,3	30,0	34,8	38,4	39,5
50	27,6	30,2	30,3	28,9	33,9	37,3	38,4
Prvosňatečnost žen (v %)	72,4	69,8	69,7	71,1	66,1	62,7	61,6
Průměrný věk žen při 1. sňatku	27,3	28,0	28,4	28,6	28,8	29,2	29,4
Věkový medián	28,2	29,4	29,9	29,7	30,7	32,4	33,0

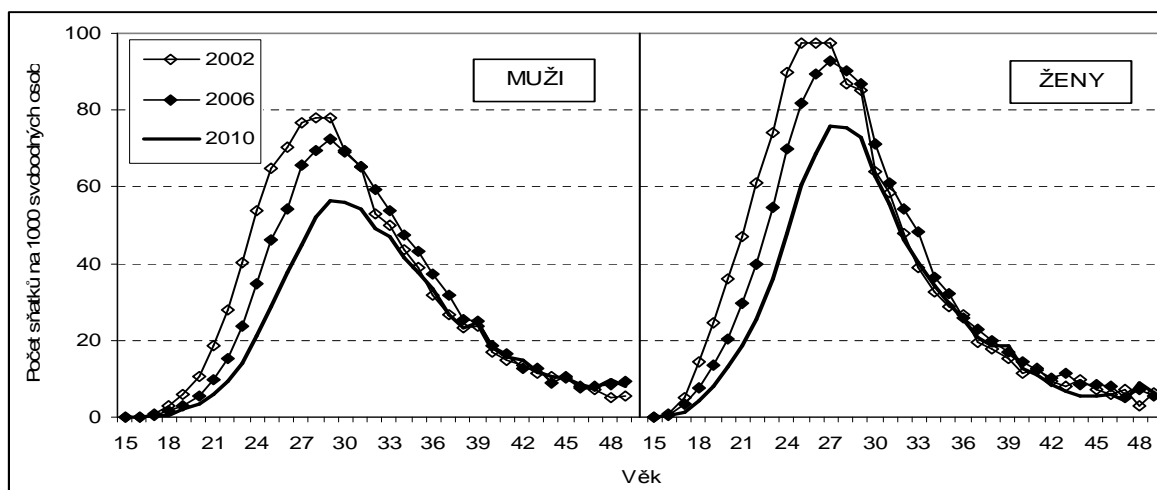
Pozn.: Věkový medián udává věk, do kterého vstoupí do prvního manželství právě polovina svobodných mužů/žen.

Intenzita sňatečnosti v roce 2010 dále poklesla, i když stejně jako u absolutních počtů sňatků podstatně méně než v předcházejících dvou letech. Při zachování současné úrovně sňatečnosti svobodných (podle jednovýchodných tabulek sňatečnosti) by do 50 let věku uzavřelo sňatek 54,9 % mužů a 61,6 % žen. O jedno procento více mužů i žen by tak ve srovnání s předchozím rokem zůstalo i ve věku 50 let svobodnými (v letech 2008 a 2009 vzrostl podíl svobodných v 50 letech věku podle tabulek sňatečnosti o 3-5 %).

Vstupní charakteristikou pro výpočet jednovýchodných tabulek sňatečnosti jsou pravděpodobnosti uzavření prvního sňatku. Ty se během posledních dvou desetiletí radikálně změnily. Nejvyšší hodnoty se přesunuly do vyššího věku (z 20-22 let na počátku 90. let 20. století na aktuálních 28-30 let) a významně poklesly. Markantní pokles byl zaznamenán zejména v mladších věkových skupinách, pravděpodobnosti uzavření prvního sňatku se zde snížily zhruba na polovinu. Pokles intenzity sňatečnosti svobodných v mladších věkových skupinách (do věku nejvyšší sňatečnosti) pokračoval i v roce 2010. Ve vyšších věcích přitom sňatečnost svobodných roste jen velmi mírně. Tabulkové podíly svobodných se tak opět ve všech sledovaných věcích mírně zvýšily. Ještě například ve věku 35 let by při zachování současného charakteru prvosňatečnosti zůstávalo svobodných 58,5 % mužů a 46,3 % žen (v roce 2002 to bylo 43,3 % a 33,3 %). Vývoj sňatečnosti svobodných podle věku se odra-

zil i v hodnotě průměrného věku při prvním sňatku. Ta se podle výsledků tabulek sňatečnosti svobodných v období 2002-2010 zvýšila u mužů o 2,5 roku na 32,2 roku a u žen o 2,1 roku na 29,4 roku.

Obr. II.2 Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku podle pohlaví a věku (na 1000 osob), 2002-2010

Tab. II.3 Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku podle pohlaví a věku (na 1000 osob), 2002-2010

Věková skupina	2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010
Muži: 16-19	9,6	6,6	5,0	4,6	3,8	2,9	2,8
20-24	143,0	104,9	85,9	82,3	71,5	58,7	52,7
25-29	317,6	287,8	272,5	275,8	242,8	212,5	201,7
30-34	251,7	256,2	262,3	274,3	246,4	226,8	224,8
35-39	136,4	142,3	152,5	162,5	145,0	141,6	137,4
40-44	65,4	65,1	67,3	80,2	72,6	69,6	69,0
45-49	35,0	39,9	43,4	43,9	37,8	41,1	43,5
Ženy: 16-19	44,4	31,7	24,9	24,2	20,6	16,2	14,0
20-24	273,3	222,2	197,5	197,4	173,9	146,0	133,7
25-29	385,8	371,6	370,0	379,2	340,1	315,2	306,8
30-34	219,7	230,3	243,8	253,8	228,5	220,9	217,8
35-39	103,4	96,4	112,5	119,8	107,7	102,9	108,3
40-44	50,6	53,6	55,3	60,1	52,1	45,3	44,1
45-49	29,3	33,9	33,8	41,5	30,4	33,3	30,6

Pozn.: Údaje vychází z výsledků jednovýchodných tabulek sňatečnosti.

Nižší než v předcházejících letech byla v roce 2010 také intenzita sňatečnosti rozvedených osob, a tedy i celková úroveň opakované sňatečnosti (ovdovělí se na sňatečnosti podílí jen minimálně). Úhrnná sňatečnost rozvedených se snížila o dva procentní body na 38,4 % u mužů, přičemž u nich poprvé poklesla pod hladinu 40 procent, a na 37,2 % u žen. Pouze tato část rozvedených by tak při současných mírách sňatečnosti uzavřela další sňatek, a to v průměru muži po 7,5 roku a ženy po 7,8 roku od ukončení předchozího manžel-

ství rozvodem. Průměrná doba mezi rozvodem a dalším sňatkem třetím rokem stagnuje, v dlouhodobém pohledu se však zvýšila, od roku 2002 o více než jeden rok. Vliv na to má klesající míra opakované sňatečnosti krátce po rozvodu, kdy je sňatečnost rozvedených nejvyšší, i mírně rostoucí opakovaná sňatečnost po 10 a více letech od rozvodu.

Tab. II.4 Sňatečnost rozvedených, 2002-2010

	2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010
Úhrnná sňatečnost rozvedených (%) - muži	43,4	41,8	42,5	47,9	44,5	40,4	38,4
- ženy	42,2	40,8	40,9	46,6	44,0	38,9	37,2
Průměrná doba mezi rozvodem a sňatkem	6,3	6,7	7,1	7,3	7,5	7,5	7,5
- muži							
-	6,4	7,0	7,4	7,5	7,8	7,9	7,8
Míry sňatečnosti rozvedených podle doby od rozvodu							
Muži: 0-1	6,1	5,5	5,2	5,7	5,2	4,8	4,5
2-3	4,2	4,1	3,8	4,1	3,9	3,5	3,4
4-5	3,0	2,8	3,0	3,3	3,0	2,6	2,5
6-9	1,9	1,9	1,9	2,3	2,1	1,9	1,8
10-19	0,7	0,7	0,8	0,9	0,9	0,8	0,8
Ženy: 0-1	6,0	5,5	4,7	5,3	5,1	4,5	4,3
2-3	3,9	3,7	3,5	4,0	3,5	3,1	3,0
4-5	3,1	2,6	2,8	3,1	2,9	2,5	2,4
6-9	1,8	1,8	2,0	2,3	2,1	1,9	1,7
10-19	0,7	0,7	0,8	1,0	1,0	0,8	0,8

Pozn.: Průměrná doba mezi rozvodem a dalším sňatkem je vypočtena z rozložení intenzit sňatečnosti rozvedených.

Počet sňatků, kdy minimálně jeden ze snoubenců je cizího státního občanství, byl v roce 2010 meziročně nižší o 45, a to 4324. Relativní váha takto heterogenních sňatků se však mírně zvýšila (o 0,1 na 9,2 %). Ve srovnání s rokem 2009 bylo evidováno méně sňatků Čechů a cizích státních občanek (o 96 na celkem 1707), naopak přibylo sňatků dvou cizích státních občanů (o 22 na 214) i Češek s cizinci (o 29 na 2403). Češky nejčastěji uzavírají manželství s občany Slovenska, Německa, Spojeného království, Ukrajiny a Spojených států. Češi zase s občankami Slovenska, Ukrajiny, Ruska, Polska a Vietnamu. Variabilita cizích státních občanů je tradičně větší u ženichů než u nevěst, když pět nejčetnějších skupin státního občanství zahrnuje u ženichů zhruba 56 procent případů, zatímco u nevěst téměř 80 procent sňatků občanů ČR a cizinců. V případě uzavření manželství dvou osob

cizího státního občanství jde téměř v polovině o státní příslušníky jednoho státu, aktuálně nejčastěji o dva občany Ukrajiny (55), Ruska a Slovenska.¹³⁵

Tab. II. 5 Sňatky podle státního občanství snoubenců, 2002-2010

	2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010
Sňatky alespoň s 1 cizincem	4599	5052	4566	4969	4394	4369	4324
- podíl na všech sňatcích (%)	8,7	9,8	8,6	8,7	8,4	9,1	9,2
Sňatky - oba cizinci	53	72	110	184	160	192	214
Sňatky - žena ČR + cizinec	2824	2969	2549	2845	2585	2374	2403
státní občanství muže: Slovensko	483	523	612	745	728	616	643
Německo	428	319	239	236	251	256	277
Spojené království	215	149	154	224	263	216	236
Sňatky - muž ČR + cizinka	1722	2011	1907	1940	1649	1803	1707
státní občanství ženy: Slovensko	537	639	772	843	787	787	733
Ukrajina	488	579	444	432	305	433	370
Rusko	116	134	109	125	93	111	125

Rozvodovost

„V průběhu roku 2010 bylo zaznamenáno 30 783 rozvodů.¹³⁶ Pokles zaznamenaný roku 2009 (na 29,1 tis.) byl pouze přechodný, roční počet rozvodů se po roce opět vrátil na úroveň 31 tisíc, běžnou od roku 2005. Úroveň úhrnné rozvodovosti v roce 2010 dosáhla 50,0 %, které se přiblížila již v roce 2008. Průměrná délka manželství při rozvodu se prodloužila na 12,7 let.

Tab. III.1 Rozvody podle pořadí, 2002-2010

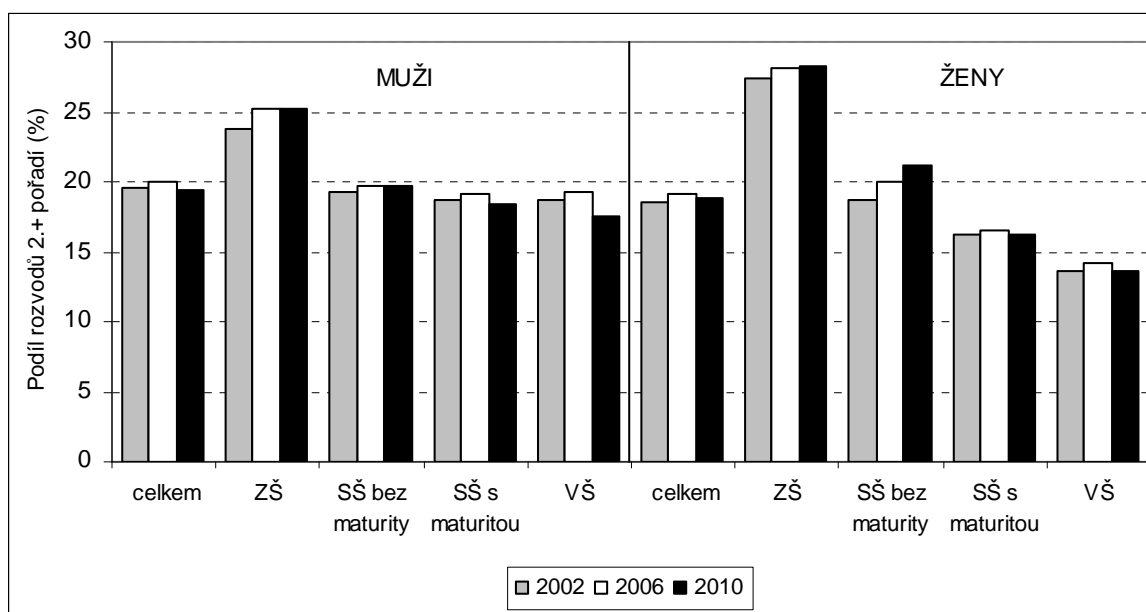
	2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010
Počet rozvodů celkem	31 758	33 060	31 415	31 129	31 300	29 133	30 783
v tom na návrh: muže	10 613	10 950	10 469	10 586	10 952	10 291	10 653
ženy	21 145	22 110	20 946	20 543	20 348	18 842	20 130
Pořadí rozvodu muže: 1.	25 551	26 607	25 126	24 900	25 260	23 488	24 792
2.	5533	5714	5564	5446	5289	4973	5300
3.+	674	739	725	783	751	672	691
Pořadí rozvodu ženy: 1.	25 863	26 793	25 388	25 104	25 388	23 593	25 001
2.	5275	5562	5345	5347	5269	4944	5129
3.+	620	705	682	678	643	596	653

¹³⁵ Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2010. *Český statistický úřad* [online]. 2011 [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/4007-11-r_2011>.

¹³⁶ Počínaje rokem 2007 jsou hlášení o rozvodech přebírána elektronickou formou z datového skladu Ministerstva spravedlnosti ČR.

Dvě třetiny rozvodů bývají iniciovány na návrh ženy, jedna třetina na návrh muže. Také podíl rozvodů vyšších pořadí než prvního se příliš nemění. Dlouhodobě se udržuje pod hranicí 20 procent, zhruba čtyři pětiny mužů a žen se tak rozvádí poprvé. Odlišnou úroveň zastoupení opakovaných rozvodů však vykazují jednotlivé kategorie dosaženého vzdělání muže/ženy. Na obou stranách je obecně zastoupení opakovaných rozvodů nejvyšší u osob se základním vzděláním (v roce 2010 u mužů 25,2 %, u žen 28,3 %). U žen s vyšší úrovní vzdělání pak podíl opakovaných rozvodů klesá (v roce 2010 u vysokoškolaček až k 13,6 %), zatímco u mužů se u vyšších vzdělanostních skupin příliš neliší, bývá na úrovni 18-20 procent. Od roku 2005 je však uvedení údaje o nejvyšším dokončeném vzdělání dobrovolné a práva neuvádět jej je využíváno stále více. V roce 2010 chyběla tato informace u 11,1 tis. rozvedených mužů a u 11,0 tis. rozvedených žen, tj. u více než třetiny osob.

Obr. III.1 Podíl rozvodů vyššího pořadí podle pohlaví a vzdělání (v %), 2002-2010

Od poloviny 90. let 20. století stoupá podíl rozvádějících se manželů, kteří nemají aktuálně v péči nezletilé dítě. Kromě rostoucího zastoupení rozvodů dlouhotrvajících manželství, kdy již společné děti dosáhly zletilosti, se zde odráží také nízká úroveň plodnosti posledních let. V roce 2010 bylo rozvodů bez nezletilých dětí celkem 13 143, tedy 42,7 %. Ostatních 17 640 rozvodů (57,3 %) se týkalo manželství s nezletilými dětmi. Rozvod v roce 2010 zasáhl celkem 26 483 dětí. Většina (55,9 %) rozvádějících se manželů (s dětmi)

v době rozvodu vychovává pouze jedno nezletilé dítě, 39,1 % dvě děti a 5,0 % tři či více nezletilých dětí.

Tab. III.2 Rozvody podle počtu nezletilých dětí, 2002-2010

	2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010
Rozvody bez nezletilých dětí	11	12	12	12	13	12	13
Rozvody s nezletilými dětmi	20	20	19	18	18	16	17
v tom s 1 dítětem	11	11	11	10	10	9 533	9 853
s 2 dětmi	7667	7993	7085	7189	6989	6538	6903
s 3 a více dětmi	989	1 010	914	874	849	780	884
Počet nezletilých dětí celkem	30	31	28	27	27	25	26
Podíl manželství s nezletilými dětmi	64,3	62,9	60,5	59,1	58,1	57,8	57,3

Důležitým údajem při analýze rozvodovosti je délka trvání manželství, která je počínaje rokem 2007 při zpracování odvozena z data sňatku a data nabytí právní moci rozsudku o rozvodu. V posledních letech roste zejména zastoupení rozvodů po 20 a více letech manželství: v roce 2002 činilo 20,1 %, v roce 2010 již 27,7 %. Pětina rozvodů připadla na manželství, která trvala méně než 5 let, druhá pětina na manželství trvajících 5-9 let. Na délky manželství 10-14 let a 15-19 let připadá v současnosti 16-17 % rozvodů. Počet rozvodů v roce je tak rozložen do pětiletých délek trvání manželství poměrně rovnoměrně.

Tab. III.3 Rozvody podle délky trvání manželství, 2002-2010

Délka trvání manželství	2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010
0-4	6165	6019	5715	5665	5997	5760	6029
5-9	7446	7396	7209	6808	6573	5925	6132
10-14	7000	6994	5681	5424	5148	4771	4997
15-19	4772	5439	5479	5480	5493	4933	5098
20+	6375	7212	7331	7752	8089	7744	8527
Celkem	31 758	33 060	31 415	31 129	31 300	29 133	30 783
Struktura (v %):							
0-4	19,4	18,2	18,2	18,2	19,2	19,8	19,6
5-9	23,4	22,4	22,9	21,9	21,0	20,3	19,9
10-14	22,0	21,2	18,1	17,4	16,4	16,4	16,2
15-19	15,0	16,5	17,4	17,6	17,5	16,9	16,6
20+	20,1	21,8	23,3	24,9	25,8	26,6	27,7

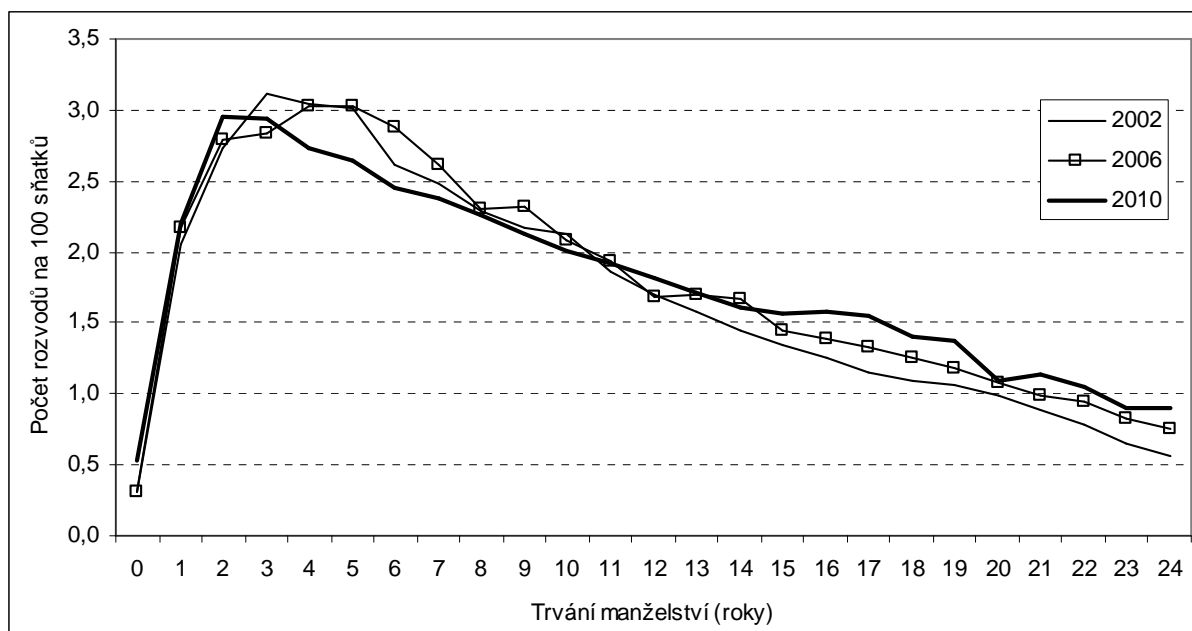
Na délce trvání manželství, tedy době uplynulé od sňatku, primárně závisí intenzita rozvodovosti. V České republice bývá rozvodovost nejvyšší po 2-6 letech po sňatku, v roce 2010 připadlo maximum 3,0 rozvodu ze 100 sňatků na třetí rok manželství. V období 2002-2010 se nejvýrazněji zvýšila intenzita rozvodovosti u starších manželství: o polovinu vzrostla rozvodovost u manželství, jejichž trvání bylo delší než 20 let, a o více než čtvrtinu u manželství po 15-19 letech soužití. Tomu odpovídá také vývoj průměrné délky trvání manžel-

ství při rozvodu, vycházející z intenzit rozvodovosti podle délky trvání manželství v daném roce. Při setrvání rozvodovosti na úrovni roku 2010 by rozvod v průměru ukončoval manželství po 12,7 letech trvání, zatímco za podmínek roku 2002 by k rozvodu docházelo o 1,2 roku dříve, po 11,5 letech manželství.

Tab. III.4 Rozvodovost podle délky trvání manželství, 2002-2010

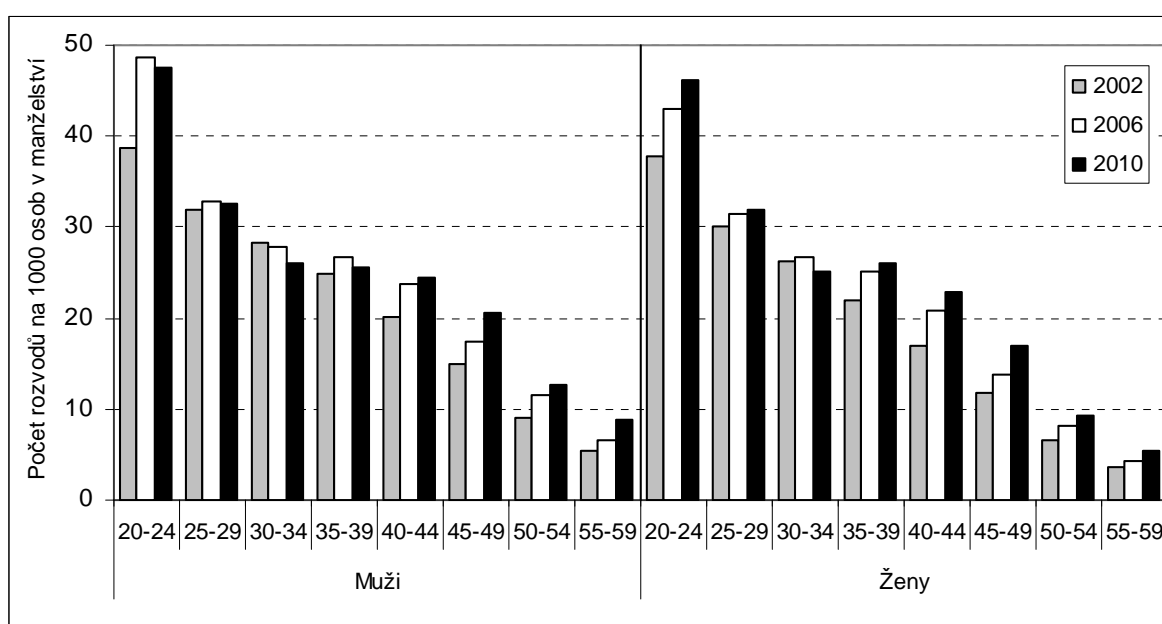
Délka trvání manželství (roky)	2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010
0	0,31	0,38	0,30	0,50	0,62	0,61	0,54
1	2,05	2,15	2,17	2,10	2,21	2,22	2,20
2	2,74	2,81	2,79	2,88	2,75	2,67	2,95
3	3,12	3,01	2,83	2,74	3,17	2,66	2,94
4	3,04	3,01	3,03	2,81	2,72	2,67	2,74
5	3,02	3,06	3,02	2,81	2,85	2,44	2,64
6	2,62	2,87	2,88	2,76	2,74	2,41	2,46
7	2,48	2,60	2,61	2,49	2,45	2,36	2,37
8	2,28	2,50	2,31	2,37	2,24	2,15	2,25
9	2,17	2,30	2,32	2,14	2,12	1,98	2,12
10-14	1,74	1,90	1,81	1,82	1,81	1,72	1,82
15-19	1,18	1,33	1,32	1,36	1,41	1,34	1,49
20-24	0,78	0,91	0,92	0,98	1,02	0,95	1,02
25+	0,34	0,39	0,41	0,43	0,46	0,45	0,51
Úhrnná rozvodovost (na 100 sňatků)	45,7	49,3	48,7	48,7	49,6	46,8	50,0
Průměrná délka trvání manželství	11,5	11,9	12,0	12,3	12,3	12,5	12,7

Obr. III.2 Rozvodovost podle délky trvání manželství, 2002-2010

Rozvodovost lze sledovat také v závislosti na věku rozvedených, zde však je podstatně ovlivněna vývojem rozložení a intenzity sňatečnosti podle věku, zejména pokud jde o míry redukované.¹³⁷ Vztáhneme-li počet rozvodů v daném věku ke stavu obyvatel rodinného stavu ženatý/vdaná, pak nejvyšších hodnot nabývá rozvodovost v nejmladších věkových skupinách a s rostoucím věkem klesá, i když mezi 30. a 40. rokem života jen velmi mírně. V posledních letech se nejvýrazněji mění (zvyšuje) rozvodovost starších věkových skupin (nad 45 let).

Obř. III.3 Rozvodovost podle pohlaví a věku (na 1000 osob), 2002-2010

Podíl rozvodů, které ukončují manželství s alespoň jedním cizím státním občanem, se od roku 2007 udržuje na úrovni 7 procent, tedy zhruba o dva procentní body nižší, než je tomu při uzavírání manželství. V roce 2010 bylo zaznamenáno 2184 rozvodů, které se týkaly cizího státního občana/občanů, z toho v 1197 případech (54,8 %) šlo o rozvod manželství Češky a cizince, u 790 případů (36,2 %) o manželství Čecha a cizinky a ve 197 kauzách byli u českého soudu rozvedeni dva cizí státní občané. Posledně jmenovaná skupina

¹³⁷ Redukované míry vztahují počet rozvodů k počtu obyvatel v daném věku, a to bez ohledu na rodinný stav, tj. faktické možnosti rozvodu.

nabývá na významu – v roce 2010 se k ní řadilo již 9,0 % rozvodů s cizím státním občanem, zatímco v roce 2002 to bylo pouze 3,1 %.

V roce 2010 se Češi i Češky nejčastěji rozváděli s občankou/občanem Slovenska, Ukrajiny, Vietnamu a Ruska. Tuto čtveřici doplňovali na páté pozici u Češek partneři z Německa, u Čechů partnerky z Polska. Stejně jako v případě snoubenců uzavírajících manželství je variabilita zaznamenaných státních občanství u rozvádějících se manželů mnohem širší a méně koncentrovaná na straně mužů-cizinců než u žen-cizinek.¹³⁸

Tab. III.5 Rozvody podle státního občanství manželů, 2002-2010

	2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010
Rozvody alespoň s 1 cizincem	1 204	1 523	1 872	2 151	2 217	1 989	2 184
- podíl na všech rozvodech (%)	3,8	4,6	6,0	6,9	7,1	6,8	7,1
Rozvody - oba cizinci	37	53	84	113	118	138	197
Rozvody - žena ČR + cizinec	735	902	1 071	1 198	1 268	1 074	1 197
z toho státní občanství (řazeno dle četnosti v r. 2010):							
Slovensko	142	122	165	186	207	212	248
Vietnam	88	155	236	232	206	171	127
Ukrajina	66	70	103	94	108	100	82
Německo	56	74	64	77	75	53	57
Rusko	58	55	54	71	64	44	56
Rozvody - muž ČR + cizinka	432	568	717	840	831	777	790
z toho státní občanství (řazeno dle četnosti v r. 2010):							
Slovensko	89	107	123	153	166	186	216
Ukrajina	122	169	259	270	276	198	196
Vietnam	34	75	97	111	101	108	107
Rusko	40	65	89	103	99	91	73
Polsko	50	47	28	36	38	36	40

¹³⁸ Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2010. Český statistický úřad [online]. 2011 [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: < http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/4007-11-r_2011 >.

PŘÍLOHA P7: PORODNOST

„V roce 2010 dosáhl počet živě narozených dětí 117 153. Druhý rok za sebou byl zaznamenán meziroční pokles v hodnotě 1,2 tis. dětí, když vrchol porodnosti pro období prvního desetiletí 21. století nastal v roce 2008, kdy se narodilo téměř 120 tis. dětí. Úroveň plodnosti v roce 2010 stagnovala na úrovni 1,49 dítěte na jednu ženu. Průměrný věk žen při porodu se opět zvýšil, a to na 29,6 let.

Při 114 976 porodech se v roce 2010 živě narodilo 60 220 chlapců a 56 933 dívek. Dvě procenta porodů ukončila vícečetné těhotenství, při 2,4 tis. porodů se narodila dvojčata a při 12 porodech trojčata. Čtyřčata se v ČR naposledy narodila v roce 2003. Téměř osm procent dětí mělo při narození nízkou porodní hmotnost, za kterou je lékaři považována váha do 2,5 kilogramu.

Tab. IV.1 Narození, 2002-2010

	2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010
Narození celkem	93 047	97 929	106	114	119	118	117
Mrtvě narození	261	265	299	315	272	319	293
Živě narození	92 786	97 664	105	114	119	118	117
v tom: chlapci	47 712	50 262	54 612	58 475	61 326	60 368	60 220
dívky	45 074	47 402	51 219	56 157	58 244	57 980	56 933
Porody celkem	91 502	96 078	103	112	117	116	114
v tom: dvojčat	1502	1813	2115	2298	2381	2378	2446
trojčat	20	19	15	22	16	14	12
čtyřčat	1	0	0	0	0	0	0
Podíl vícečetných porodů (%)	1,7	1,9	2,0	2,1	2,0	2,1	2,1
Živě narození podle porodní							
méně než 1000 gramů	329	400	421	430	472	483	446
1000 - 2499 gramů	5401	6289	7094	8077	8171	8540	8530
2500 - 3499 gramů	50 382	52 817	58 313	63 643	66 378	66 009	65 691
3500 - 4499 gramů	35 690	37 059	38 935	41 392	43 429	42 297	40 802
4500 a více gramů	984	1099	1068	1090	1086	1019	1012
Podíl dětí s por. hmotn. do 2500 g	6,2	6,8	7,1	7,4	7,2	7,6	7,7

V roce 2010 poprvé poklesl pod úroveň 60 procent podíl dětí, které se narodily vdaným ženám. Do manželství se živě narodilo 59,7 % dětí, celkem 69 989. Ještě v roce 2002 byl přitom podíl dětí narozených v manželství přesně o 15 procentních bodů vyšší. Vezmeme-li v úvahu pouze prvorodičky, pak z celkového počtu 54,3 tis. žen - matek prvorozených dětí bylo pouze 26,6 tis. vdaných, tj. 48,9 %. Mezi prvorozenými tedy v roce 2010 již převažovaly děti matek nevdaných, většinou žen (de iure) svobodných. Tato kategorie rodinného stavu matek je jedinou, u které stále roste počet narozených dětí (39,5 tis. živě

narozených v roce 2010 ve srovnání s 38,1 tis. v roce 2009). U vdaných, rozvedených a ovdovělých se rostoucí trend porodnosti zastavil, když vrcholu dosáhl v roce 2008.

Tab. IV.2 Živě narození podle rodinného stavu matky, 2002-2010

Rodinný stav matky	2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010
	Živě narození celkem						
Svobodná	18	23	28	32	35	38	39
Vdaná	69	67	70	75	76	72	69
Rozvedená	5086	6101	6674	7208	7617	7610	7389
Ovdovělá	278	287	293	303	299	284	246
Podíl dětí narozených vdaným ženám (%)	74,7	69,4	66,7	65,5	63,7	61,2	59,7
	Živě narození v 1. pořadí						
Svobodná	12	17	20	22	24	26	26
Vdaná	30	29	30	30	30	28	26
Rozvedená	850	1203	1402	1435	1598	1624	1564
Ovdovělá	32	22	30	39	31	39	22
Podíl dětí narozených vdaným ženám (%)	69,1	61,6	58,4	56,1	53,8	50,5	48,9

Růst počtu živě narozených dětí byl od roku 2001 až do roku 2008 nepřetržitý ve všech pořadích. V roce 2009 byl rostoucí trend porodnosti přerušen, a to opět ve všech pořadích, významnější pokles však zaznamenal pouze počet dětí prvorozených. Také v roce 2010 se meziročně snížil pouze počet narozených prvního pořadí, když prvorozených dětí se živě narodilo o 1,7 tis. méně než v roce 2009, celkem 54,3 tis. Ostatní sledovaná pořadí mezi roky 2009 a 2010 meziročně mírně posílila. Počet druhorozených dětí se zvýšil o 0,3 tis. na 45,5 tis., počet dětí narozených ve třetím či vyšším pořadí o 0,2 tis. na 17,3 tis. Šlo přitom výhradně o děti nevdaných matek. Počty dětí narozených v manželství dosáhly vrcholu u dětí prvního a druhého pořadí v roce 2008, u vyšších pořadí již v roce 2007. Důsledkem rozdílného vývoje v počtu dětí narozených v a mimo manželství podle pořadí se počínaje rokem 2007 v manželství rodí více druhorozených než prvorozených. Aktuálně tedy u manželské porodnosti neplatí obecný stav, že majoritní je porodnost prvního pořadí.

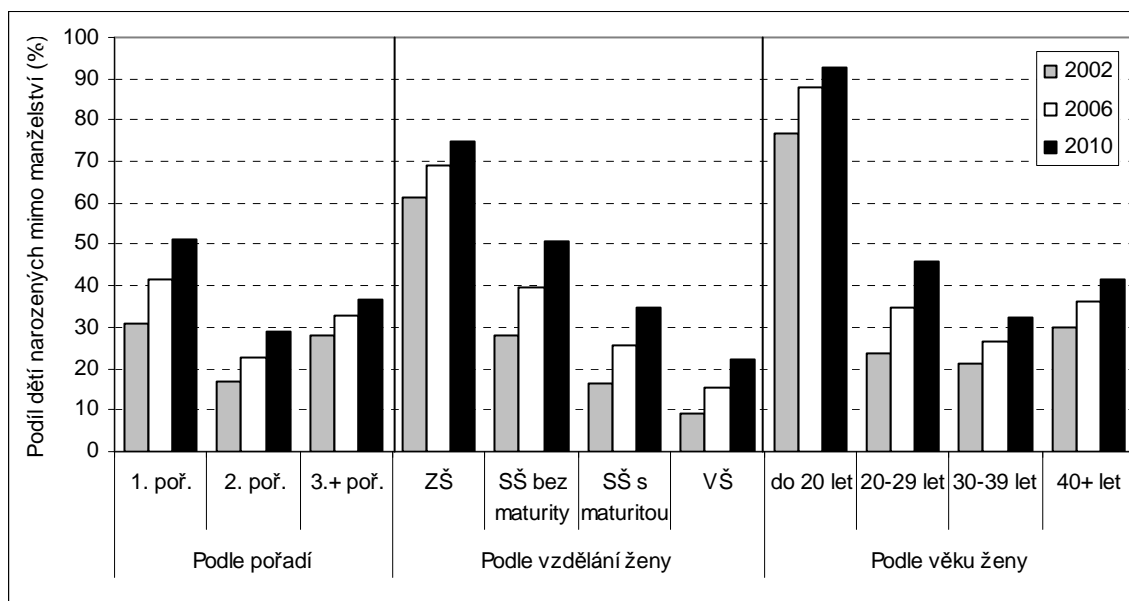
Tab. IV.3 Živě narození podle pořadí a legitimacy, 2002-2010

	2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010
Živě narození celkem	92	97	105	114	119	118	117
v 1. pořadí	44	48	51	54	56	56	54
v 2. pořadí	34	35	39	43	45	45	45
v 3. a dalším pořadí	13	13	14	17	17	17	17
Živě narození v manželství	69	67	70	75	76	72	69
v 1. pořadí	30	29	30	30	30	28	26
v 2. pořadí	28	28	30	32	33	33	32
v 3. a dalším pořadí	9787	9538	10	11	11	11	10
Živě narození mimo manželství	23	29	35	39	43	45	47
v 1. pořadí	13	18	21	23	26	27	27
v 2. pořadí	5826	6997	8801	10	11	12	13
v 3. a dalším pořadí	3807	4391	4922	5419	5746	6013	6324
Podíl dětí narozených mimo manželství	25,3	30,6	33,3	34,5	36,3	38,8	40,3

V současné době jsou děti prvního pořadí rozloženy zhruba rovnoměrně mezi manželské a nemanželské. V roce 2010 se narodilo 26,6 tis. prvorozených dětí ženám vdáným a 27,7 tis. ženám svobodným, rozvedeným či ovdovělým. Podíl prvorozených dětí narozených mimo manželství během roku 2010 přesáhl hranici 50 procent, činil 51,1 %. Statistika tak dokládá dlouhodobý proces uvolňující se vazby mezi sňatkem ženy a (následným) narozením jejího prvního dítěte v české společnosti. Významně přitom roste podíl dětí narozených mimo manželství i mezi druhorozenými (16,9 % v roce 2002 a 28,8 % v roce 2010) a dětmi vyšších pořadí (posun z 28,0 na 36,5 %). Celkem se v roce 2010 v ČR živě narodilo mimo manželství 40,3 % dětí, v absolutním počtu 47 164, o 1210 více než v roce 2009.

Rozšiřování nemanželských porodů probíhá nejen obecně u všech pořadí narozených, ale i napříč vzdělanostním a věkovým spektrem žen. Vysoká nemanželská porodnost je tradičně zaznamenávána u žen nejmladších (u žen mladších 20 let věku byl v roce 2010 podíl dětí narozených mimo manželství 92,7 %) a také u žen, které dosáhly pouze základního vzdělání (74,9 % v roce 2010).

Obr. IV.1 Podíl živě narozených mimo manželství (%), 2002-2010

Rychle se zvyšující zastoupení dětí narozených nevdaným ženám však neznamená, že stejnou měrou přibývá dětí, které vychovává pouze sama matka. Jak dokládají některé výzkumy a studie, z velké části se děti rodí do fungujících rodin, kde ovšem nejsou rodiče oddáni. Pro tuto skutečnost svědčí i statistika dětí, u kterých nebyly v hlášení o narození uvedeny identifikace otce. Tato data jsou dostupná od roku 2007, kdy bylo zpracování údajů o otci rozšířeno i na děti žen svobodných, rozvedených a ovdovělých. Přijmeme-li předpoklad, že pokud jsou uvedeny charakteristiky otce dítěte, je otec připraven se na výchově dítěte podílet, pak se podíl dětí samoživitelek pohybuje kolem jedné desetiny. V roce 2010 nebyly uvedeny údaje o otci u 10,2 tis. živě narozených dětí, což odpovídá 8,7 % z celkového počtu narozených. V podstatě totožné číslo náleží i roku 2009 a ani údaj za roky 2008 a 2007 se příliš nelišil (byl jen mírně vyšší). Relativně více matek-samoživitelek v tomto vymezení však najdeme, zkoumáme-li odděleně například děti třetího či dalšího pořadí (12,0 % v roce 2010), ženy mladší 25 let (23,6 %) nebo ženy s pouze základním dokončeným vzděláním (35,3 %).

Tab. IV.4 Podíl živě narozených s neuvedenými údaji o otci (v %), 2007-2010

	2007	2008	2009	2010
Podíl samoživitelek ze všech matek				
celkem	9,7	10,0	8,6	8,7
u narozených ve 3.+ pořadí	10,7	11,7	11,3	12,0
u žen se základním vzděláním	30,0	33,4	35,0	35,3
u žen mladších 25 let	22,1	23,9	23,2	23,6
Podíl samoživitelek z nevdaných matek				
celkem	28,0	27,5	22,1	21,7
u narozených ve 3.+ pořadí	33,9	35,2	32,2	32,8
u žen se základním vzděláním	43,6	46,9	47,4	47,1
u žen mladších 25 let	35,3	36,3	33,2	33,1

Po výrazném snížení plodnosti v 90. letech 20. století, kdy populačně silné ročníky žen ze sedmdesátých let začaly odkládat narození dětí a budovat nový režim reprodukčního chování, se na počátku 21. století opět začala plodnost žen v ČR zvyšovat. Úhrnná plodnost, tedy průměrný počet dětí připadající na jednu ženu reprodukčního věku, dosáhla minima 1,13 v roce 1999. Počínaje rokem 2000 úhrnná plodnost rostla, od roku 2004 výrazněji. Nejvýznamnější nárůst byl zaznamenán mezi lety 2006 a 2007 (o 11 setin). V roce 2008 se úroveň plodnosti dostala na úroveň 1,50, a to zejména díky generacím z 2. poloviny 70. let, které realizovaly ve srovnání se staršími generacemi o několik let odloženou plodnost.

Tab. IV.5 Ukazatele plodnosti, 2002-2010

	2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010
Úhrnná plodnost	1,17	1,23	1,33	1,44	1,50	1,49	1,49
1. pořadí	0,56	0,60	0,66	0,69	0,73	0,73	0,72
2. pořadí	0,43	0,44	0,48	0,53	0,55	0,55	0,56
3.+ pořadí	0,18	0,18	0,19	0,22	0,21	0,21	0,21
Čistá míra reprodukce	0,56	0,59	0,64	0,70	0,72	0,73	0,72
Průměrný věk matek při narození dítěte	27,8	28,3	28,9	29,1	29,3	29,4	29,6
1. pořadí	25,6	26,3	26,9	27,1	27,3	27,4	27,6
2. pořadí	28,7	29,3	29,9	30,1	30,5	30,6	30,7
3.+ pořadí	32,3	32,6	33,0	33,1	33,3	33,3	33,2

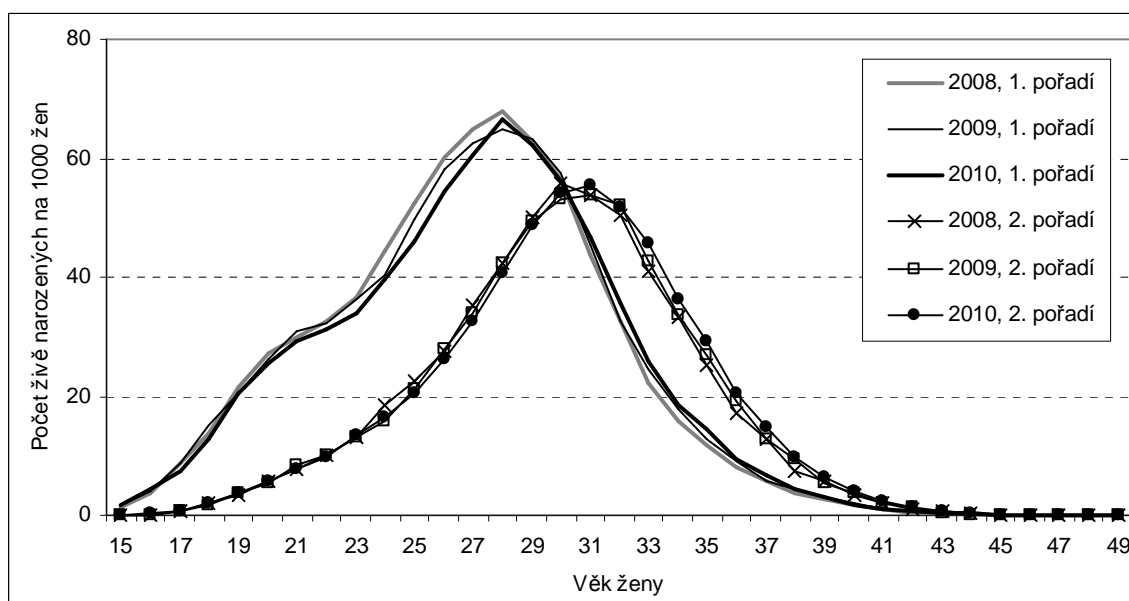
Pozn.: Čistá míra reprodukce vyjadřuje počet živě narozených dívek na jednu ženu, které by se při současné úrovni plodnosti a úmrtnosti dožily věku svých matek při porodu. Jde o ukazatel dlouhodobé reprodukce obyvatel.

V roce 2009 však příznivý trend rostoucí plodnosti již dále nepokračoval, svůj vliv zde pravděpodobně měl nepříznivý ekonomický vývoj. I mezi roky 2009 a 2010 úroveň plodnosti stagnovala, třetím rokem tak úhrnná plodnost v ČR zůstává mírně pod hranicí 1,50 (maximum v roce 2008 odpovídalo hodnotě 1,497). Při zachování rozložení plodnosti podle věku na úrovni roku 2010 by na jednu ženu v průměru připadlo 1,493 dítěte. Také úhrnná plodnost prvního pořadí dosáhla svého maxima (v období po roce 1993) v roce

2008 a v dalších dvou letech klesala. Za stavu roku 2010 by na jednu ženu připadlo 0,72 dítěte prvního pořadí. Rostoucí trend plodnosti zatím nebyl přerušen u druhého pořadí narozených (0,56 v roce 2010), úhrnná plodnost třetího pořadí poslední tři roky stagnuje (na 0,21).

I přes téměř neměnnou celkovou úroveň plodnosti nadále pokračuje v růstu průměrný věk matek při porodu. V roce 2010 děti v průměru rodily ženy ve věku 29,6 let, prvorodičky byly přesně o dva roky mladší – 27,6leté. Za posledních deset let se průměrný věk matek zvýšil o dva roky. V meziročním srovnání let 2009 a 2010 se posunul v celkovém pohledu a v pohledu prvorodiček o dvě desetiny roku, u druhorodiček o jednu desetinu roku (na 30,7 let). Naproti tomu průměrný věk žen při narození dítěte třetího či vyššího pořadí se poprvé od roku 1993 pohyboval opačným směrem, po loňské stagnaci se v roce 2010 snížil o jednu desetinu na 33,2 roku.

Obr. IV.2 Míry plodnosti podle věku ženy a pořadí dítěte, 2008-2010

Tab. IV.6 Míry plodnosti podle věku ženy a pořadí dítěte (na 1000 žen), 2002-2010

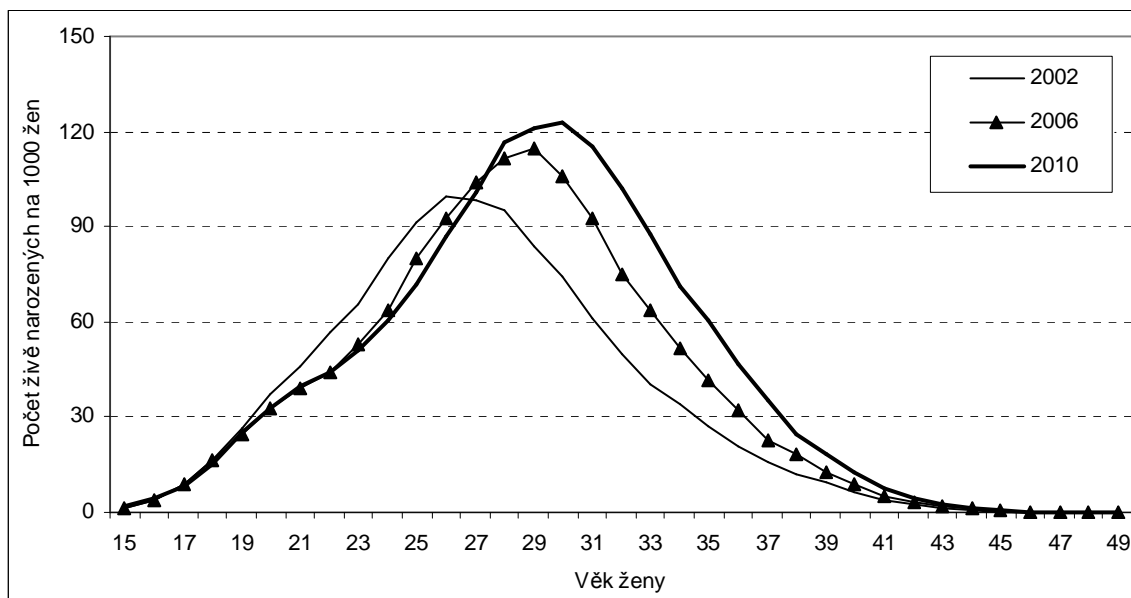
Věk	1. pořadí			2. pořadí			3.+ pořadí			Celkem		
	2002	2006	2010	2002	2006	2010	2002	2006	2010	2002	2006	2010
18	14,5	14,5	12,9	1,8	1,5	2,1	0,1	0,1	0,3	16,4	16,1	15,2
19	23,0	20,5	20,7	3,4	3,4	3,8	0,3	0,5	0,5	26,8	24,4	24,9
20	30,6	26,5	25,4	5,5	5,4	5,7	0,9	1,0	1,4	36,9	32,9	32,5
21	36,3	29,5	29,3	8,0	7,8	7,9	1,6	1,9	2,2	45,8	39,3	39,4
22	40,8	32,1	31,2	13,4	9,2	9,9	2,4	2,6	3,2	56,6	44,0	44,3
23	43,4	36,9	33,8	19,4	13,3	13,3	3,0	2,9	3,9	65,8	53,1	51,1
24	50,3	41,6	39,5	25,6	17,8	16,4	4,3	4,1	4,3	80,2	63,5	60,3
25	53,2	51,6	45,9	32,7	23,7	20,5	5,5	4,5	5,3	91,4	79,8	71,7
26	53,8	56,8	54,4	38,5	29,3	26,1	7,1	6,4	6,3	99,3	92,4	86,9
27	47,4	61,2	60,4	42,3	35,4	32,5	8,7	7,3	7,7	98,5	103,9	100,6
28	39,4	60,6	66,7	44,4	42,1	40,8	11,4	8,9	8,9	95,1	111,5	116,4
29	30,7	56,5	62,1	40,3	47,7	48,7	12,6	10,5	10,1	83,6	114,8	120,9
30	24,7	45,9	56,3	35,9	47,8	54,0	14,0	12,3	12,6	74,6	106,1	122,9
31	16,5	34,0	46,7	31,1	45,3	55,3	13,9	13,5	13,2	61,4	92,9	115,3
32	11,0	23,1	35,5	24,0	37,0	51,7	15,0	15,0	15,1	50,0	75,1	102,4
33	8,0	17,0	25,8	18,0	31,1	45,6	14,6	15,8	15,9	40,5	63,9	87,3
34	6,0	12,2	18,4	13,7	23,7	36,4	14,2	15,5	16,2	33,9	51,5	71,0
35	4,0	9,2	14,5	10,7	18,2	29,2	12,2	14,3	16,6	27,0	41,8	60,3
36	3,2	5,4	9,5	7,2	12,7	20,5	10,7	14,0	16,4	21,1	32,2	46,4
37	2,2	3,9	6,9	4,9	8,4	14,9	8,9	10,4	13,8	16,0	22,7	35,6
38	1,7	3,4	4,2	2,9	5,4	9,8	7,0	9,4	10,7	11,7	18,3	24,8
39	1,1	2,0	3,1	2,3	3,8	6,5	5,9	7,0	8,9	9,3	12,8	18,5
40	0,9	1,5	1,8	1,5	2,5	3,9	3,9	5,0	7,1	6,2	8,9	12,9
41	0,5	0,7	1,1	0,7	1,2	2,2	2,7	3,2	4,5	3,9	5,2	7,7
42	0,4	0,3	0,5	0,5	0,7	1,4	1,5	2,0	2,7	2,4	3,0	4,7
43	0,2	0,3	0,2	0,3	0,4	0,6	0,8	1,6	1,7	1,2	2,2	2,5
44	0,1	0,1	0,3	0,1	0,2	0,2	0,3	0,7	0,8	0,5	1,0	1,3

Posun ve věkovém rozložení plodnosti dokládá například i podíl, který udává, nakolik se ženy starší 30 let podílí na celkové plodnosti. Hodnota tohoto ukazatele stoupá od počátku 90. let 20. století, zvláště intenzivně pak v posledních letech. V roce 2010 se na celkové plodnosti podílely ženy starší 30 let již 47,9 %, zatímco v roce 2002 to bylo 30,8 %. Ještě markantněji přitom vzrostl uvedený podíl u prvorozených dětí, kde se ve sledovaném období zvýšil z 14,5 na 31,2 %.

Z hlediska vývoje věkově specifických měr plodnosti došlo totiž v posledním desetiletí (s výjimkou nejmladších věkových skupin) k oživení plodnosti. Nejvyšší plodnost přísluší v současné době ženám ve věku 28-31 let, které se podílí na celkové plodnosti téměř z jedné třetiny. V roce 2010 dosáhla specifická míra plodnosti maxima ve věku 30 let (stejně jako v roce 2009 i 2008), když na 1000 žen tohoto věku připadlo 123 narozených. Téměř z poloviny šlo přitom o děti prvního pořadí. Míra plodnosti prvního pořadí však nadále kulminuje před dosažením třicetileté hranice věku, v roce 2010 byla nejvyšší u 28letých žen (67 %). Míry plodnosti druhého pořadí dosáhly maxima u 31letých žen (55 %) a u třetího a vyšších pořadí u 35letých žen (17 %). V roce 2002 míry plodnosti

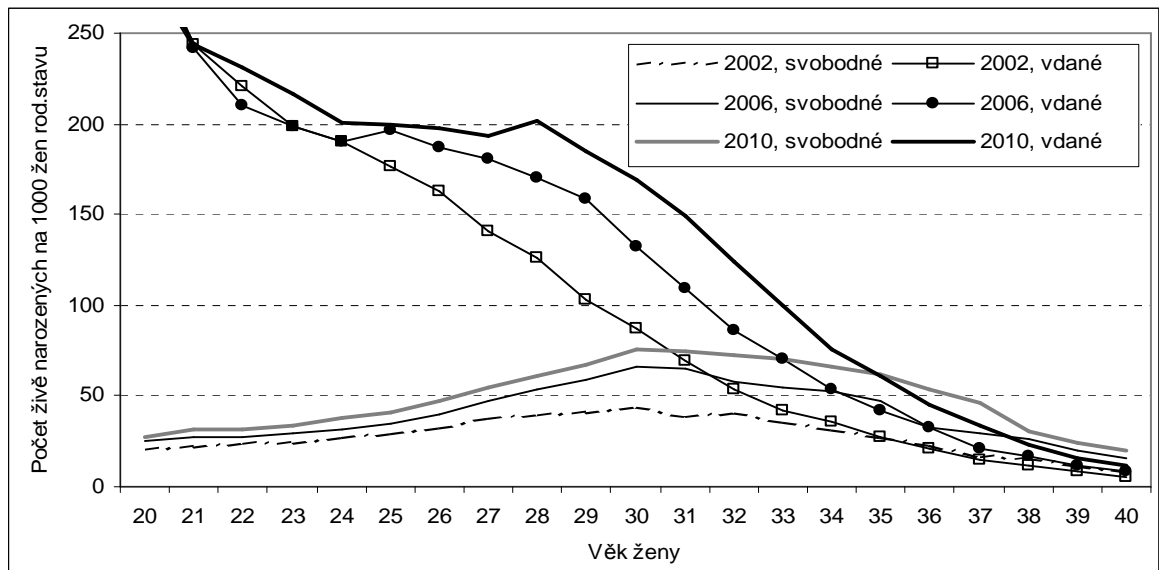
podle pořadí dosahovaly vrcholu ve věku 26, 28 a 32 let, celkově ve věku 26 let (s intenzitou 99 ‰).

Obr. IV.3 Míry plodnosti podle věku ženy, 2002-2010

Plodnost žen kolem a po 30. roku věku roste jak u vdaných, tak u svobodných žen, což jsou dvě nejvýznamnější kategorie matek podle rodinného stavu. Obě skupiny si přitom uchovávají svůj vlastní charakter věkového rozložení plodnosti. Manželská plodnost je obecně nejvyšší u nejmladších žen a s rostoucím věkem klesá, i když aktuálně ve věkovém intervalu 23-28 let spíše stagnuje. Plodnost svobodných žen se naproti tomu nejprve s věkem zvyšuje až k vrcholu, kterého dosahuje ve 30 letech věku. Po 30. roku věku se plodnost svobodných žen opět snižuje, v intervalu 30-35 let však velmi pozvolně. Kolem 35. roku věku přitom dochází k překřížení křivek plodnosti – plodnost žen vdaných a svobodných se vyrovnává a u starších žen plodnost žen svobodných převyšuje plodnost žen žijících v manželství.

Obr. IV.4 Míry plodnosti podle věku a rodinného stavu ženy, 2002-2010

V roce 2010 bylo zaznamenáno 3034 živě narozených dětí, jejichž rodiče (ani jeden) neměli české státní občanství. Podíl dětí cizích státních občanů tak druhým rokem činil 2,6 %. Dlouhodobě jde nejčastěji o děti s vietnamským státním občanstvím (862 živě narozených v roce 2010), s občanstvím Ukrajiny (795) a Slovenska (437). V posledních pěti letech však významně přibýlo například dětí, jejichž rodiče pochází z Mongolska, vysoký bývá také počet dětí s občanstvím Ruska.¹³⁹

Tab. IV.7 Živě narození podle státního občanství, 2002-2010

	2002	2004	2006	2007	2008	2009	2010
Živě narození s cizím státním občanstvím	1154	1352	1725	2094	2666	3104	3034
- podíl na úhrnu (%)	1,2	1,4	1,6	1,8	2,2	2,6	2,6
z toho státní občanství: Vietnam	349	428	608	767	913	947	862
Ukrajina	216	255	315	431	604	775	795
Slovensko	88	129	241	249	304	434	437
Rusko	68	106	105	108	134	170	168
Mongolsko	18	13	30	74	90	128	135

Pozn.: Cizí státní občanství ČSÚ udává pouze u dětí, jejichž ani jeden z rodičů nemá české státní občanství.

¹³⁹ Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2010. Český statistický úřad [online]. 2011 [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/4007-11-r_2011>.